

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρὸς τὸν κ. Ἦλ. Μηνιάτην, καθηγητὴν τοῦ 6^{ου} Γυμνασίου

Ἀπαντῶντες εἰς τὴν ἀπὸ 4 Ἰουλίου ἐ. ἐ. αἴτησιν ὑμῶν, δι' ὑποβάλετε τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ πρὸς ἔγκρισιν τὸ ὑφ' ὑμῶν πο-
νθέν βιβλίον «*Ἑρμηνεία περικοπῶν ἐκ τῆς Παλαιᾶς Δια-
κῆς*» πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Δ' Γυμνασιακῆς τάξεως,
προϊζόμεν ὑμῖν, Συνοδικῇ διαγώμῃ, ὅτι ὁ ἐκ τῶν Συνοδικῶν
ἄνω Σεβ. Μητροπολίτης Ἡλείας κ. Ἀντώνιος, εἰς ὃν ἀνετέθη
ἡ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἡ μελέτη καὶ γνωμάτευσις ἐν προκειμένῳ
ἐφάνθη, μετ' ἐπισταμένην μελέτην τοῦ βιβλίου τούτου, ὅτι
ἐν εὗρεν ἐν αὐτῷ τὸ ἀπᾶδον πρὸς τε τὰ δόγματα καὶ τὰς
καδόσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ ἀρχιεραγματεὺς πρόεδρος
ἀρχιμ. Γερμανὸς Ρουμπάνης + Ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος

1933 ΜΗΝ

ΗΛΙΑ Π. ΜΗΝΙΑΘ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ 6ου ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡ. Μ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΠΕΡΙΚΟΠΩΝ

ΕΚ ΤΗΣ

ΠΑΛΙΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Έγκρισει του Υπουργείου τής Παιδείας και τής Γερᾶς Συνόδου

Ἀριθ. ἐγκριτικῆς ἀποφάσεως $\frac{40822}{1/8/1933}$

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΤΗ

5.500

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
Εκδοται: ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,"
46α, ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 46α

1933

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὰ γνήσια αντίτυπα φέρουν τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφήν τοῦ
συγγραφέως καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ Βιβλιοπωλείου τῆς Ἑστίας.

[Handwritten signature]

Παρε

Λείπει.

ΠΡΩΤΟΝ ΜΕΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΛΙΑΝ ΔΙΑΘΗΚΗΝ

Α'. Ἡ ἅγια Γραφή.

Ἡ ἅγια Γραφή εἶναι συλλογή βιβλίων ἁγίων ἢ θείων διότι εἰς αὐτὰ εὐρίσκομεν τὰς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυφθείσας καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους δοθείσας διδασκαλίας, αἱ ὁποῖαι δύναται νὰ φωτίσωσι καὶ πληροφορήσωσιν ἡμᾶς περὶ πραγμάτων ὑψηλοτάτων καὶ ἀληθεστάτων, περὶ Θεοῦ καὶ τῆς προσανακώσεως αὐτῶ πνευματικῆς λατρείας, περὶ τοῦ ἡμετέρου προορισμοῦ καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς.

Οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι, ὅσοι δὲν ἐφωτίσθησαν εἰσέτι ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῆς θείας Γραφῆς, διατελοῦν εἰς πικρὸν σκότος δεισιδαιμονίας καὶ εἰδωλολατρίας, τὸ φαινόμενον δὲ τοῦτο ἀποτελεῖ ἀκαταμάχητον ἀπόδειξιν, ὅτι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν δύναται νὰ φθάσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς ὀρθὴν τινα τοῦ Θεοῦ ἐπίγνωσιν.

Ἡ ἅγια Γραφή, ἡ πηγὴ τῆς πίστεως ἡμῶν, ὑπερέχει ἀσυγκρίτως ὅλων τῶν θρησκευτικῶν βιβλίων τῶν ἄλλων λαῶν, διότι εὐρίσκομεν εἰς αὐτὴν τὴν ἀληθῆ καὶ σαφῆ ἔννοιαν περὶ τοῦ ὑψίστου ὄντος, περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς αὐτό, περὶ τῆς καθαρᾶς διδασκαλίας, περὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐκ τῆς ἀθλίας καταστάσεως, εἰς ἣν κρημνίζει ἡμᾶς ἡ ἁμαρτία. ✓

Πάντες οἱ σοφώτατοι ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες, ὡς ὁ Ὁριγένης, ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, ὁ Χρυσόστομος, ὁ Ἰερώνυμος, ὁ Αὐγουστίνος κλ. ἐθαύμασαν τὴν ἁγίαν Γραφήν, ἀλλὰ καὶ ἄνδρες κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἀπαθανάτισθέντες διὰ τὴν μεγαλοφυΐαν των ἐφιλοτιμήθησαν ν' ἀποτίσωσιν εἰς τὴν Γραφήν τὸν φόρον τοῦ ὑπερβολικοῦ των θαυμα-

ομοῦ ὡς ὁ Καρτέσιος, ὁ Πασκάλ, ὅστις ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἀπὸ μνήμης, ὁ Νεύτων ὅστις ὠμολόγει, ὅτι εἶναι τὸ γνησιώτατον πάντων τῶν βιβλίων, ὁ Λεϊβνίτιος, ὅστις εὗρισκε τὴν ἀρχὴν καὶ γένεσιν τῶν λαῶν σύμφωνον πρὸς τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ Μωϋσέως, ὁ Βάκων, ὅστις ἀπεφαίνεται, ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι τὸ ἀσφαλέστατον μέσον διὰ τὴν ἀποκτήσῃ τις ἀληθῆ γνῶσιν τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου, ἐὰν ἐννοήσῃ καλῶς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἑξαήμερου.

Ὁ ἄλλοτε πρόεδρος τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς Ροῦσβελτ ἡμιλῶν πρὸς τὸν Ἀμερικανικὸν λαὸν ἔλεγε: «Ζητῶ παρὰ παντὸς πολίτου τὴν διδασκίαν τὰ τέκνα του τὴν Βίβλον, τὸ σύνταγμα αὐτὸ τῶν πτωχῶν καὶ ταπεινῶν, τὸ δημοκρατικώτερον βιβλίον τοῦ κόσμου. Μάθετε τὰ τέκνα σας τὴν ἀγαπῶν τὴν Βίβλον, ν' ἀναγινώσκουν καὶ μελετοῦν αὐτήν, καὶ οὕτω πράττοντες τὴν εἰσοθε βέβαιοι, ὅτι διδτε εἰς αὐτὰ τὴν πολυτιμότεραν ἠθικὴν προῖκα διὰ τὴν ζωὴν των. Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς οὐδένα ἀνεπτυγμένον ἄνθρωπον ν' ἀγνοῇ τὴν Βίβλον, οὐ μόνον διότι ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐξυψοῖ καὶ ἐξευγενίζει τὸ φρόνημα, ἀλλὰ καὶ διότι αὕτη ἔχει τοσαύτην ἠθοπλαστικὴν δύναμιν, ὅποιαν οὐδαμοῦ ἀλλοχοῦ δύναται τις ν' ἀεύρη. Ἀποδίδω τοσαύτην ἀξίαν εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, ὥστε φρονῶ, ὅτι ἡ μεγίστη δυστυχία, τὴν ὅποιαν ἠδύνατο τὴν ὑποστῆ ὁ Ἀμερικανικὸς λαός, θὰ ἦτο ἂν ἔπαυε τὴν θεωρῆ ταύτην ὡς ἠθικὸν ὄδηγόν καὶ Μέντορα».

Β'. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη.

Τὰ βιβλία τῆς ἁγίας Γραφῆς τὰ ἀναφερόμενα εἰς ἀποκαλύψεις, αἱ ὁποῖαι προπαρεσκευάσαν τὴν θρησκείαν τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἀποτελοῦν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην.

Ἡ Διαθήκη αὕτη δὲν εἶναι μόνον θρησκευτικὸν καὶ ἠθικὸν βιβλίον, ἄνευ τοῦ ὁποίου μένει ἀκατανόητος ἡ διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος, ἀλλ' ὡς ἐμπνεῦσαν μεγάλους καλλιτέχνους, εἶναι καὶ ἀπαραίτητον στοιχεῖον ἀνθρωπισμοῦ.

Ἡ ἱστορία τοῦ κόσμου θὰ ἦτο ἔλλιπής καὶ θὰ περιοριζέτο εἰς τοὺς μύθους τῶν ἐθνικῶν, ἐὰν δὲν εἶχομεν τὰ συγγράμματα τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν λοιπῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἱστορικῶν, διότι δὲν θὰ ἐγινώσκομεν βέβαιόν τι τῶν ἀπὸ τῆς δημιουργίας ἀνθρωπίνων συμβάντων.

✓ α) Ὁ κανὼν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ὁ κανὼν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἤτοι ἡ συλλογὴ τῶν βιβλίων, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν αὐτὴν ἀνάγεται εἰς διαφόρους ἐποχάς. Ὁ Μωϋσῆς π. χ. ἀνέγραψε καὶ κατέθεσεν εἰς τὴν Κιβωτὸν τὸ «βιβλίον τοῦ Νόμου», ἀποτελούμενον ἐκ 5 βιβλίων, ἤτοι τῆς Γενέσεως, τῆς Ἐξόδου, τοῦ Λευϊτικοῦ, τῶν ἀριθμῶν καὶ τοῦ Δευτερονομίου (Πεντάτευχος) καὶ περιέχον ὄχι μόνον νόμους καὶ ἐντολάς, ἀλλὰ καὶ ἱστορικὰ διηγήματα.

Ὁ διάδοχος τοῦ Μωϋσέως Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ἠύξησε τὸν κανόνα προσθέσας εἰς αὐτὸν διαφόρους ἀφηγήσεις (Ἰησ. Ναυῆ κδ' 25), ἄλλοι δὲ προσέθηκαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἄλλα ἔργα, ἤτοι ψαλμούς, παροιμίας καὶ διάφορα ἄλλα σχετικὰ ἔργα.

Ἐπειδὴ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν συνεγράφησαν καὶ ἄλλα βιβλία ἔξω τοῦ κανόνος τούτου, ὠφέλιμα ὅμως εἰς τὸ ἔθνος, ἐγένετο νεωτέρα συλλογὴ τούτων, τὴν ὁποίαν οἱ Ἰουδαῖοι διαιροῦσιν εἰς τρεῖς τάξεις.

Καὶ ἡ μὲν α' τάξις περιλαμβάνει τὴν Πεντάτευχον (Νόμος), ἡ β' περιλαμβάνει τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ μέχρι τοῦ τελευταίου τῶν μικρῶν προφητῶν Μαλαχίου (Προφήται), ἡ δὲ γ' περιλαμβάνει πάντα τὰ λοιπὰ (Ἁγιόγραφα).

Ὁ κανὼν οὗτος νομίζεται ὅτι συνετελέσθη εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλωσίας ἐπιστροφὴν τῶν Ἰουδαίων, ἐπὶ Ἔσδρα καὶ Νεεμίου. Καίτοι δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ προσδιορισθῇ ἀκριβῶς ὁ συντάκτης τοῦ κανόνος τούτου, διάφοροι μαρτυροῦν ἀναφέρουσιν ὅτι ἐπὶ Ἔσδρα, διακεκριμένου ἱερέως καὶ γραμματέως, κατὰ τὸ ἔτος 433 π.Χ., ἀφοῦ συνέλεγον τὰ διεσπαρμένα ἀντίγραφα, ἐγένετο ἀναθεώρησις καὶ ἀντιπαραβολὴ τούτων καὶ ἐκκάθαρισις ἀπὸ τὰ ἐξ ἀβλεψίας τῶν ἀντιγραφῶν σφάλματα.

Κατὰ τὸν Ἰώσηπον, ὁ κανὼν οὗτος περιεῖχε 22 βιβλία, σύμφωνα μὲ τὰ γράμματα τοῦ Ἑβραϊκοῦ ἀλφαβήτου, ἀφοῦ προηγουμένως βιβλία, τὰ ὅποια ἐθεωροῦντο φυσικῶς κεχωρισμένα, συνεπτύχθησαν.

Ἡ συλλογὴ αὕτη ἀπετέλεσε τὸν κανόνα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τῶν Ἑβραίων τῆς Παλαιστίνης καὶ εἶτα μετεφράσθησαν τὰ βιβλία ταῦτα ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ κειμένου ἑλληνιστὶ ὑπὸ τῶν ἑβδομήκοντα μεταφραστῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τὰ πρῶτα δὲ τμήματα τῆς μεταφράσεως ταύτης ἀναφέρονται εἰς τὸ 250 π.Χ.

Μετὰ τὴν ἀποτέλεσιν τοῦ κανόνος τούτου ἀνεφάνησαν καὶ ἄλλαι γραφαί, ἄλλαι μὲν ἑβραϊστὶ γεγραμμέναι, ἄλλαι δὲ εἰς ἑλληνικὰς μεταφράσεις σωζόμεναι καὶ ἄλλαι ἑλληνιστί, συμπεριελήφθησαν δὲ αὐταὶ εἰς τὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα τῶν Ἀγίων Γραφῶν καὶ μετ' αὐτῶν διεδόθησαν εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, ἢ ὅποια, ἐπειδὴ ἐθεώρησε ταύτας ὡς χρησίμους καὶ ὠφελίμους πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ ψυχικὴν ὠφέλειαν τῶν πιστῶν, κατέταξε εἰς τὸν κανόνα, ὡς ἀναγινωσκόμενα ἢ δευτεροκανονικά.)

β) *Διάκρισις τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.*
Ὅθεν τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης διακρίνονται εἰς πρωτοκανονικά καὶ δευτεροκανονικά ἢ ἀναγινωσκόμενα. Πρωτοκανονικά δὲ θεωροῦνται κατὰ τὴν ἱστορικὴν βεβαίωσιν εἴκοσι δύο βιβλία αὐτῆς τὰ συμπεριλαμβανόμενα εἰς τὸν κανόνα αὐτῆς ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ, δευτεροκανονικά δὲ ἕτερα βιβλία, ἐκτὸς τοῦ ἑβραϊκοῦ τετυπωμένα, πλὴν ὅμως καλὰ καὶ ἐνάρετα εἰς τοὺς προσερχομένους νὰ κατηχηθῶσι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον. (Ἀθανάσιος—Δαμασκηνός).

Τὴν διάκρισιν ταύτην τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς κανονικά καὶ δευτεροκανονικά ἢ ἀναγινωσκόμενα παραδέχονται σχεδὸν πάντες οἱ ἀρχαῖοι πατέρες τῆς ἐκκλησίας, τινὲς δὲ τούτων δὲν συμφωνοῦν ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν βιβλίων τούτων.

Ἡ μετάφρασις τῶν Ὁ' ἔχει ἀνεκαθεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κῦρος πρωτοτύπου κειμένου, διότι καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐποιοῦντο χρῆσιν εἰς τὰ κηρύγματα τῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς τῆς Καινῆς Διαθήκης (πρβλ. Εἰσαγωγὴν εἰς Καινὴν Διαθήκην «αἱ μεταφράσεις κλ.»).

Σ η μ ε ἰ ὼ σ ι ς. Τοῦ ζητήματος τούτου τοῦ κανόνος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐπελήφθη τελευταίως καὶ ἡ ἐν Λονδίῳ συνελθοῦσα ἐπιτροπὴ Ὁρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν. ✓

γ) *Γλῶσσα τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.* Τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐγράφησαν ἑβραϊστὶ ἐν γένει, ἀλλ' ἐξαιροῦνται τὸ Β' καὶ Γ' βιβλίον τῶν Μακκαβαίων, τὰ ὅποια ἐγράφησαν ἑλληνιστί. Εἰς τὸ α' βιβλίον Ἔσδρα καὶ εἰς τὰς προφητείας Δανιὴλ καὶ Ἱερεμίου ἀπαντοῦν πολλὰ χωρία εἰς γλῶσσαν Χαλδαϊκὴν, τὰ ἐπὶ τὰ τελευταῖα κεφάλαια τῆς Ἔσθῆρ,

ὀλόκληρον τὸ βιβλίον τῆς Σοφίας Σειράχ καὶ τοῦ Βαρούχ, καὶ τὸ πρῶτον τῶν Μακκαβαίων συνετάχθησαν μὲν ἔβραϊστί, ἀλλὰ τὸ πρωτόγραφον αὐτῶν κείμενον ἀπώλεσθη ἤδη ἀπὸ πολλῶν χρόνων.

δ') Τὰ πρωτοκανονικὰ καὶ δευτεροκανονικὰ ἢ ἀναγινωσκόμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι τὰ ἑξῆς :

1) Γένεσις	26) Σοφία Σολομῶντος
2) Ἐξοδος	27) Σοφία Σειράχ
3) Λευϊτικὸν	28) Ὡσηὲ
4) Ἀριθμοὶ	29) Ἀμὼς
5) Δευτερονόμιον	30) Μιχαίας
6) Ἰησοῦς Ναυῆ	31) Ἰωήλ
7) Κριταὶ	32) Ὀβδιού
8) Ρούθ	33) Ἰωνᾶς
9) Βασιλειῶν Α΄.	34) Ναοὺμ
10) Βασιλειῶν Β΄.	35) Ἀβακούμ
11) Βασιλειῶν Γ΄.	36) Σοφονίας
12) Βασιλειῶν Δ΄.	37) Ἀγγαῖος
13) Παραλειπομένων α΄.	38) Ζαχαρίας
14) Παραλειπομένων β΄.	39) Μαλαχίας
15) Ἔσδρα α΄.	40) Ἡσαΐας
16) Ἔσδρα β΄.	41) Ἱερεμίας
17) Νεεμίας	42) Βαρούχ
18) Τωβίτ	43) Θρηῆνος Ἱερεμίου
19) Ἰουδιθ	44) Ἐπιστολὴ Ἱερεμίου
20) Ἔσθῆρ	45) Ἰεζεκιήλ
21) Ἰὼβ	46) Δανιήλ
22) Ψαλμοὶ	47) Μακκαβαίων α΄.
23) Παροιμίαι Σολομῶντος	48) Μακκαβαίων β΄.
24) Ἐκκλησιαστής	49) Μακκαβαίων γ΄.
25) Ἄσμα ἁσμάτων	

ε') Διαίρεσις τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν.

α') Ἱστορικά. Ἡ Γένεσις, ἡ Ἐξοδος, τὸ Λευϊτικόν, οἱ Ἀριθμοὶ, τὸ Δευτερονόμιον, ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, οἱ Κριταὶ, ἡ Ρούθ,

αί 4 βίβλοι Βασιλειῶν, τὰ δύο τῶν Παραλειπομένων, τὰ δύο τοῦ Ἑσδρα, ὁ Νεεμίας, τὸ Τωβίτ, ἡ Ἰουδίθ, ἡ Ἑσθήρ, ὁ Ἰώβ, καὶ τὰ τρία τῶν Μακκαβαίων.

β') **Ποιητικά.** Ὁ Ἰώβ, οἱ Ψαλμοί, αἱ Παροιμίαι Σολομῶντος, ὁ Ἐκκλησιαστής, τὸ Ἄσμα ἁσμάτων, ἡ Σοφία Σολομῶντος, ἡ Σοφία Σειράχ.

γ') **Προφητικά.** Οἱ μείζονες προφηταί, ἦτοι ὁ Ἡσαίας, ὁ Ἰερεμίας, ὁ Ἰεζεκιήλ καὶ ὁ Δανιήλ καὶ οἱ ἐλάττονες, ἦτοι Ὡσηέ, Ἀμώς, Μιχαίας, ὁ Ἰωήλ, Ὀβδιού, Ἰωνᾶς, Ναούμ, Ἀβακούμ, Σοφονίας, Ἀγγαῖος, Ζαχαρίας καὶ Μαλαχίας.

στ') **Περίληψις καὶ συνοπτικὴ ἀνάλυσις τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.**

1.—**Ἡ Πεντάτευχος τοῦ Μωϋσέως.** Ἔργον τοῦ ἀρχαιοτάτου ἱστοριογράφου τῶν Ἑβραίων Μωϋσέως, ὅστις διὰ ταύτης παρέχει βεβαίαν τινὰ ἱστορικὴν γνῶσιν περὶ τῶν ἀπὸ τῆς δημιουργίας ἀνθρωπίνων συμβάντων ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς μύθους τῶν ἐθνικῶν.

Ἐν αὐτῇ περιλαμβάνονται τὰ κάτωθι πέντε βιβλία :

α') **Γένεσις.** Περιέχει ἱστορικὴν τινὰ σύνοψιν τῶν προμοσαϊκῶν ἀποκαλύψεων μέχρι τῆς τελευτῆς τοῦ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ.

β') **Ἐξοδος.** Διηγεῖται τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν Αἰγύπτῳ.

γ') **Δευτερικόν.** Περιέχει συλλογὴν πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν νόμων, ὧν ἡ τήρησις ἀνετίθετο εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ λευίτας.

δ') **Ἀριθμοί.** Τὸ βιβλίον τοῦτο ἱστορεῖ τὴν γενομένην ἀπαρίθμησιν τῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ πολεμιστῶν ἀνδρῶν.

ε') **Δευτερονόμιον.** Ἐν αὐτῷ ἐπαναλαμβάνεται ἅπασα ἡ Μωσαϊκὴ νομοθεσία, ἐρμηνεύεται δὲ καὶ ἀκριβέστερον συμπληροῦται.

2) **Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ.** Βιβλίον περιέχων τὰς πράξεις τοῦ ἡγέτου τῶν Ἑβραίων Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. Ἐγράφη ὑπ' αὐτοῦ ἢ τῇ ἐποπτεία του τῷ 1427 π.Χ.

3) **Κριταί.** Περιέχει τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν κριτῶν ἢ κυβερνητῶν αὐτῶν. Ἐγράφη πιθανῶς ὑπὸ τοῦ τελευταίου κριτοῦ Σαμουὴλ τῷ 1403 π.Χ.

4.—**Ρουθ**. Περιγράφει τὴν ἱστορίαν τῆς Μωαβίτιδος Ρουθ κατὰ τὸ 1241 π.Χ.

5.—**Βασιλειῶν Α', Β', Γ', Δ'**. Πραγματεύονται περὶ τῆς θεοκρατίας τῶν Ἑβραίων καὶ ἄρχονται ἀπὸ τοῦ 1015 π.Χ.

6.—**Παραλειπομένων Α', Β', Γ'**. Τὰ ἄλλως χρονικὰ καλούμενα ἀποτελοῦσι συμπλήρωμα τῶν Βασιλειῶν, τὸ ὅλον δὲ ἔργον ἐμφανίζεται ὡς μία συλλογὴ ἡμερολογίων τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους. Συγγραφεὺς τούτων θεωρεῖται ὁ Ἔσδρας.

7.—**Ἔσδρα βιβλ. Α' καὶ Β'**. Περιέχουν ἱστορικά γεγονότα 84 ἔτων.

8.—**Νεεμίας**. Ἀφηγεῖται τὸ βιβλίον τοῦτο τὸ ἀνακαινιστικὸν ἔργον τοῦ διοικητοῦ τῶν Ἑβραίων Νεεμίου, ἀκμάσαντος τῷ 440 π.Χ.

9.—**Ἔσθθρ**. Τὸ βιβλίον τοῦτο φέρει τὸ ὄνομα βασιλίσης ἐν Περσίᾳ, πολυτρόπως εὐεργετησάσης τοὺς ἐν Περσίᾳ Ἰουδαίους.

10.—**Ἰώβ**. Περιέχει τὴν γνωστὴν ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης περὶ τοῦ Ἰώβ. Θεωρεῖται τὸ βιβλίον τοῦτο ὡς ἐν τῶν περιφημοτέρων προϊόντων τῆς Ἑβραϊκῆς ποιήσεως.

11.—**Οἱ Ψαλμοὶ (ψαλτήριον)**. Περιέχει 150 ψαλμοὺς καὶ εἶναι τὸ πρῶτον ὕμνολόγιον πρὸς θεῖαν λατρείαν. Διάφοροι εἶναι οἱ ψαλμῶδοι τῶν ψαλμῶν τούτων, ἐπειδὴ ὅμως ὁ Δαβὶδ συνέγραψε τοὺς περισσοτέρους (80), δι' αὐτὸ πᾶσα ἐκ τοῦ ψαλτῆρος συλλογὴ καλεῖται «Ψαλμοὶ τοῦ Δαβίδ».

12.—**Παροιμίαι Σολομῶντος**. Συλλογὴ ἠθικῶν ἀναλέκτων, γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος περὶ τὸ 980 π.Χ.

13.—**Ἐκκλησιαστής**. Συνεγρᾶφη ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος τῷ 977 π.Χ., καταδεικνύει δὲ αὐτῷ τὴν ματαιότητα τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν.

14.—**Ἄσμα ἁσμάτων**. Εἶναι μία ποίησις, περιγράφουσα τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἰσραὴλ ἢ τοῦ Κυρίου ἡμῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, συνεγρᾶφη δὲ ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος τῷ 1002 π.Χ.

15.—**Σοφία Σολομῶντος**. Ἐγρᾶφη περὶ τὸ 100 π.Χ. ὑπὸ Ἑβραίου φιλοσόφου πιθανῶς, καθ' ὃν ἡ πηγὴ τῆς σοφίας εἶναι ὁ Θεός, αὕτη δὲ εἶναι τὸ ὑπατον τῶν ἀγαθῶν.

16.—**Σοφία Σειράχ**. Εἶναι μία συλλογὴ γνωμικῶν, γραφεῖσα περὶ τὸ 200 π.Χ. ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Σειράχ ἐν Αἰγύπτῳ.

17.—**Ὠσηέ**. Ὁ πρῶτος τῶν δώδεκα μικρῶν προφητῶν

προφητεύσας ἀπὸ τοῦ 785 μέχρι τοῦ 725 π. Χ. Σαφῆς ἐστὶν ὁ προφήτης δεικνύων τὴν πίστιν του πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστὸν (πρὸβλ. Ματθ. Θ' 13 κλπ.).

18.—'Αμώς. Τὸ ὕφος τῶν προφητειῶν του εἶναι μεστὸν φαντασίας ὑγιοῦς, στηλιτεύει δὲ τὴν ἠθικὴν παραλυσίαν τοῦ Ἰσραήλ. Προεφήτευσεν περὶ τὸ 800 π. Χ.

19.—Μιχαίας. Προεφήτευσεν ἀπὸ τοῦ 750 μέχρι τοῦ 698 π. Χ. περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Ἑβραίων ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίου.

20.—'Ιωήλ. Προφητεύει περὶ τὸ 800 π. Χ. τὴν ἐρήμωσιν τῆς Ἰουδαίας, προβλέπει δὲ τὸν χρόνον τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίου καὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἁγ. Πνεύματος. Θεωρεῖται ὁ μαργαρίτης τῆς Ἑβραϊκῆς ποιήσεως.

21.—'Οβδιού. Εἰκάζεται ὅτι προεφήτευσεν περὶ τὸ 587.

22.—'Ιωνᾶς. Ἡ ἐν τῇ προφητείᾳ του περιγραφὴ τῆς ἐν τῷ κήτει τριημέρου διαμονῆς του εἰκονίζει τὴν ἐν τῷ τάφῳ τριήμερον διαμονὴν τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀκρίβεια τῶν περὶ τὸν προφήτην συμβάντων μαρτυρεῖται καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ (Ματθ. ιβ' 39 κλπ.). Ὁ Ἰωνᾶς ἔζη κατὰ τὸ 823 π.Χ.

23.—Ναούμ. Ἡ προφητεία του εἶναι ἔργον ἑξαιρέτου καλλονῆς καὶ μεγαλοπρεπείας, ἐκθέτει δὲ ἐν αὐτῇ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ προφητεύει τὴν ἐρήμωσιν τῆς Νινευί.

24.—'Αββακούμ. Ἐν τῇ προφητείᾳ του περιέχεται πλὴν τῶν ἄλλων ὠραία καὶ ὑψηλὴ ᾠδὴ, δι' ἧς ἐπικαλεῖται τὴν θεῖαν βοήθειαν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐχθρῶν Χαλδαίων.

25.—Σοφονίας. Προεφήτευσεν μετὰ τῶν ἐτῶν 630—609, Σκοπὸς του ἦτο ἡ μετάνοια τοῦ Ἰσραήλ καὶ ἡ διαβεβαίωσις τῆς κατισχύσεως τῆς θείας δικαιοσύνης.

26.—'Αγγαῖος. Προφητεύει κατὰ τὸ ἔτος 520 π.Χ. προλέγων τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, τὰ ὅποια ἔμελλε νὰ φέρῃ ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσίου (Λουκ. β' 14).

27.—Ζαχαρίας. Ἦτο ἱερεὺς καὶ προφήτης, προφητεύσας μετὰ τῶν 520—518 π.Χ. παριστᾷ δὲ τὸν Χριστὸν ὡς ἡγεμόνα παγκόσμιον, ταπεινὸν καὶ εἰρηνικὸν κλπ.

28.—Μαλαχίας. Ὁ τελευταῖος τῶν μικρῶν προφητῶν περὶ

τὸ 400 π.Χ. Ἐν τέλει τῆς προφητείας προμηνύει τὴν ἔλευσιν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ τὴν τοῦ Μεσσοῦ.

29.—Ἡ προφητεία τοῦ Ἡσαΐου. Ἡρξάτο προφητεύων κατὰ τὸ 760 π.Χ. Ἐν ταῖς προφητεῖαις του ἀνέρχεται εἰς ὑψηλὰς περὶ Μεσσοῦ θεωρίας καὶ περὶ τῆς παρ' αὐτοῦ ἀπολυτρώσεως. Ἐντεῦθεν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὀνομάζουσιν αὐτὸν «Εὐαγγελικὸν προφήτην», τὴν δὲ προφητείαν του τὸ «κατὰ Ἡσαΐαν Εὐαγγέλιον».

30.—Ἰερεμίας. Τοῦ προφητικοῦ του σταδίου ἤρξατο νεώτατος κατὰ τὸ 628 π.Χ. ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰωσία, συντέλεσε δὲ εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ λαοῦ, ἐπὶ τῶν κατόπιν ὅμως βασιλείων ἢ ζωὴ του ἦτο πλήρης θλίψεων καὶ διωγμῶν.

α') **Ἰερεμίου θρηνοὶ.** Ποίημα ἐπικόν, ἔξοχον ἐλεγείον, πραγματευόμενον περὶ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος.

β') **Ἐπιστολὴ Ἰερεμίου.** Σταλεῖσα ὑπὸ τούτου εἰς τοὺς ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλώτους.

31.—Βαρούχ. Γραμματεὺς τοῦ Ἰερεμίου σημειώσας ἐν χειρογράφῳ κατὰ τὸ 605 π.Χ. τὰς προφητείας τούτου, ἃς ἔλαβεν ἐκ τῶν χειλέων αὐτοῦ. Ὁμώνυμον βιβλίον τούτῳ ἐθεωρεῖτο ὡς ἀπόκρυφον.

32.—Ἰεζεκιήλ. Ἄνθρωπος ἔξοχος καὶ λίαν πεπαιδευμένος, προφητεύσας ἀπὸ τοῦ 595—572 π.χ., ἀφωσιωμένος δὲ εἰς τοὺς τύπους καὶ τὰς τελετὰς τῆς θρησκείας. Τούτου οὐδεμία περικοπὴ ἀναφέρεται κατ' εὐθείαν ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ.

33.—Δανιήλ. Κατήγετο ἐκ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τοῦ Δαβίδ, ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ναβουχοδονόσορος ἀπὸ τοῦ 606 π. Χ., ὅστις ἀνεβίβασεν αὐτὸν εἰς ἀνώτατα διοικητικὰ ἀξιώματα. Σκοπὸς τῶν προφητειῶν του εἶναι νὰ ἀποδείξῃ εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ ὅτι εἰς τὰς δεινὰς περιστάσεις ἢ χεῖρ τοῦ Θεοῦ δύναται νὰ προστατεύσῃ. Ἐν αὐταῖς ὀρίζεται ἀκριβῶς καὶ ἡ ἐποχὴ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.

34.—Βιβλίον Τωβίτ. Βιβλίον ἱστορικοδιδασκτικόν, ἐν ᾧ περιγράφεται ἡ ἱκανοποίησις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ εὐσεβοῦς ἐν Ἀσσυρίᾳ αἰχμαλώτου Τωβίτ, θεραπευθέντος ἐκ τῆς τυφλότητός του ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Τωβίου καὶ διὰ τῆς ἐπενεργείας τοῦ ἀρχαγγέλου Ραφαήλ.

35.— *Βιβλίον Ἰουδίθ*. Ἐν αὐτῷ περιγράφεται ὁ ἥρωϊ-
σμός τῆς περικαλλεστάτης Ἰουδίθ, χήρας τοῦ Μανασσῆ, κατὰ τὴν
πολιορκίαν τῆς πατρίδος της Βετυλούας.

36.— *Μακκαβαίων. Α', Β', Γ'*. Ἐν αὐτοῖς ἱστορεῖται ἡ
ἐξέγερσις τῶν Ἰουδαίων κατὰ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς ὑπὸ
τὴν ἡγεσίαν τοῦ οἴκου τῶν Ἀσμοναίων (167—142) καὶ ἰδίᾳ τοῦ
Ἰούδα, τοῦ ἐπιβληθέντος Μακκαβαίου (σφυροειδοῦς τὴν κεφαλὴν).

Ἡ Σοφία τοῦ Θεοῦ.

ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΜΕΡΟΣ

ΕΚΛΟΓΑΙ ΠΕΡΙΚΟΠΩΝ

Α'. ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΠΕΡΙΚΟΠΑΙ

§ 1. Ἡ Κοσμογονία τοῦ Μωϋσέως ἢ τὸ θεῖον προσίμιον (Γεν. α', 1—32).

Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. ²Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος. ³Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, γεννηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς. ⁴Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς, ὅτι καλόν· καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀνά μέσον τοῦ φωτός, καὶ ἀνά μέσον τοῦ σκότους. ⁵Καὶ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος ἐκάλεσε νύκτα. Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα μία. ⁶Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, γεννηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος, καὶ ἔστω διαχωρίζον ἀνά μέσον ὕδατος καὶ ὕδατος, καὶ ἐγένετο οὕτως. ⁷Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸ στερέωμα, καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀνά μέσον τοῦ ὕδατος, ὃ ἦν ὑποκάτω τοῦ στερεώματος καὶ ἀνά μέσον τοῦ ὕδατος, τοῦ ἐπάνω τοῦ στερεώματος, ⁸Καὶ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὸ στερέωμα, οὐρανόν, καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλόν. Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα δευτέρα. ⁹Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, συναχθήτω τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρά· καὶ ἐγένετο οὕτως· καὶ συνήχθη τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, καὶ ὤφθη ἡ ξηρά. ¹⁰Καὶ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὴν ξηράν, γῆν, καὶ τὰ συστήματα τῶν ὑδάτων ἐκάλεσε θαλάσσης· καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλόν. ¹¹Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, βλαστήσατω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, σπείρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοίότητα, καὶ ξύλον κάρπιμον ποιοῦν καρπὸν, οὗ τὸ σπέρμα

«Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα, ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν» (Γεν. α'. 31.)

αὐτοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ἐγένετο οὕτως. ¹²Καὶ ἐξήνεγκεν ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, σπείρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοιότητα, καὶ ξύλον κάρπιμον ποιοῦν καρπόν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς. ¹³Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλόν. Καὶ ἐγένετο ἑσπέρας, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα τρίτη. ¹⁴Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· γενηθήτωσαν φωστῆρες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ διαχωρίζειν ἀνά μέσον τῆς ἡμέρας καὶ ἀνά μέσον τῆς νυκτός· καὶ ἔστωσαν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιρούς, καὶ εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς ἑνιαυτούς. ¹⁵Καὶ ἔστωσαν εἰς φαῦσιν ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ἐγένετο οὕτως. ¹⁶Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεός τοὺς δύο φωστῆρας τοὺς μεγάλους· τὸν φωστῆρα τὸν μέγαν εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν φωστῆρα τὸν ἐλάσσων εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτός, καὶ τοὺς ἀστέρας. ¹⁷Καὶ ἔθετο αὐτοὺς ὁ Θεός ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς, ¹⁸καὶ ἀρχεῖν τῆς ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ διαχωρίζειν ἀνά μέσον τοῦ φωτός καὶ ἀνά μέσον τοῦ σκότους· καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλόν. ¹⁹Καὶ ἐγένετο ἑσπέρας, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα τετάρτη. ²⁰Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἔξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἔρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ἐγένετο οὕτως. ²¹Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεός τὰ κῆτη τὰ μεγάλα, καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζῶων ἔρπετων, ἃ ἐξήγαγε τὰ ὕδατα κατὰ γένη αὐτῶν, καὶ πᾶν πετεινὸν περωτὸν κατὰ γένος· καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλά. ²²Καὶ ἠὐλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεός, λέγων· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὰ ὕδατα ἐν ταῖς θαλάσσαις· καὶ τὰ πετεινὰ πληθυνέσθωσαν ἐπὶ τῆς γῆς. ²³Καὶ ἐγένετο ἑσπέρας, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα πέμπτη. ²⁴Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἔξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν κατὰ γένος, τετράποδα καὶ ἔρπετὰ καὶ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος· καὶ ἐγένετο οὕτως. ²⁵Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεός τὰ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος, καὶ τὰ κτήνη κατὰ γένος αὐτῶν, καὶ πάντα τὰ ἔρπετὰ τῆς γῆς κατὰ γένος· καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλά. ²⁶Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν· καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν κτηνῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἔρπετων τῶν ἔρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. ²⁷Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεός τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. ²⁸Καὶ ἠὐλόγη-

«Καὶ ἐξέβαλε τὸν Ἀδάμ, καὶ κατώκισεν αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ παραδείσου τῆς
τροφῆς» Γεν. γ' 24.

X
 σεν αὐτοὺς ὁ Θεός, λέγων. ἀξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πλη-
 ρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς. καὶ ἄρχετε τῶν ἰχθύων
 τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πάντων τῶν
 κτηνῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν τῶν ἐρπόν-
 των ἐπὶ τῆς γῆς. ²⁹Καὶ εἶπεν ὁ Θεός. Ἴδου δέδωκα ὑμῖν πάντα
 χόρτον σπόριμον σπείρον σπέρμα, ὃ ἔστιν ἐπάνω πάσης τῆς γῆς,
 καὶ πᾶν ξύλον, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ καρπὸν σπέρματος σπορίμου, ὑμῖν
 ἔσται εἰς βρῶσιν. ³⁰καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, καὶ πᾶσι τοῖς
 πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ παντὶ ἑρπετῷ ἑρποντι ἐπὶ τῆς γῆς,
 ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ ψυχὴν ζωῆς, καὶ πάντα χόρτον γλωρὸν εἰς βρῶ-
 σιν. καὶ ἐγένετο οὕτως. ³¹Καὶ εἶδεν ὁ Θεός πάντα, ὅσα ἐποίησε,
 καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν. Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωί, ἡμέρα
 ἕκτη.

¶ § 2. Ἡ πτώσις καὶ αἱ ὀλέθριαι συνέπειαι αὐτῆς.

(Γενέσ. Γ' 1—15).

Ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ
 τῆς γῆς, ὃν ἐποίησε κύριος ὁ Θεός. Καὶ εἶπεν ὁ ὄφις τῇ γυ-
 ναικί. τί ὅτι εἶπεν ὁ Θεός, οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ
 παραδείσου; ²Καὶ εἶπεν ἡ γυνὴ τῷ ὄφει. ἀπὸ καρποῦ ξύλου τοῦ
 παραδείσου φαγόμεθα. ³ἀπὸ δὲ τοῦ καρποῦ τοῦ ξύλου, ὃ ἔστιν
 ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, εἶπεν ὁ Θεός, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ,
 οὐδὲ μὴ ἄψησθε αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνητε. ⁴Καὶ εἶπεν ὁ ὄφις
 τῇ γυναικί· οὐ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. ⁵Ἦδει γὰρ ὁ Θεός, ὅτι
 ἢ ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ
 ὀφθαλμοί, καὶ ἔσεσθε ὡς θεοί, γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρὸν.
⁶Καὶ εἶδεν ἡ γυνή, ὅτι καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρῶσιν, καὶ ὅτι ἀρε-
 στὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν, καὶ ὠραῖόν ἐστι τοῦ κατανοῆσαι· καὶ
 λαβοῦσα τοῦ καρποῦ αὐτοῦ ἔφαγε. καὶ ἔδωκε καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς
 μετ' αὐτῆς, καὶ ἔφαγον. ⁷Καὶ διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν
 δύο, καὶ ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν. καὶ ἔρραψαν φύλλα συκῆς,
 καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα. ⁸Καὶ ἤκουσαν τῆς φωνῆς
 Κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν.
 καὶ ἐκρύβησαν ὃ τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου Κυ-
 ρίου τοῦ Θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου. ⁹Καὶ ἐκάλε-
 σε Κύριος ὁ Θεός τὸν Ἀδὰμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀδὰμ ποῦ εἶ;
¹⁰Καὶ εἶπεν αὐτῷ. τῆς φωνῆς σου ἤκουσα περιπατοῦντος ἐν

τῷ παραδείσῳ, καὶ ἐφοβήθη ὅτι γυμνός εἰμι, καὶ ἐκρύβην.
11 Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός· τίς ἀνήγγειλέ σοι ὅτι γυμνός εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ
τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ
ἔφαγες; 12 Καὶ εἶπεν ὁ Ἀδάμ· ἡ γυνή, ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ,
αὕτη μοι ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ ἔφαγον. 13 Καὶ εἶπε Κύριος
ὁ Θεὸς τῇ γυναικί· τί τοῦτο ἐποίησας; Καὶ εἶπεν ἡ γυνή· ὁ ὄφης
ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον. 14 Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ ὄφει·
ὅτι ἐποίησας τοῦτο, ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν,
καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηριῶν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. ἐπὶ τῷ στήθει
σου καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ. καὶ γῆν φαγῆ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς
ζωῆς σου. 15 Καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σου καὶ ἀνὰ μέσον
τῆς γυναικός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου, καὶ ἀνὰ μέσον
τοῦ σπέρματος αὐτῆς. αὐτὸς σου τηρήσει κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρή-
σεις αὐτοῦ πτέρναν.

§ 3. Ἡ κλήσις τοῦ Ἀβραάμ.

(Γενέσ. ιβ' 1—5).

1 Καὶ εἶπε Κύριος τῷ Ἀβραμ· ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ
τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου. καὶ δεῦρο
εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω. 2 Καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα,
καὶ εὐλογήσω σε, καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου, καὶ ἔσῃ εὐλογημέ-
νος. 3 Καὶ εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ τοὺς καταρωμένους
σε καταράσομαι. καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ
τῆς γῆς. 4 Καὶ ἐπορεύθη Ἀβραμ, καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ Κύ-
ριος, καὶ ὄχητο μετ' αὐτοῦ Λώτ. Ἀβραμ δὲ ἦν ἐτῶν ἑβδομηκοντα-
πέντε, ὅτε ἐξῆλθεν ἐκ Χαρράν. 5 Καὶ ἔλαβεν Ἀβραμ τὴν Σάρρα τὴν
γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὸν Λώτ υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ πάντα
τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, ὅσα ἐκτήσαντο, καὶ πᾶσαν ψυχὴν, ἣν ἐκτή-
σαντο ἐκ Χαρράν. Καὶ ἐξήλθοσαν πορευθῆναι εἰς γῆν Χαναάν.

§ 4. Ὁ Μωϋσῆς καὶ οἱ Ἰσραηλῖται ὕμνουσιν τὸν Θεόν.

(Ἐξόδ. ΙΕ' 1—8).

1 Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται. ἵππον καὶ
ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν. 2 Βοηθὸς καὶ σκεπαστὴς ἐγένετό
μοι εἰς σωτηρίαν. οὗτος μου Θεός, καὶ δοξάσω αὐτόν. θεὸς
τοῦ πατρὸς μου καὶ ὑψώσω αὐτόν. 3 Κύριος συντριβὼν πολέμους,
κύριος ὄνομα αὐτῷ. 4 Ἀρματα Φαραώ, καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ

ἔρριψεν εἰς θάλασσαν, ἐπιλέκτους ἀναβάτας τριστάτας. κατεπόθησαν ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσῃ, ἑπόντω ἐκάλυψεν αὐτούς. κατέδυσαν εἰς βυθὸν ὡσεὶ λίθος. ⁶Ἡ δεξιὰ σου, Κύριε, δεδόξασται ἐν ἰσχυί. ἡ δεξιὰ σου χεῖρ, Κύριε, ἔθραυσεν ἐχθρούς. ⁷Καὶ τῷ πλήθει τῆς δόξης σου συνέτριψας τοὺς ὑπεναντίους. ἀπέστειλας τὴν ὀργὴν σου. κατέφαγεν αὐτοὺς ὡς καλάμην. ⁸Καὶ διὰ πνεύματος τοῦ θυμοῦ σου διέστη τὸ ὕδωρ. ἐπάγη ὡσεὶ τεῖχος τὰ ὕδατα. ἐπάγη τὰ κύματα ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης.

§ 5. Ἡ Νομοθεσία.

(Ἐξόδ. Κ' 1—5, 7, 8, 9, 10, 12—13, 14, 15, 16, 17).

¹Καὶ ἐλάλησε Κύριος (πρὸς Μωϋσῆν) πάντας τοὺς λόγους τούτους, λέγων· ²Εγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, ὁ ἐξαγαγὼν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας. ³Οὐκ ἔσονταί σοι Θεοὶ ἕτετεροι πλὴν ἐμοῦ. ⁴Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲν παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς. ⁵Οὐ προσκηθήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς. ⁶Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ. ⁷Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἀγιαῖζειν αὐτήν· ⁸Ἐξ ἡμέρας ἔργα, καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου· ⁹τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου. ¹⁰Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς τῆς ἀγαθῆς, ἧς Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι. ¹¹Οὐ μοιχεύσεις. ¹²Οὐ κλέψεις. ¹³Οὐ φονεύσεις. ¹⁴Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ. ¹⁵Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστί.

§ 6. Ὁ Μωϋσῆς κρημνίζων τὰ εἰδωλα.

(Ἐξόδ. ΑΒ' 19—24).

¹⁹Ἦνίκα δὲ ἤγγισε τῇ παρεμβολῇ, ὄρα τὸν μόσχον καὶ τοὺς χορούς, καὶ ὀργισθεὶς θυμῷ Μωϋσῆς, ἔρριψεν ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὰς δύο πλάκας, καὶ συνέτριψεν αὐτὰς ὑπὸ τὸ ὄρος. ²⁰Καὶ λαβὼν τὸν μόσχον, ὃν ἐποίησαν, κατέκαυσεν αὐτὸν ἐν πυρί, καὶ κατέλεσεν αὐτὸν λεπτόν, καὶ ἔσπειρεν αὐτὸν ὑπὸ τὸ ὕδωρ, καὶ ἐπότισεν αὐτὸ τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. ²¹Καὶ εἶπε Μωϋσῆς πρὸς Ἀαρών· τί ἐποίησέ σοι ὁ λαὸς οὗτος, ὅτι ἐπήγαγες ἐπ' αὐτοὺς ἁμαρτίαν μεγάλην; ²²Καὶ εἶπεν Ἀαρὼν πρὸς Μωϋσῆν, μὴ ὀργίζου Κύριε·

‘Ο Μωϋσῆς κρημνίζων τὰ εἰδωλα.

σὺ γὰρ οἶδας τὸ ὄρημα τοῦ λαοῦ τούτου.²³ Λέγουσι γὰρ μοι. ποίησον ἡμῖν θεούς, οἳ προπορεύονται ἡμῶν.

§ 7. Τὸ Κύνειον ἄσμα τοῦ Μωϋσέως

(Δευτερο. λβ'. 1—12).

¹ Πρόσεχε οὐρανέ, καὶ λαλήσω, καὶ ἀκουέτω ἡ γῆ ῥήματα ἐκ στόματός μου. ² Προσδοκάσθω ὡς υἱὸς τὸ ἀπόφθεγμα μου, καὶ καταβήτω ὡς δρόσος τὰ ῥήματά μου, ὡσεὶ ὄμβρος ἐπ' ἄγρωστιν, καὶ ὡσεὶ νιφετὸς ἐπὶ χόρτον. ³ Ὅτι τὸ ὄνομα Κυρίου ἐκάλεσα. δότε μεγαλωσύνην τῷ Θεῷ ἡμῶν. Θεός, ἀληθινὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ κρίσεις. ⁴ Θεὸς πιστός, καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία. δίκαιος καὶ ὀσιος Κύριος. ⁵ Ἠμάρτοσαν οὐκ αὐτῷ τέκνα μωμητά. γενεὰ σκολιὰ καὶ διεστραμμένη, ⁶ Ταῦτα Κυρίῳ ἀνταποδίδοτε; οὐτῷ λαὸς μωρὸς καὶ οὐχὶ σοφός; οὐκ αὐτός οὐτός σου πατήρ ἐκτήσατό τε καὶ ἐποίησέ σε καὶ ἔπλασέ σε; ⁷ Μνήσθητε ἡμέρας αἰῶνος, σύνετε ἔτη γενεῶν γενεαῖς, ἐπερώτησον τὸν πατέρα σου, καὶ ἀναγγελεῖ σοι, τοὺς πρεσβυτέρους σου, καὶ ἔροῦσί σοι. ⁸ Ὅτε διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὄρια ἔθνων κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ. ⁹ Καὶ ἐγεννήθη μερὶς Κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ. σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ. ¹⁰ Αὐτάρκησεν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐν δίψῃ καύματος ἐν γῇ ἀνύδρῳ. ἐκύκλωσεν αὐτὸν καὶ ἐπαίδευσεν αὐτόν, καὶ διεφύλαξεν αὐτόν, ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ. ¹¹ Ὡς ἀετὸς σκεπάσαι νοσιὰν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοῖς νοσοῖς αὐτοῦ ἐπεπόθησε· διεῖς τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐδέξατο αὐτούς, καὶ ἀνέλαβεν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ. ¹² Κύριος μόνος ἦγεν αὐτούς, οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν Θεὸς ἀλλότριος.

§ 8. Ὁ ὕμνος τῆς Δεββώρας

(Κριτῶν Ε'. 1—8).

¹ Καὶ ἦσαν Δεββώρα καὶ Βαράκ υἱὸς Ἀβινεέμ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγοντες. ² Ἀπεκαλύφθη ἀποκάλυμμα ἐν Ἰσραὴλ ἐν τῷ ἐκουσιασθῆναι λαόν, εὐλογεῖτε Κύριον. ³ Ἀκούσατε βασιλεῖς, καὶ ἐνωτίσασθε σατραπαί. Ἄσομαι ἐγὼ εἰμι τῷ κυρίῳ ἐγὼ εἰμι, ψαλῶ τῷ κυρίῳ τῷ Θεῷ Ἰσραήλ. ⁴ Κύριε, ἐν τῇ ἐξόδῳ σου ἐν Σηεῖρ ἐν τῷ ἀπαίρειν σε ἐξ ἄγρου Ἐδώμ γῆ ἐσείσθη καὶ ὁ οὐρανὸς ἔσταξε δρόσους, καὶ αἱ νεφέλαι ἔσταξαν ὕδωρ. ⁵ Ὅρη ἔσα-

λεύθησαν ἀπὸ προσώπου κυρίου Ἐλωϊ, τοῦτο Σινὰ ἀπὸ προσώπου Κυρίου Θεοῦ Ἰσραήλ. ⁶ Ἐν ἡμέραις Σαμεγὰρ υἱοῦ Ἀνάθ ἐν ἡμέραις Ἰαήλ ἐξέλιπον ὁδοὺς, καὶ ἐπορεύθησαν ἀτραπούς, ἐπορεύθησαν ὁδοὺς διεστραμμένας. ⁷ Ἐξέλιπον δυνατοὶ ἐν Ἰσραήλ, ἐξέλιπον ἕως οὗ ἀνέστη Δεββῶρα, ἕως οὗ ἀνέστη μήτηρ ἐν Ἰσραήλ. ⁸ Ἐξελέξαντο θεοὺς καινοὺς, τότε ἐπολέμησαν πόλεις ἀρχόντων.

§ 9. Ὁ προφήτης Νάθαν ἐπιπλήττει τὸν Δαβίδ.

(Βασιλ. Β' ιβ' 1—6).

Ἐπιπλήττει τὸν Δαβίδ. Καὶ ἀπέστειλε Κύριος τὸν Νάθαν τὸν προφήτην πρὸς Δαβίδ, καὶ εἰσῆλθε πρὸς αὐτόν, καὶ εἶπεν αὐτῷ. Ἄνδρες δύο ἦσαν ἐν πόλει μιᾷ, εἷς πλουσίος, καὶ εἷς πένης. Καὶ τῷ πλουσίῳ ἦν ποίμνια καὶ βουκόλια πολλὰ σφόδρα. Καὶ τῷ πένητι οὐδὲν ἄλλ' ἢ ἀμνὸς μία μικρά, ἣν ἐκτήσατο καὶ περιεποιήσατο καὶ ἐξέθρεψεν αὐτήν καὶ ἠδρύνθη μετ' αὐτοῦ καὶ μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτό, ἐκ τοῦ ἄρτου αὐτοῦ ἤσθιε, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου αὐτοῦ ἔπινε, καὶ ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ ἐκάθευδε, καὶ ἦν αὐτῷ ὡς θυγάτηρ. Καὶ ἦλθε πάροδος τῷ ἀνδρὶ τῷ πλουσίῳ, καὶ ἐφείσατο λαβεῖν ἐκ τῶν ποιμνίων αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν βουκολίων αὐτοῦ τοῦ ποιῆσαι τῷ ξενῷ ὁδοιπόρῳ τῷ ἐλθόντι πρὸς αὐτόν, καὶ ἔλαβε τὴν ἀμνάδα τοῦ πένητος, καὶ ἐποίησεν αὐτὴν τῷ ἀνδρὶ τῷ ἐλθόντι πρὸς αὐτόν. Καὶ ἐθυμώθη ὀργῇ Δαβίδ σφόδρα τῷ ἀνδρὶ. Καὶ εἶπε Δαβίδ πρὸς Νάθαν. Ζῆ Κύριος, ὅτι υἱὸς θανάτου ὁ ἀνὴρ ὁ ποιήσας τοῦτο, καὶ τὴν ἀμνάδα ἀποτίσει ἑπταπλασίονα ἀνθ' ὧν ὅτι ἐποίησε τὸ ρῆμα τοῦτο, καὶ περὶ οὗ οὐκ ἐφείσατο. Καὶ εἶπε Νάθαν πρὸς Δαβίδ. Σὺ εἶ ὁ ἀνὴρ ὁ ποιήσας τοῦτο.

§ 10. Ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ Σολομῶντος.

(Βασιλ. Γ' κεφ. γ'. 7—9).

Ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ Σολομῶντος. Καὶ νῦν Κύριε ὁ Θεός μου, σὺ ἔδωκας τὸν δοῦλόν σου ἀντὶ Δαβίδ τοῦ πατρός μου. καὶ ἐγὼ εἰμι παιδάριον μικρόν, καὶ οὐκ οἶδα τὴν ἔξοδόν μου καὶ τὴν εἴσοδόν μου. Ὁ δὲ δοῦλός σου ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σου, ὃν ἐξελέξω λαὸν πολύν, ὃς οὐκ ἀριθμήσεται. Καὶ δώσεις τῷ δούλῳ σου καρδίαν ἀκούειν καὶ διακρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ τοῦ συνιεῖν ἀναμέσον ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ.

«Καὶ ἔλαβε Σαμουὴλ τὸν φακὸν τοῦ ἐλαίου, καὶ ἐπέχεεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ». (Βασίλ. Α' κεφ. 1).

§ 11. Ἡ παραίνεσις Τωβίτ πρὸς Τωβίαν
(Τωβίτ κεφ. Δ' 3—7, 13).

³ Παιδίον, ἐὰν ἀποθάνω θάψον με, καὶ μὴ ὑπερίδῃς τὴν μητέρα σου. τίμα αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου, καὶ ποιεὶ τὸ ἀρεστὸν αὐτῇ, καὶ μὴ λυπήσῃς αὐτήν. ⁴ Μνήσθητι παιδίον, ὅτι πολλοὺς κινδύνους ἐώρακεν ἐπὶ σοὶ ἐν τῇ κοιλίᾳ. ὅταν ἀποθάνῃ, θάψον αὐτὴν παρ' ἐμοὶ ἐν ἐνὶ τάφῳ. ⁵ Πάσας τὰς ἡμέρας παιδίον κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μνημόνευε, καὶ μὴ θελήσῃς ἀμαρτάνειν καὶ παραβῆναι τὰς ἐντολάς αὐτοῦ. Δικαιοσύνην ποιεὶ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου, καὶ μὴ πορευθῆς ταῖς ὁδοῖς τῆς ἀδικίας. ⁶ Διότι ποιοῦντός σου τὴν ἀλήθειαν, εὐδοδαί ἔσσονται ἐν τοῖς ἔργοις σου καὶ πᾶσι τοῖς ποιούσι τὴν δικαιοσύνην. ⁷ Ἐκ τῶν ὑπαρχόντων σοὶ ποιεὶ ἐλεημοσύνην, καὶ μὴ φθονεσάτω σου ὁ ὀφθαλμὸς ἐν τῷ ποιεῖν σε ἐλεημοσύνην.

§ 1. Ὁ ὕμνος τῆς δημιουργίας.

(Ψαλμὸς ΡΓ'. 103).

1. Ἐυλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν κύριον, Κύριε ὁ θεὸς μου ἐμεγαλύνθησ σου σφόδρα. Ἐξομολόγησιν καὶ εὐπρέπειαν ἐνεδύσω.

2. Ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον, ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρον.

3. Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ, ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ. Ὁ περιπατῶν ἐπὶ περὺγων ἀνέμων.

4. Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον.

5. Ὁ θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς, οὐ κλιθῆσεται εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

6. Ἀβυσσος ὡς ἱμάτιον τὸ περιβόλαιον αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ὀρέων στήσονται ὕδατα.

7. Ἀπὸ ἐπιτιμῆσεώς σου φεύξονται, ἀπὸ φωνῆς βροντῆς σου δειλιάσουσιν.

8. Ἀναβαίνουσιν ὄρη, καὶ καταβαίνουσι πεδία εἰς τόπον, ὃν ἐθεμελίωσας αὐτοῖς.

9. Ὅριον ἔθου ὃ οὐ παρελεύσονται, οὐδὲ ἐπιστρέψουσι καλύψαι τὴν γῆν.

10. Ὁ ἐξαποστέλλων πηγὰς ἐν φάραγξιν, ἀναμέσον τῶν ὀρέων διελεύσονται ὕδατα.

11. Ποτιοῦσι πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, προσδέξονται ὄναγροι εἰς δίψαν αὐτῶν.

12. Ἐπ' αὐτὰ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσει, ἐκ μέσου τῶν πετρῶν δώσουσι φωνήν.

13. Ποτίζων ὄρη ἐκ τῶν ὑπερώων αὐτοῦ, ἀπὸ καρποῦ τῶν ἔργων σου χορτασθήσεται ἡ γῆ.

14. Ὁ ἐξανατέλλων χόρτον τοῖς κτήνεσι, καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων. τοῦ ἐξαγαγεῖν ἄρτον ἐκ τῆς γῆς,

15. καὶ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου. τοῦ ἰλαρῦναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ, καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει.

16. Χορτασθήσεται τὰ ξύλα τοῦ πεδίου, αἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου ἄς ἐφύτευσεν.

17. Ἐκεῖ στρουθία ἐννοσσεύσουσι, τοῦ ἐρωδιοῦ ἡ οἰκία ἡγεῖται αὐτῶν.

18. Ὁρη τὰ ὑψηλά τοῖς ἐλάφοις, πέτρα καταφυγὴ τοῖς λαγωοῖς.

19. Ἐποίησε σελήνην εἰς καιρούς. ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ.

20. Ἐθου σκότος καὶ ἐγένετο νύξ, ἐν αὐτῇ διελεύσονται πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ.

21. Σκύμνοι ὠρνόμενοι ἀρπάσαι, καὶ ζητῆσαι παρὰ τοῦ θεοῦ βρωῶσιν αὐτοῖς.

22. Ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος καὶ συναχθήσονται, καὶ ἐν ταῖς μάνδραις αὐτῶν κοιτασθήσονται.

23. Ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ἕως ἑσπέρας

24. Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς κτίσεώς σου,

25. αὕτη ἡ θάλασσα ἡ ἰμεγάλῃ καὶ εὐρύχωρος. ἐκεῖ ἔρπετὰ ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, ζῶα μικρὰ μετὰ μεγάλων.

26. Ἐκεῖ πλοῖα διαπορεύονται, δράκων οὖτος, ὃν ἔπλασας ἐμπαΐζειν αὐτῇ.

27. Πάντα πρὸς σὲ προσδοκῶσι, δοῦναι τὴν τροφήν αὐτοῖς εὐκαιρον.

28. Δόντος σου αὐτοῖς, συλλέξουσιν. ἀνοίξαντος δέ σου τὴν χεῖρα, τὰ σύμπαντα πλησθήσονται χρηστότητος.

29. Ἀποστρέψαντος δέ σου τὸ πρόσωπον, ταραχθήσονται. Ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείψουσι, καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν.

30. Ἐξαποστελεῖς τὸ πνεῦμά σου καὶ κτιθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.

31. Ἦτω ἡ δόξα Κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα, εὐφρανθήσεται κύριος ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ.

32. Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν, ὁ ἀπτόμενος τῶν ὀρέων καὶ καπνίζονται.

33. Ἄσω τῷ κυρίῳ ἐν τῇ ζῳῇ μου, ψαλῶ τῷ θεῷ μου ἕως ὑπάρχω.

34. Ἐδυνθείη αὐτῷ ἡ διαλογία μου, ἐγὼ δὲ εὐφρανθήσομαι ἐπὶ τῷ κυρίῳ.

35. Ἐκλείποισαν ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἄνομοι, ὥστε μὴ ὑπάρχειν αὐτοῦς. Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν κύριον.

§ 2. Ἡ μετάνοια τοῦ Δαβίδ.

(Ψαλμὸς Ν' (50ος) 3—21)

3. Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρισμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου,

4. Ἐπὶ πλεῖον πλύνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου, καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με.

5. Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω, καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διὰ παντός.

6. Σοὶ μόνῳ ἥμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα. ὅπως ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσης ἐν τῷ κρίνεσθαί σε.

9. Ραντιεῖς με ὑσσώπῳ καὶ καθαριοθήσομαι, πλυνεῖς με καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι.

10. Ἀκουτιεῖς με ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην, ἀγαλλιάσονται ὅσα τεταπεινωμένα.

11. Ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου, καὶ πάσας τὰς ἀνομίας μου ἐξάλειψον.

12. Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου.

13. Μὴ ἀπορρίψης με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιόν σου μὴ ἀντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ.

14. Ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου, καὶ πνεύματι ἡγεμονικῶ στήριξόν με.

15. Διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδοὺς σου, καὶ ἀσεβεῖς ἐπὶ σὲ ἐπιστρέψουσι.

15. Ρῦσαι με ἐξ αἱμάτων ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς τῆς σωτησίας μου, ἀγαλλιάσεται ἡ γλῶσσά μου τὴν δικαιοσύνην σου.

17. Κύριε τὰ χεῖλή μου ἀνοίξεις, καὶ τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν αἴνεσίν σου.

«Ελέησόν με ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου . . .» (Ψαλ. Ν' 3).

18. Ὅτι εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν, ὀλοκαυτώματα οὐκ εὐδοκήσεις.

19. Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον, καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει.

§ 3. Ἡ εὐλογία τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ.

(Ψαλμὸς ΡΙΒ (112))

1. Αἰνεῖτε, παῖδες, Κύριον
αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου.
2. Εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον
ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.
3. Ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν,
αἰνετὸν τὸ ὄνομα Κυρίου.
4. Ὑψηλὸς ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη ὁ Κύριος
ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ἡ δόξα αὐτοῦ.
5. Τίς ὡς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ;
ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν,
6. καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν
ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ ;
7. Ὁ ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχόν,
καὶ ἀπὸ κοπρίας ἀνυψῶν πένητα.
8. Τοῦ καθίσει αὐτὸν μετὰ ἀρχόντων,
μετὰ ἀρχόντων λαοῦ αὐτοῦ.
9. Ὁ κατοικίζων στείραν ἐν οἴκῳ,
μητέρα ἐπὶ τέκνοισι εὐφραينوμένην.

§ 4. Ἡ φιλεργία.

(Παροιμιῶν κεφ. ΣΤ', 6—11).

6. Ἰθὶ πρὸς τὸν μύρομηκα, ὃ ὀκνηρὸν καὶ ζήλωσον ἰδὼν
τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καὶ γενοῦ ἐκείνου σοφώτερος. 7 Ἐκείνῳ γὰρ
γεωργίῳ μὴ ὑπάρχοντος, μηδὲ τὸν ἀναγκάζοντα ἔχων, μηδὲ ὑπὸ
δεσπότην ὄν, 8 ἐτοιμάζεται θέρους τὴν τροφήν, πολλήν τε ἐν τῷ
ἀμητῷ ποιεῖται τὴν παράθεσιν. 9 Ἡ πορεύθητι πρὸς τὴν μέλισ-
σαν, καὶ μάθε ὡς ἐργάτις ἐστί, τὴν τε ἐργασίαν ὡς σεμνὴν ποι-
εῖται. ἥς τοὺς πόνους βασιλεῖς τε καὶ ἰδιῶται εἰς ὑγίειαν προσφέ-
ρονται. ποθεινὴ δ' ἐστὶ πᾶσι καὶ ἐπίδοξος, καίπερ οὕσα τῇ ῥώμῃ
ἀσθενῆς, τὴν σοφίαν τιμήσασα προήχθη. 9 Ἐως τίνος ὀκνηρὸν

κατάκεισαι ; τότε δ' ἔξ ὑπνου ἐγεγρηθήσῃ ; ¹⁰ Ὀλίγον μὲν ὑπνοῖς, ὀλίγον δὲ κάθησαι, μικρὸν δὲ νυστάξεις, ὀλίγον δ' ἐναγκαλίξῃ χερσὶ στήθη. ¹¹ Εἴτ' ἐμπαραγίνεται σοι, ὥσπερ κακὸς ὁδοιπόρος ἢ πενία, καὶ ἡ ἔνδεια, ὥσπερ ἀγαθὸς δρομεύς. εἰ δὲ ἄκνος ἦς, ἤξει ὥσπερ πηγὴ ὁ ἀμητός σου. ἡ δὲ ἔνδεια, ὥσπερ κακὸς δρομεύς ἀπαυτομολήσει.

§ 5. Διάφοροι παροιμίαι.

Εὐποιΐα

(Παροιμ. Γ' 27—28).

²⁷ Μὴ ἀπόσχῃ εὐ ποιεῖν ἐνδεῆ, ἤνικα ἂν ἔχῃ ἡ χεὶρ σου βοηθεῖν. ²⁸ Μὴ εἴπῃς, ἐπανελθὼν ἐπάνηκε, αὐριον δώσω, δυνατοῦ σου ὄντος εὐ ποιεῖν. Οὐ γὰρ οἶδας τί τέξεται ἡ ἐπιούσα.

Ψεῦδος

(Θ' 12).

Ὅς ἐρείδεται ἐπὶ ψεύδεσιν, οὗτος ποιμαίνει ἀνέμους.

Πολυλογία

(Γ' 19).

Ἐκ πολυλογίας οὐκ ἐκφεύξῃ ἁμαρτίαν, φειδόμενος δὲ χεῖρων νοήμων ἔση.

Ἐγκράτεια γλώσσης

(ΙΓ' 3).

Ὅς φυλάσσει τὸ ἑαυτοῦ στόμα τηρεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν.

Ἀργία καὶ ἐπιμέλεια

(ΙΓ' 4).

Ἐν ἐπιθυμίαις ἐστὶ πᾶς ἀεργός, χεῖρες δὲ ἀνδρείων ἐν ἐπιμελείᾳ.

Συναναστροφὴ

(ΙΓ' 20).

Συμπορευόμενος σοφοῖς σοφὸς ἔση.

Ἄγωγὴ τέκνων

(24).

Ὅς φείδεται τῆς βακτηρίας, μισεῖ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἀγαπῶν, ἐπιμελῶς παιδεύει.

Πραότης

(ΙΔ'. 30).

Πραΰθυμος ἀνὴρ καρδίας ἰατρός, σῆς δὲ ὀστέων καρδία αἰσθητική.

Δικαιοσύνη

(ΙΔ'. 34).

Δικαιοσύνη ὑποῖ ἔθνος, ἔλασσονοῦσι δὲ φυλὰς ἀμαρτία.

Δωροληψία

(ΙΕ'. 27).

Ἐξόλλυσιν ἑαυτὸν ὁ δωρολήπτης, ὁ δὲ μισῶν δώρων λήψεις σώζεται.

Ἡ φήμη

(ΙΕ'. 30).

Θεωρῶν ὀφθαλμὸς καλὰ εὐφραίνει καρδίαν, φήμη δὲ ἀγαθὴ παιαίνει ὀστέα.

Ἐλεημοσύνη

(ΙΘ'. 17).

Δανείζει Θεῶν ὁ ἐλεῶν πτωχόν, κατὰ δὲ τὸ δόμα αὐτοῦ ἀνταποδώσει αὐτῷ.

Ὄνομα καλὸν

Αἰρετώτερον ὄνομα καλὸν ἢ πλοῦτος πολὺς (κβ'. 1).

Μέθη καὶ πολυϋπνία

Πᾶς γὰρ μέθυσος πτωχεύσει, καὶ ἐνδύσεται διερρηγμένα καὶ ρακώδη πᾶς ὑπνώδης (κγ'. 21).

Ὁ Ραδιοῦργος

Ὁ ὀρύσσων βόθρον τῷ πλησίον ἐμπεσεῖται εἰς αὐτόν· Ὁ δὲ κυλίων λίθον ἐφ' ἑαυτὸν κυλίει (κγ'. 27).

Τὸ τραῦμα καὶ τὸ φίλημα

Ἄξιοπιστότερα ἔστι τραύματα φίλου ἢ ἐκούσια φιλήματα ἐχθροῦ. (ΚΖ' 6).

§ 6. Ἡ Ματαιότης.

(Ἐκκλῆσ. Α' 2—10).

Ἡ Ματαιότης ματαιοτήτων, εἶπεν ὁ Ἐκκλησιαστής, ματαιότης ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης. Ἔτις περίσσεια τῷ ἀνθρώπῳ ἐν παντὶ μόχθῳ αὐτοῦ, ᾧ μοχθεῖ ὑπὸ τὸν ἥλιον; Ἐνεὰ πορεύεται καὶ γενεὰ ἔρχεται, καὶ ἡ γῆ εἰς τὸν αἰῶνα ἔστηκε. Ἐκαὶ ἀνατέλλει ὁ ἥλιος καὶ δύνει ὁ ἥλιος καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἔλκει. αὐτὸς ἀνατέλλων ἐκεῖ πορεύεται πρὸς Νότον καὶ κυκλοῖ πρὸς Βορρᾶν. κυκλοῖ κυκλῶν πορεύεται τὸ πνεῦμα καὶ ἐπὶ κύκλοις αὐτοῦ ἐπιστρέφει τὸ πνεῦμα. Ἦ πάντες οἱ χεῖμαρροι πορεύονται εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἐμπιπλαμένη, εἰς τὸν τόπον, οὔ οἱ χεῖμαρροι πορεύονται, ἐκεῖ αὐτοὶ ἐπιστρέφουσι τοῦ πορευθῆναι. Ἦ πάντες οἱ λόγοι ἔγκοποι, οὐ δυνήσεται ἀνὴρ τοῦ λαλεῖν, καὶ οὐ πλησθήσεται ὀφθαλμὸς τοῦ ὁρᾶν, καὶ οὐ πληρωθήσεται οὐς ἀπὸ ἀκροάσεως. Ἦ τί τὸ γεγονός; αὐτὸ τὸ γενησόμενον, καὶ τί τὸ πεποιημένον; αὐτὸ τὸ ποιηθισόμενον, καὶ οὐκ ἔστι πᾶν πρόσφατον ὑπὸ τὸν ἥλιον. Ἦ ὡς λαλήσει καὶ ἐρεῖ, ἴδε τοῦτο καινόν ἐστιν, ἤδη γέγονεν ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς γενομένοις ἀπὸ ἐμπροσθεν ἡμῶν.

§ 7. Ἡ Φιλανθρωπία.

(Σοφία Σειράχ κεφ. Δ' 1—10).

Ἔτεκνον τὴν ζωὴν τοῦ πτωχοῦ μὴ ἀποστερήσης, καὶ μὴ παρελύσης ὀφθαλμοὺς ἐπιδεεῖς. Ἦ ψυχὴν πεινώσαν μὴ λυπήσης, καὶ μὴ παροργίσῃς ἄνδρα ἐν ἀπορίᾳ αὐτοῦ. Ἦ καρδίαν παρωρογισμένην μὴ προσταράξεις, καὶ μὴ παρελύσης δόσιν προσδεομένου. Ἦ ἰκέτην θλιβόμενον μὴ ἀπαναίνου, καὶ μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ πτωχοῦ. Ἦ ἀπὸ δεομένου μὴ ἀποστρέψῃς ὀφθαλμόν, καὶ μὴ δῶς τόπον ἀνθρώπῳ καταράσασθαί σε. Ἦ καταρωμένου γὰρ σε ἐν πικρίᾳ ψυχῆς αὐτοῦ, τῆς δεήσεως αὐτοῦ ἐπακούσεται.

Ἡλ. Π. Μηνιάτη, Ἑρμην. περικοπ. Π. Διαθήκης, ἔκδ. α' 1933

ὁ ποιήσας αὐτόν. ⁷ Προσφιλῆ συναγωγὴν σεαυτὸν ποίει, καὶ μεγιστᾶνι ταπεινὸν τὴν κεφαλὴν σου. ⁸ Κλῖνον πτωχῶ τὸ οὖς σου, καὶ ἀποκρίθητι αὐτῷ εἰρηνικὰ ἐν πραότητι. ⁹ Ἐξελοῦ ἀδικούμενον ἐκ χειρὸς ἀδικούντος, καὶ μὴ ὀλιγοψυχήσης ἐν τῷ κρίνειν σε. ¹⁰ Γίνου ὀρφανοῖς ὡς πατήρ, καὶ ἀντὶ ἀνδρὸς τῆ μητρὶ αὐτῶν, καὶ ἔση ὡς υἱὸς ὑψίστου, καὶ ἀγαπήσει σε μᾶλλον ἢ μήτηρ σου.

§ 1. Ἡ Καινὴ Διαθήκη.

(Ἱερεμ. λη' 31—34).

³¹ Ἴδου ἡμέραι ἔρχονται, φησὶ κύριος, καὶ διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ καὶ τῷ οἴκῳ Ἰούδα διαθήκην καινὴν, ³² οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διαθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἕξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ ἐγὼ ἠμέλησα αὐτῶν, φησὶ κύριος. ³³ Ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη μου, ἣν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ. μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, φησὶ κύριος, διδοὺς δώσω νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν γράψω αὐτούς, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς θεόν, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν.

§ 2. Ἡ κυριαρχία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς φύσεως.

(Ναοὺμ Α'. 2—8).

² Θεὸς ζηλωτής, καὶ ἐκδικῶν κύριος, ἐκδικῶν κύριος μετὰ θυμοῦ, ἐκδικῶν κύριος τοὺς ὑπεναντίους αὐτοῦ, καὶ ἕξαιρων αὐτὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ. ³ Κύριος μακρόθυμος, καὶ μεγάλη ἡ ἰσχύς αὐτοῦ, καὶ ἀθῶον οὐκ ἀθώουσι κύριος. ⁴ Ἐν συντελείᾳ, καὶ ἐν συσσεισμῷ ἡ ὁδὸς αὐτοῦ, καὶ νεφέλαι κονιορτὸς ποδῶν αὐτοῦ. ⁵ Ἀπειλῶν θαλάσση, καὶ ξηραίνων αὐτήν, καὶ πάντας τοὺς ποταμοὺς ἕξερημῶν. ⁶ Ὀλιγόθη ἡ Βασανίτις, καὶ ὁ Κάρμηλος καὶ τὰ ἔξανθοῦντα τοῦ Λιβάνου ἕξέλιπε. ⁷ τὰ ὄρη ἐσεισθήσαν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ οἱ βουνοὶ ἐσαλεύθησαν. Καὶ ἀνεστάλη ἡ γῆ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ ἢ σύμπασα, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ. ⁸ Ἀπὸ προσώπου ὀργῆς αὐτοῦ τίς ὑποστήσεται; Καὶ τίς ἀντιστήσεται ἐν ὀργῇ θυμοῦ αὐτοῦ; Ὁ θυμὸς αὐτοῦ τῆκε ἀρχάς, καὶ αἱ πέτραι διεθρύβησαν ἀπ' αὐτοῦ. Ἵχνηστὸς κύριος τοῖς ὑπομένουσιν αὐτὸν ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως, καὶ γινώσκων τοὺς εὐλαβουμένους αὐτόν. ⁹ Καὶ ἐν κατακλυσμῷ πορείας συντέλειαν ποιήσε-

ται, τοὺς ἐπεγειρομένους, καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ διώξεται σκότος. ⁹Τί λογίζεσθε ἐπὶ τὸν Κύριον ; συντέλειαν αὐτὸς ποιήσεται, οὐκ ἐκδικήσει δις ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν θλίψει.

§ 3. Ἡ πλεονεξία.

(¹Αββακὸν β'. 9—15).

⁹Ὁ ὁ πλεονεκτῶν πλεονεξίαν κακὴν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, τοῦ τάξι εἰς ὕψος νοσσιὰν αὐτοῦ, τοῦ ἐκσπασθῆναι ἐκ χειρὸς κακῶν. ¹⁰Ἐβουλεύσω αἰσχύνῃν τῷ οἴκῳ σου, συνεπέραναι πολλοὺς λαοὺς, καὶ ἐξήμαρτεν ἡ ψυχὴ σου. ¹¹Διότι λίθος ἐκ τοίχου βοήσεται, καὶ κάνθαρος ἐκ ξύλου φθέγγεται αὐτά. ¹²Οὐαὶ ὁ οἰκοδομῶν πόλιν ἐν αἵμασι, καὶ ἐτοιμάζων πόλιν ἐν ἀδικίαις. ¹³Οὐ ταῦτά ἐστι παρὰ κυρίου παντοκράτορος ; καὶ ἐξέλιπον λαοὶ ἱκανοὶ ἐν πυρὶ, καὶ ἔθνη πολλὰ ὀλιγοψύχησαν. ¹⁴Οτι ἐμπλησθήσεται ἡ γῆ τοῦ γινῶναι τὴν δόξαν κυρίου, ὡς ὕδωρ κατακαλύψει αὐτούς.

§ 4. Τὰ σκοτεινὰ ἔργα καὶ ἡ ὑποκρισία.

(¹Ἠσαΐα κθ' 13—16).

¹³Καὶ εἶπε κύριος. Ἐγγίξει μοι ὁ λαὸς οὗτος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτῶν τιμῶσί με, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. μάτην δὲ σέβονται με, διδάσκοντες ἐντάλματα ἀνθρώπων καὶ διδασκαλίας, ¹⁴διὰ τοῦτο ἰδοὺ προσθήσω τοῦ μεταθεῖναι τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ μεταθήσω αὐτούς, καὶ ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν κρύψω. ¹⁵Οὐαὶ οἱ βαθέως βουλὴν ποιοῦντες, καὶ οὐ διὰ κυρίου. Οὐαὶ οἱ ἐν κρυφῇ βουλῇ ποιοῦντες, καὶ ἔσται ἐν σκότει τὰ ἔργα αὐτῶν. καὶ ἐροῦσι, τίς ἑώρακεν ἡμᾶς ; καὶ τίς ἡμᾶς γνώσεται ἢ ἃ ἡμεῖς ποιοῦμεν ; ¹⁶Οὐχ' ὡς πηλὸς τοῦ κεραμέως λογισθήσεσθε ; μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι αὐτό, οὐ σὺ μὲ ἐπλάσας ; ἢ τὸ ποίημα τῷ ποιήσαντι, οὐ συνετῶς με ἐποίησας ;

§ 5. Ἡ ἀληθὴς πρὸς τὸν Θεὸν λατρεία.

Ἐ οἶκος προσευχῆς.

(¹Ἰερεμ. Ζ'. 2—8).

²Ἀκούσατε λόγον κυρίου πᾶσα Ἰουδαία. Ἐτάδε λέγει κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ. Διορθώσατε τὰς ὁδοὺς ὑμῶν, καὶ τὰ ἐπιτηδεύ-

«Ὁσφανοὶ ἐγενήθημεν, οὐχ' ἐπάσχει, πατήρ, μητέρες ἡμῶν ὡς αἱ γῆραι»
(Θρηνοὶ Ἱερουμ. ε' 3).

ματα ὑμῶν, καὶ κατοικιῶ ὑμᾶς ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ. ⁴Μὴ πεποίθατε ἄφ' ἑαυτοῖς ἐπὶ λόγοις ψευδέσιν, ὅτι τὸ παράπαν οὐκ ὠφελήσουσιν ὑμᾶς λέγοντες, ναὸς κυρίου, ναὸς κυρίου ἐστίν. ⁵Ὅτι ἐὰν διορθοῦντες διορθώσῃτε τὰς ὁδοὺς ὑμῶν καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν, καὶ ποιοῦντες ποιήσῃτε κρίσιν ἀναμέσον ἀνδρός, καὶ ἀναμέσον τοῦ πλησίον αὐτοῦ, ⁶καὶ προσήλυτον καὶ ὄρφανὸν καὶ χήραν μὴ καταδυναστεύσῃτε, καὶ αἷμα ἀθῶν μὴ ἐκχέητε ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, καὶ ὀπίσω θεῶν ἄλλοτριῶν μὴ πορευῆσθε εἰς κακὸν ὑμῖν, ⁷καὶ κατοικιῶ ὑμᾶς ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ἐν γῆ ἣ ἔδωκα τοῖς πατράσιν ὑμῶν ἐξ αἰῶνος καὶ ἕως αἰῶνος.

§ 6. Ἔλεος καὶ ὄχι θυσία.

(²Ωσηὲ κεφ, στ'. 1—6).

¹Ἐν θλίψει αὐτῶν ὀρθριοῦσι πρὸς με, λέγοντες. Πορευθῶμεν, καὶ ἐπιστρέψωμεν πρὸς κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν, ὅτι αὐτὸς ἤσπακε, καὶ ἰάσεται ἡμᾶς, πατάξει καὶ μοτώσει ἡμᾶς, ²ὑγιάσει ἡμᾶς μετὰ δύο ἡμέρας. ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἔξαναστησόμεθα, καὶ ζησόμεθα ἐνώπιον αὐτοῦ, ³καὶ γνωσόμεθα. διώξωμεν τοῦ γνῶναι τὸν κύριον. ὡς ὄρθιον ἔτοιμον εὐρήσομεν αὐτόν, καὶ ἦξει ὡς ὑετὸς ἡμῖν πρῶτος καὶ ὄψιμος γῆ. ⁴Τί σοι ποιήσω Ἐφραΐμ; τί σοι ποιήσω Ἰούδα; τὸ δὲ ἔλεος ὑμῶν ὡς νεφέλη πρωϊνῆ, καὶ ὡς δρόσος ὀρθρινῆ πορευομένη. ⁵Διὰ τοῦτο ἀπεθέρισα τοὺς προφῆτας ὑμῶν, ἀπέκτεινα αὐτοὺς ἐν ῥήματι στόματός μου. καὶ τὸ κρίμά μου ὡς φῶς ἐξελεύσεται. ⁶Διότι ἔλεος θέλω ἢ θυσίαν, καὶ ἐπίγνωσιν Θεοῦ ἢ ὀλοκαντώματα.

§ 7. Ἰκεσία τοῦ Ἱερεμίου.

(²Θρηνοὶ E'. 1—12).

¹Μνήσθητι κύριε, ὅτι ἐγεννήθη ἡμῖν. ἐπίβλεψον, καὶ ἴδε τὸν ὀνειδισμόν ἡμῶν. ²Κληρονομία ἡμῶν μετεστράφη ἄλλοτρίοις, οἱ οἴκοι ἡμῶν ξένοις. ³Ὀρφανοὶ ἐγενήθημεν, οὐχ ὑπάρχει πατήρ, μητέρες ἡμῶν ὡς αἱ χῆραι. ⁴Ὑδωρ ἡμῶν ἐν ἀργυρίῳ ἐπιόμεν, ξύλα ἡμῶν ἐν ἀλλάγματι ἦλθεν ἐπὶ τὸν τράχηλον ἡμῶν. ⁵Ἐδιώχθημεν, ἐκοπιάσαμεν, οὐκ ἀνεπαύθημεν. ⁶Αἴγυπτος ἔδωκε χεῖρα, Ἀσσοῦρ εἰς πλησμονὴν αὐτῶν. ⁷Οἱ πατέρες ἡμῶν ἤμαρτον, οὐχ ὑπάρχουσιν, ἡμεῖς τὰ ἀνομήματα αὐτῶν ὑπέσχομεν.

Θυσία.

⁸ Δούλοι ἐκυρίευσαν ἡμῶν, λυτρούμενος οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν. ⁹ Ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν εἰσόσομεν ἄρτον ἡμῶν, ἀπὸ προσώπου ὀμοφαιίας τῆς ἐρήμου. ¹⁰ Τὸ δέσμα ἡμῶν ὡς κλίβανος ἐπελιώθη, συνεσπάσθησαν ἀπὸ προσώπου καταιγίδων λιμοῦ. ¹¹ Γυναῖκας ἐν Σιών ἐταπείνωσαν, παρθένους ἐν πόλεσιν Ἰούδα. ¹² Ἀρχοντες ἐν χερσὶν αὐτῶν ἐκρεμάσθησαν, πρεσβύτεροι οὐκ ἔδοξάσθησαν.

Ὁ ποιητὴς τοῦ ἐπιγράμματος ἐπισημαίνει
τοὺς ὁμοφίλους, οὐσιαστικῶς ὡραίων ἡμετέρας τῆς
γέννησιν τοῦ Ἐμφαντοῦ. (ὡρὴν ἔσοχην)
ἔδοξα ὡραίων ὡς δεικνύουσιν, μὴ ὡς
γίνεσθαι αὐτὰ ἐν τοῖς ἀνδράσι τοῖς πᾶσι
τῆς δουλοφιλίας καὶ οὐκ οὕτως γίνεσθαι οὐκ
οὐ καὶ ἀφαιρῶσθε ἐναντίον τοῦ θεοῦ.
ὡραίων καὶ ποσῶν δὲ πικρῶν
ὁ κέρως δὲ οὐκ αὐτοῦ συμπεριελάττωσθε,
δὲ συμπεριελάττωσθε ἐναντίον τοῦ θεοῦ.
καὶ τὰς τῆς καρδίας δὲ συζητήσθε καὶ δὲ
γεννήσθε τὸν πᾶσι οὐσιαστικῶς δὲ ἔρασαν
ἐμφαντοῦ. ὡραίων ὡραίων μεγάλων καὶ οὐκ
ἐκ δέσμων καὶ ὑπὸν ἀλλὰ δὲ εἶναι ἔρασαν τῆς
ὡραίων δὲ ἐπισημαίνει ἔρασαν.
καὶ πᾶσι ὡραίων δὲ εἶναι τῆς ὡραίων.
τοῦ ὡραίων τοῦ.

§ 1. Ἡ ἐκ Παρθένου γέννησις τοῦ Ἐμμανουήλ.

(Ἡσαΐου κεφ'. Ζ. 13—15).

¹³ Ἀκούσατε δὴ οἶκος Δαβίδ, μὴ μικρὸν ὑμῖν ἀγῶνα παρέχειν ἀνθρώποις, καὶ πῶς κυρίῳ παρέχετε ἀγῶνα; ¹⁴ Διὰ τοῦτο δώσει κύριος αὐτὸς ὑμῖν σημεῖον. Ἴδου ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ. ¹⁵ Βούτυρον καὶ μέλι φάγεται πρὶν ἢ γνῶναι αὐτὸν ἢ προελέσθαι πονηρὰ, ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν. ¹⁶ Διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἀπειθεῖ πονηρὰ, ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν. καὶ καταλειφθήσεται ἡ γῆ, ἣν σὺ φοβῆ, ἀπὸ προσώπου τῶν δύο βασιλέων.

§ 2. Ἡ εὐλογία τοῦ Ἰακώβ καὶ ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσίου.

(Γεν. μθ' 8—10).

⁸ Ἰούδα, σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί σου. αἱ χεῖρες σου ἐπὶ νότου τῶν ἐχθρῶν σου. προσκυνήσουσί σοι οἱ υἱοὶ τοῦ πατρός σου. ⁹ Σκύμνος λέοντος Ἰούδα. ἐκ βλαστοῦ υἱέ μου ἀνέβης. ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος. τὶς ἐγερεῖ αὐτόν; ¹⁰ Οὐκ ἐκλείπει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ. καὶ αὐτὸς πρᾶσδοκία ἔθνῶν.

§ 3. Ὁ ἀκριβὴς χρόνος τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.

(Δανιήλ κεφ. Θ'. 22—27).

²² (Γαβριήλ). Δανιήλ, νῦν ἐξῆλθον συμβιβᾶσαι σε σύγεσις ²³ ἐν ἀρχῇ τῆς δεήσεώς σου. ἐξῆλθε λόγος, καὶ ἐγὼ ἦλθον τοῦ ἀναγγεῖλαί σοι, ὅτι ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν εἶ σύ, καὶ ἐννοήθητι ἐν τῷ ῥήματι. καὶ σύνες ἐν τῇ ὀπτασίᾳ. ²⁴ Ἐβδομήκοντα ἑβδομάδες συνετιμήθησαν ἐπὶ τὸν λαόν σου, καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν, τοῦ

συντελεσθῆναι ἁμαρτίαν, καὶ τοῦ σφραγίσαι ἁμαρτίας, καὶ ἀπαλειψαί τὰς ἀδικίας, καὶ τοῦ ἐξιλάσασθαι ἀδικίας, καὶ τοῦ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον, καὶ τοῦ σφραγίσαι ὄρασιν καὶ προφήτην, καὶ τοῦ χρῆσαι ἅγιον ἅγιων. ²⁵Καὶ γνώση καὶ συνήσεις ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι, καὶ τοῦ οἰκοδομηθῆναι Ἰερουσαλήμ, ἕως χριστοῦ ἡγουμένου ἑβδομάδας ἑπτὰ, καὶ ἑβδομάδες ἐξήκοντα δύο. καὶ ἐπιστρέψει, καὶ οἰκοδομηθήσεται πλατεία καὶ τεῖχος, καὶ ἐκκενωθήσονται οἱ καιροί. ²⁶Καὶ μετὰ τὰς ἑβδομάδας τὰς ἐξήκοντα δύο, ἐξολοθρευθήσεται χρισμα, καὶ κρῖμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν πόλιν, καὶ τὸ ἅγιον διαφθερεῖ σὺν τῷ ἡγουμένῳ τῷ ἐρχομένῳ, ἐκκοπήσονται ἐν κατακλυσμῷ, καὶ ἕως τέλους πολέμου συντετημένου τάξει ἀφανισμοῖς. ²⁷Καὶ δυναμώσει διαθήκην πολλοῖς ἑβδομάς μία. καὶ ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος ἀρθήσεται μου θυσία καὶ σπονδή, καὶ ἐπὶ τὸ ἱερὸν βδέλυγμα τῶν ἐρημώσεων, καὶ ἕως τῆς συντελείας καιροῦ συντέλεια δοθήσεται ἐπὶ τὴν ἐρήμωσιν.

§ 4. Ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσίου καὶ ὁ τόπος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ.

(Μιχαίου κεφ. Ε'. 1—5).

¹Νῦν ἐμφραθήσεται θυγάτηρ ἐμφραγμῶ, συνοχὴν ἔταξεν ἐφ' ἡμᾶς, ἐν ράβδῳ πατάξουσιν ἐπὶ σιαγόνα τὰς φυλάς τοῦ Ἰσραήλ. ²Καὶ σὺ Βηθλεὲμ οἶκος Ἐφραθά, ὀλιγοστος εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα. ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται, τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ἐξοδοὶ αὐτοῦ ὑπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος. ³Διὰ τοῦτο δώσει αὐτοὺς ἕως καιροῦ τικτούσης, τέξεται, καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. ⁴Καὶ στήσεται καὶ ὄψεται, καὶ ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐν ἰσχύϊ κύριος, καὶ ἐν τῇ δόξῃ ὀνόματός κυρίου θεοῦ αὐτῶν ὑπάρξουσι. διότι νῦν μεγαλυνθήσονται ἕως ἄκρων τῆς γῆς.

§ 5. Ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

(Δανιὴλ Ζ'. 13—14).

¹³Ἐθεώρουν ἐν ὄραματι τῆς νυκτός, καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος, καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ προσηνέχθη αὐτῷ. ¹⁴Καὶ αὐτῷ

ἔδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάντες οἱ λαοί, φυλαί, καὶ γλῶσσαι αὐτῶ δουλεύουσιν. ἡ ἔξουσία αὐτοῦ ἔξουσία αἰώνιος, ἣτις οὐ παρελεύσεται. καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται.

§ 6. Ὁ Χριστὸς υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

(*Ψαλμ. ρθ'. 1—7*). .

¹Ἐἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. ²Ράβδον δυνάμεως ἔξαποστελεῖ σοι κύριος ἐκ Σιών, κατακυρίευσεν ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου. ³Μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου, ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου. ἐκ γαστροῦ πρὸ ἑωσφόρου ἐγένησά σε. ⁴Ὄμοσε κύριος καὶ οὐ μεταμεληθήσεται. σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. ⁵Κύριος ἐκ δεξιῶν σου συνέθλασεν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς αὐτοῦ βασιλεῖς. ⁶Κρινεῖ ἐν τοῖς ἔθνεσι, πληρώσει πτώματα, συνθλάσει κεφαλὰς ἐπὶ γῆς πολλῶν. ⁷Ἐκ χειμάρρου ἐν ὀδῶ πίεται, διὰ τοῦτο ὑψώσει κεφαλὴν.

§ 7. Ἡ θριαμβευτικὴ εἴσοδος τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα (Κυριακὴ τῶν Βαΐων).

(*Ζαχαρίου Θ'. 9—10*).

⁹Χαῖρε σφόδρα θύγατερ Σιών, κήρυσσε θύγατερ Ἱερουσαλήμ. ¹⁰Ἴδου ὁ βασιλεὺς ἔρχεται σοι δίκαιος καὶ σφῶζων, αὐτὸς πραῖς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον.

§ 8. Τὸ δουλικὸν ἀντίτιμον τῆς προδοσίας.

(*Ζαχαρ. ΙΑ' 10—13*).

¹⁰Λήψομαι τὴν ράβδον μου τὴν καλήν, καὶ ἀπορρίψω αὐτήν, τοῦ διασκεδάσαι τὴν διαθήκην μου, ἣν διεθέμην πρὸς πάντας τοὺς λαοὺς, ¹¹καὶ διασκεδασθήσεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ γνώσονται οἱ Χαναταῖοι τὰ πρόβατα τὰ φυλασσόμενά μοι, διότι λόγος κυρίου ἐστί. ¹²Καὶ ἐρῶ πρὸς αὐτούς. εἰ καλὸν ἐνώπιον ὑμῶν ἐστί, δότε τὸν μισθόν μου, ἢ ἀπέλασθε. καὶ ἔστησαν τὸν μισθόν μου τριάκοντα ἀργυροῦς. ¹³Καὶ εἶπε κύριος πρὸς με. Κάθες αὐτούς εἰς τὸ χωνευτήριον, καὶ σκέψομαι εἰ δόκιμόν ἐστιν, ὃν τρόπον ἔδοκιμάσθην ὑπὲρ αὐτῶν. καὶ ἔλαβον τοὺς

τριάκοντα ἀργυροῦς, καὶ ἐνέβαλον αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον κυρίου εἰς τὸ χωνευτήριον.

§ 9. Ἡ ἀγωνία τοῦ Ἰησοῦ ἐν Γεθσημανῇ.

(Ψαλμὸς μα΄. 2—8) (Ματθ. ζ΄. 30—46).

²Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ θεός. ³Ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν θεόν, τὸν ζῶντα. πότε ἦξω καὶ ὀφθῆσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ ;

⁴Ἐγενήθη τὰ δάκρυά μου ἔμοι ἄρτος ἡμέρας καὶ νυκτός, ἐν τῷ λέγεσθαί μοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ποῦ ἔστιν ὁ θεός σου ;

⁵Ταῦτα ἐμνήσθην, καὶ ἐξέχεα ἐπ' ἐμέ τὴν ψυχὴν μου, ὅτι διελεύσομαι ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς ἕως τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ, ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἔξομολογήσεως ἤχου ἑορταζόντων.

⁶Ἴνα τί περίλυπος εἶ ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἵνα τί συνταράσσεις με ; ἔλπισον ἐπὶ τὸν θεόν, ὅτι ἔξομολογήσομαι αὐτῷ, σωτήριον τοῦ προσώπου μου, ὁ θεός μου.

⁷Πρὸς ἑμαυτὸν ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη, διὰ τοῦτο μνησθήσομαί σου ἐκ γῆς Ἰορδάνου, καὶ Ἐρμωνιεῖμ ἀπὸ ὄρους μικροῦ.

⁸Ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται εἰς φωνὴν τῶν καταρρακτῶν σου. πάντες οἱ μετεωρισμοί σου, καὶ τὰ κύματά σου ἐπ' ἐμέ διήλθον.

§ 10. Ὁ ἄκακος Ἰησοῦς ἐπὶ τὸ μαρτύριον.

(Ἡσαΐου ΝΓ΄. 1—10).

¹Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν, καὶ ὁ βραχίων Κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη ; ²Ἀνηγγείλαμεν ὡς παιδίον ἐναντίον αὐτοῦ, ὡς ρίζα ἐν γῆ διψώση. οὐκ ἔστιν εἶδος αὐτῷ οὐδὲ δόξα. καὶ εἶδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος. ³Ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, καὶ ἐκλείπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν, καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν, ὅτι ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἠτιμάσθη, καὶ οὐκ ἐλογίσθη. ⁴Οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ, καὶ ἐν πληγῇ, καὶ ἐν κακώσει. ⁵Αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν, παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν, τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν. ⁶ Πάντες ὡς πρόβατα

ἐπλανήθημεν. ἄνθρωπος τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλανήθη, καὶ κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν, ¹ καὶ αὐτὸς διὰ τὸ κεκακῶσθαι οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος ἄφρονος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα. ² Ἐν τῇ ταπεινώσει ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη. τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται ;

§ 11. Τὸ ἔργον τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἰησοῦ.

(*Ἡσαΐου κεφ. Ξα'. 1—5*).

¹ Πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἵνεκ' ἐχρῆσέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφρονας, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ² καλέσαι ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτόν, καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως, παρακαλέσαι πάντας τοὺς πενθοῦντας, ³ δοθῆναι τοῖς πενθοῦσι Σιών αὐτοῖς δόξαν ἀντὶ σποδοῦ, ἄλειμμα εὐφροσύνης τοῖς πενθοῦσιν, καταστολὴν δόξης ἀντὶ πνεύματος ἀκηδίας. καὶ κληθήσονται γενεαὶ δικαιοσύνης, φύτευμα κυρίου εἰς δόξαν. ⁴ Καὶ οἰκοδομήσουσιν ἐρήμους αἰωνίας, ἐξηρημωμένας πρότερον ἐξαναστήσουσι, καὶ καινιοῦσι πόλεις ἐρήμους, ἐξηρημωμένας εἰς γενεάς.

§ 12. Ὁ θρίαμβος τοῦ Χριστοῦ.

(*Ψαλμὸς Β' 1—11*).

1. Ἵνα τί ἐφρούραξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά ;

2. Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ.

3. Διαρρήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν, καὶ ἀπορρίψωμεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν.

4. Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐκγέλασεται αὐτούς, καὶ ὁ κύριος ἐκμυκτηριεῖ αὐτούς.

5. Τότε λαλήσει πρὸς αὐτούς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ ταράξει αὐτούς.

6. Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιών ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα κυρίου.

7. Κύριος εἶπε πρὸς με, υἱός μου εἶ σύ, Ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε.

8. Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν

σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς. ποιμανεῖς αὐτοὺς ἐν ράβδῳ σιδηρᾷ, ὡς σκεῦος κεραμέως συντρίψεις αὐτούς.

9. Καὶ νῦν βασιλεῖς σύνετε, παιδεύθητε πάντες οἱ κρίνοντες τὴν γῆν. δουλεύσατε τῷ κυρίῳ ἐν φόβῳ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ.

10. Δράξασθε παιδείας, μὴ ποτε ὀργισθῆ κύριος, καὶ ἀπολειθῆτε ἔξ ὁδοῦ δικαίας, ὅταν ἐκκαυθῆ ἐν τάχει ὁ θυμὸς αὐτοῦ.

11. Μακάριοι πάντες οἱ πεποιοῦτες ἐπ' αὐτῷ.

Πορταῖ

Handwritten notes and scribbles in the lower half of the page, including the word "Πορταῖ" written vertically on the left and various illegible markings.

ΤΡΙΤΟΝ ΜΕΡΟΣ

Α΄.

Α΄. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

Ἰσραήλ ἦτο τὸ κυρίως ὑπὸ θρησκευτικὴν καὶ θεοκρατικὴν ἔννοιαν ὄνομα τοῦ Ἑβραϊκοῦ λαοῦ, τοῦ λατρεύοντος τὸν μόνον ἀληθῆ Θεόν, τὸν Θεὸν Ἰαβὲ (Ἰεχωβά—ὦν). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔχει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰακώβ, ὅστις Ἰσραήλ, ἦτοι ἰσχυρὸς ἐκλήθη. Ὁ λαὸς οὗτος εἶναι σημιτικῆς καταγωγῆς, συγγενῆς τῶν ἀρχαιοτάτων Ἀράβων, ὅστις ἐγκατασταθεὶς ἐκεῖθεν τοῦ Εὐφράτου μετηνάστησε κατόπιν κατὰ τὸν εἰκοστὸν τέταρτον π. Χ. αἰῶνα πρὸς τὴν χώραν τῶν Χαναναίων, εἰς τὸ ἐντεῦθεν τοῦ Ἰορδάνου τμήμα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἰσχυροῦ φυλάρχου Ἀβραμ Ἑβραίου, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα Ἑβραῖοι.

Ὁ λαὸς οὗτος ὑπέστη τύχην πολυκύμαντον ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς διαφόρων ἐχθρῶν ἐξ αἰτίας τῆς ἐμπορικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἀξίας τῆς χώρας των.

Ὡς ἔμποροι κατ' ἀρχὰς ἐπεσκέφθησαν τὴν Αἴγυπτον καὶ κατόπιν διὰ τῆς μεταναστεύσεως νέων συγγενῶν φυλῶν ἐποπλασιάζθησαν, ἐγκατασταθέντες κατὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς τὴν χώραν τοῦ κάτω Νείλου Γεσῶν.

Κατὰ τὰ ἔτη 2200—2100 π.Χ. ἀπετέλεσαν ἰσχυρὸν καὶ φιλοπόλεμον λαόν, ἀνῆγον δὲ τὴν ἀρχὴν των εἰς τοὺς δώδεκα υἱοὺς τοῦ Ἰακώβ, τοῦ ἐγγόνου τοῦ Ἀβραμ.

Μετὰ 500 ἐτῶν ἐκεῖ διαμονὴν ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ρασμῆ Β΄, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Μωϋσέως καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Φαραῶ ἐξεβίασαν τὴν ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἔξοδόν των.

Εὐρεθέντες πρὸ ἰσχυρῶν ἐχθρῶν πρὸς τὰ σύνορα τῆς Συρίας ἐπλανήθησαν ἐπὶ 40 ἔτη, μέχρις ὅτου ἐκβιάσωσι τὴν εἴσοδόν των εἰς Παλαιστίνην.

Ἐν Παλαιστίνῃ διεξήγαγον σκληροὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς ἐγ-

χωρίους και ἄρχεται ἔκτοτε ἡ μακρὰ κατακτητικὴ περίοδος, διαρκέσασα πλέον τῶν δύο αἰώνων, ὅποτε ἀναφαίνονται οἱ κριταί.

Ἐπὶ τοῦ τελευταίου κριτοῦ Σαμουὴλ ἐπετεύχθη ἡ πολιτικὴ ἐνότης αὐτῶν, ἔπειτα ἀπὸ ἔσχατον ἔξευτελισμὸν παρὰ τῶν Φιλισταίων, ἣτις κατέστησεν ἀναγκαίαν τὴν ἴδρυσιν τῆς βασιλείας κατὰ τὸ ἔτος 1075 π.Χ. (Σαοὺλ-Δαβίδ-Σολομών).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σολομῶντος ἐπέρχεται ἡ διαίρεσις τοῦ βασιλείου των ἕξ αἰτίας τῆς ἀφορήτου κυβερνητικῆς φορολογίας, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδύνατο νὰ βαστάσῃ ὁ λαός, καὶ τότε ἀπεσπασθήσαν αἱ 10 φυλαὶ ὑπὸ τὸν διάδοχον τοῦ Σολομῶντος Ροβοὰμ καὶ ἀπετέλεσαν τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σαμάρειαν, αἱ δὲ λοιπαὶ δύο, τοῦ Ἰούδα καὶ Βενιαμίν, ἀπέτέλεσαν τὸ παλαιὸν βασίλειον μὲ πρωτεύουσαν τὰ Ἱεροσόλυμα, ἦτοι τὸ τοῦ Ἰούδα.

Τὰ βασίλεια ταῦτα λόγῳ τοῦ σφοδροῦ μεταξὺ των ἀνταγωνισμοῦ καὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἐξησθένησαν καὶ οὕτω προπαρασκευάσαν τὴν κατάκτησίν των ὑπὸ διαφόρων λαῶν.

Οὕτως ἐπέρχεται ἡ Βαβυλωνιακὴ αἰχμαλωσία τῶν Ἰουδαίων ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος κατὰ τὰ 605 π.Χ. Μετὰ μικρὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἐπαναστατοῦν καὶ ἀναγκάζουν τοῦτον νὰ ἐπέλθῃ ἐκ νέου κατ' αὐτῶν κατὰ τὸ ἔτος 597 καὶ ἀπάγει εἰς Βαβυλῶνα ὡς αἰχμαλώτους τοὺς ἐπιφανεῖς κατοίκους μετὰ τοῦ βασιλέως Ἰωακείμ. Μετὰ δευτέραν ἀποστασίαν τούτων καταλύει ὀριστικῶς ὁ Ναβουχοδονόσορ τὸ βασίλειον αὐτῶν καὶ φονεύει τὴν βασιλικὴν δυναστείαν. Ἡ νέα αὕτη Βαβυλωνιακὴ αἰχμαλωσία διήρκεσε ἐπὶ 50 ἔτη, ἀπὸ τοῦ 586—536 π.Χ., ὅποτε οἱ Πέρσαι καταλύσαντες ἐπὶ Κύρου τοῦ Α', τὸ Βαβυλωνιακὸν κράτος ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς αἰχμαλώτους Ἰουδαίους νὰ ἐπανεέλθουν εἰς τὴν Ἰουδαίαν.

Ἐπὶ Μ. Ἀλεξάνδρου οἱ Ἰουδαῖοι ὑποταγέντες ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἔτυχον πολλῶν προνομίων, διότι ὁ Ἀλέξανδρος ἔδειξε μεγάλην πρὸς αὐτοὺς εὐμένειαν, ὥστε πολλοὶ τούτων χάριν ἐμπορίου ἐγκατεστάθησαν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ Παλαιστίνη περιήλθεν εἰς τὸν Πτολεμαῖον τὸν Λάγον τῆς Αἰγύπτου.

Ἡ Ἑλληνικὴ αὕτη κατάκτησις ἐπέδρασεν ἐπωφελῶς εἰς τοὺς Ἰουδαίους, διότι ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου βίου τῶν Ἑλλήνων.

Κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς ταύτης ἐπιρροῆς ἕξερράγη ἀντίδρασις ἐπὶ Ἀντιόχου τοῦ Δ' τοῦ ἐπιφανοῦς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ οἴκου τῶν Ἀσμοναίων κατὰ τὸ ἔτος 167—142 καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ἰούδα, τοῦ ἐπικληθέντος Μακκαβαίου.

Ὁ ἀγὼν οὗτος ἔληξεν ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐπὶ τινα χρόνον ἐξησφάλισαν τὴν πολιτικὴν τῶν ἀνεξαρτησίαν μέχρι τῆς ἐνεργοῦ ἐπεμβάσεως τῶν Ρωμαίων διὰ τοῦ Πομπηίου, ὅστις κατὰ τὸ ἔτος 63 π.Χ. κατέκτησε τὴν Ἱερουσαλήμ.

Κατὰ ταύτην καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 37 π.Χ. ὁ Ἰδουμαῖος Ἡρώδης, διοικητὴς τῆς Γαλιλαίας, κολακεύσας ἐπιτηδεύσας τὴν Ρωμαϊκὴν σύγκλητον, διωρίσθη βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας καὶ ἐκυριεύσει τὴν Ἱερουσαλήμ, ἤρξε δὲ ἐπὶ 33 ἔτη αὐταρχικώτατα. Οὕτω φθάνομεν εἰς τὰς παραμονὰς τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οἱ Ἰουδαῖοι καθ' ὅλον τὸν μακρὸν ἱστορικὸν βίον τῶν ἐστήριζον τὰς πολιτικὰς τῶν ἀντιλήψεις εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν τῶν, εἰς ὃν ἀπέδιδον πᾶσαν τὴν δύναμιν μετὰ τῆς διαχειρίσεως τῶν ἐθνικῶν ὑποθέσεων, διότι ὁ Θεὸς κατ' αὐτοὺς ἐθεωρεῖτο ὁ κυρίως βασιλεὺς τοῦ κράτους. Οὕτω δὲ ἐμορφώθη ἡ θεοκρατικὴ κυβέρνησις ἢ Θεοκρατία.

Τὴν ἱστορίαν αὐτῶν ταύτην δυνάμεθα νῦν διαιρέσωμεν εἰς τὰς ἑξῆς περιόδους :

α') Ἡ πρώτη περίοδος πραγματεύεται περὶ τῶν πατριαρχικῶν χρόνων τοῦ Ἰσραὴλ καὶ περιλαμβάνει τὴν ἱστορίαν τοῦ πρώτου Πατριαρχοῦ τῶν Ἀβραάμ (ἔβερ), τοῦ ἐκ τῆς ἐκεῖθεν ἢ πέραν τοῦ Εὐφράτου ὄχθης ἐλθόντος, μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἰακώβ ἐν Αἰγύπτῳ (2210—1920 π. Χ.), ἥτοι τῆς μεταβάσεως αὐτῶν εἰς Αἴγυπτον.

β') Ἡ δευτέρα περίοδος περιλαμβάνει τὴν ἱστορίαν τοῦ Μωϋσέως, τοῦ λυτρωτοῦ τοῦ ὑπὸ τὸν Αἰγυπτιακὸν ζυγὸν στενάζοντος Ἰσραὴλ, καὶ τὴν ἔξοδον τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου (1920—1490 π.Χ.).

γ') Ἡ τρίτη περίοδος πραγματεύεται περὶ τῆς διὰ τῆς ἐρήμου τῆς Ἀραβίας πορείας εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, περὶ τῆς νομοθεσίας ἐν Σινᾷ τοῦ Μωϋσέως, περὶ τοῦ τελετουργικοῦ νόμου καὶ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Μωϋσέως (1490—1450).

δ') Ἡ τετάρτη περίοδος περιέχει τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους καὶ πραγματεύεται περὶ τῆς κατακτήσεως τῆς Παλαιστίνης ὑπὸ τοῦ

Ιησοῦ τοῦ Ναυῆ, περὶ τῶν κριτῶν καὶ βασιλέων, μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Σολομῶντος (1450—975 π.Χ.)

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην παρατηρεῖται ἡ ἀκμὴ τοῦ θεοκρατικοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς φιλογίας τῶν Ἑβραίων ἐπὶ Δαβὶδ καὶ Σολομῶντος.

ε) Ἡ περίοδος αὕτη περιλαμβάνει τὴν διαίρεσιν τοῦ βασιλείου τῶν Ἰσραηλιτῶν, τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ, τὴν ἐπιδρομὴν τῶν ἐχθρῶν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων. (975—588 π. Χ.).

στ) Ἡ τελευταία αὕτη περίοδος πραγματεύεται περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τῆς Βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας μέχρι τοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ (588—1 μ.Χ.).

§ 1. Τὸ θεῖον προοίμιον.

(Γεν. α'. 1—31).

Ἡ ἱερὰ βίβλος ἄρχεται μὲ μίαν κοσμογονίαν, τῆς ὁποίας δημιουργὸς ἀποκαλύπτεται εἰς ἡμᾶς ὁ Θεός, εὐθύς ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου τούτου.

Εἶναι πολὺ σπουδαία ἡ ἀποκάλυψις αὕτη, διότι ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολλὰς σκέψεις καὶ μελέτας καὶ ἀνέτρεψε πολλὰς πλάνας.

Ἡ διήγησις, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἶναι σύντομος, ἀπλῆ, σαφής, ἀλλὰ καὶ μεγαλοπρεπής.

Πολλοὶ τῶν κορυφαίων φυσιογνωστῶν καὶ γεωλόγων δὲν ἀποκλείουσιν, ὅτι ἡ ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ τῆς Γραφῆς περιεχομένη διδασκαλία τῆς δημιουργίας δύναται ν' ἀποδειχθῇ ὡς συμφωνοῦσα πρὸς τὰ πορίσματα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν (Κάντιος, Λαπλάσιος, Λεϊβιγ, Παστέρ καὶ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων).

Ἐν τῇ ἐρευνῇ ὅμως ταύτῃ ὀφείλουν οἱ ἐξετάζοντες τὸ θέμα τοῦτο νὰ ἔχωσι πλήρη συνείδησιν τῶν ὀρίων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, διότι ἡ ὑπέρβασις τούτων συνεπάγεται πολλὰ ἄτοπα.

Τὸ κεφάλαιον τοῦτο διαιρεῖται εἰς δύο μέρη.

α') *Ἡ ἀρχὴ τῆς δημιουργίας* (α'. 1).

β') *Τὸ ἔργον τῶν ἑξ ἡμερῶν* (α'. 2—31).

α') *Ἡ ἀρχὴ τῆς δημιουργίας* (1—2).

Τὸ ἐδάφιον τοῦτο περιέχει τὴν πρώτην πρᾶξιν τοῦ δημιουργοῦ εἰς τὸ ἔργον τῆς ἑξαήμερου, δηλαδὴ τὴν παραγωγὴν τῆς ὕλης τοῦ κόσμου, ἡ ὁποία ἀκολούθως ἔλαβε μίαν ὠρισμένην μορφήν ἔπειτα ἀπὸ διαφόρου μεταβολάς.

Στίχ. 1. *Ἐν ἀρχῇ* = Κατὰ τρόπον ἀπόλυτον, ἤτοι εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ χρόνου, τοῦ κόσμου. Πρβλ. Ἰωάν. α'. 1.

Τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν = Ἦτοι τὸ σύμπαν ὁλόκληρον, τὸ ὁποῖον ἔξεταζόμενον κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ ἀνθρώπου, χωρίζεται εἰς δύο κύκλους δημιουργημάτων, τὸν οὐρανὸν ὑπεράνω ἡμῶν καὶ τὴν γῆν ὑπὸ τοὺς πόδας μας.

Ἡ Βίβλος σιγᾶ ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν τῆς δημιουργίας, φαίνεται δὲ ὅτι τὸ «*ἐν ἀρχῇ*» ἀνάγεται εἰς μίαν ὑψίστην ἀρχαιότητα, καθ' ἣν περιλαμβάνεται καὶ ἡ δημιουργία τῶν ἀγγέλων.

Στίχ. 2. *Ἡ δὲ γῆ* = Ἐνταῦθα ἀσχολεῖται εἰδικώτερον περὶ τὴν γῆν καὶ περιγράφει κατ' ἀρχάς τὴν ἀρχέγονον αὐτῆς κατάστασιν, ἣτις ἦτο μία κατάστασις χάους.

Καὶ σκότος = ἤτοι σκότος φρικῶδες, μὴ ὑπάρχοντος ἀκόμη τοῦ φωτός, ἐκάλυπτεν τὴν ὄψιν τῆς ἀβύσσου.

Πνεῦμα = Ἐξηγεῖται εἰς τὴν Γραφὴν ἄνεμος ἢ πνεῦμα κατὰ τὴν λεξικὴν χρῆσιν, ἐνταῦθα πνεῦμα Θεοῦ.

Στίχ. 2—32. β') *Τὸ ἔργον τῶν ἑξ ἡμερῶν.*

Κατ' ἀξιοθαύμαστον συμμετρίαν αἱ ἑξ ἡμέραι διαιροῦνται εἰς δύο τριημέρους διχορήσεις, τὰς ὁποίας κλείει τὸ θεῖον Σάββατον καὶ ἐνώνει ἀρμονικῶς.

Τὰ ἔργα ἐκάστου τριημέρου συναρμόζονται ἡμέραν παρ' ἡμέραν. Ἦτοι εἰς τὴν πρώτην ἡμέραν τὸ φῶς, εἰς τὴν τετάρτην τὰ ἄστρα, εἰς τὴν δευτέραν τὸ στερέωμα καὶ ὁ χωρισμὸς τῶν ὑδάτων, εἰς τὴν πέμπτην τὰ πτηνὰ καὶ οἱ ἰχθύς. Εἰς τὴν τρίτην ἡμέραν ἡ γῆ ἐντελῶς διευθετημένη καὶ ἐστολισμένη ἐκ χλόης, εἰς τὴν ἕκτην τὰ χερσαῖα ζῶα καὶ ὁ ἀνθρώπος, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ φυτικὸν βασίλειον ἦτο προσδιωρισμένον ὡς τροφή.

Ἡ βαθμιαία αὕτη ἀλληλουχία τῶν ὄντων καὶ ἡ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω γενικὴ κίνησις εἶναι ἀξιοσημείωτος.

1) *Ἡ πρώτη ἡμέρα* (3—5).

Καὶ εἶπεν ὁ Θεός = Ἀνθρωπομορφισμὸς, ἤτοι ὁ Θεὸς παρουσιάζεται ὑπὸ μορφήν ἀνθρώπου καὶ ἐκφράζει μίαν παντοδύναμον ἀπόφασιν.

Γενηθῆτω φῶς = Ἦτο ἀπαραίτητον ἐν ἀρχῇ νὰ δημιουργηθῆ τὸ φῶς, διότι ἄνευ αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει οὔτε τάξις οὔτε ζωή.

Τὸ φῶς τοῦτο ἦτο ἀσφαλῶς ἐν εἶδος ὑπολάμπειος, ἀσθενές

φῶς, προερχόμενον ἐκ τῆς πυκνώσεως καὶ τῆς τριβῆς τῶν κοσμικῶν ὄντων, τὰ ὁποῖα ἤρχισαν νὰ συγκροτοῦνται, καὶ τὰ ὁποῖα παρήγον ἐν εἶδος ἠλεκτρικῆς ἀσθενοῦς ἀνταυγείας.

Στίχ. 4. *Καὶ εἶδεν ὅτι καλὸν* = ἦτοι σύμφωνον πρὸς τὴν ιδέαν του.

Καὶ διεχώρισεν = Ὁ διαχωρισμὸς οὗτος εἶναι χρονικὸς κανονικῆς διαδοχῆς, ἦτοι ὑπῆρξαν περίοδοι φωτὸς καὶ περίοδοι σκότους.

Στίχ. 5. *Ἡμέραν καὶ νύκτα*. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς Γενέσεως ἐμορφώθησαν διάφοροι γνῶμαι. Μία τούτων εἶναι ὅτι διὰ τῶν ἡμερῶν καὶ νυκτῶν ἐννοοῦμεν περιόδους ἀπροσδιορίστου διαρκείας, καθ' ἃς ἔγιναν αἱ μεταβολαὶ τῆς ὕλης τοῦ κόσμου.

2) Δευτέρα ἡμέρα (στίχ. 6—8).

Στίχ. 6. Διὰ τῆς πρώτης ἡμέρας ἐκανονίσθη ἐν ἐκ τῶν στοιχείων τοῦ χάους καὶ τὸ φῶς λάμπει, τώρα ἕνας νέος λόγος τοῦ Θεοῦ προσθέτει εἰς τὸν ἀρχέγονον κόσμον νέον κάλλος.

Στερέωμα. Ἡ ἕκτασις τοῦ οὐρανόου θόλου περιλαμβάνουσα τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ τὸν ἀστερόεντα οὐρανόν.

Στίχ. 7. *Καὶ ἐποίησε* = Ἦτοι μετὰ τὴν διαταγὴν ἡ ἐκτέλεσις.

Ὑδατος = Ποσότης ἀξιόλογος ὑδάτων ὑψοῦται εἰς τὸν ἀέρα, ὅπου ἐπιπλέει ὑπὸ μορφήν νεφῶν καὶ ἀτμῶν, ἄλλο δὲ μέρος παραμένει ἐπὶ τῆς γῆς.

Οὐρανὸν = Τὰ ἀόριστα διαστήματα τοῦ οὐρανοῦ.

Οὐρανὸς ἦτο τὸ μέρος, τὸ περιλαμβάνον τὴν ἀτμόσφαιραν μετὰ τῶν νεφῶν, ἐνθα σχηματίζονται αἱ βροχαὶ καὶ πνέουσιν οἱ ἄνεμοι. Πρβλ. Ματθ. γ'. 16.

3) Τρίτη ἡμέρα.

Τὸ ἔργον τῆς ἡμέρας ταύτης εἶναι διπλοῦν :

α') Ἡ διανομὴ καὶ διάταξις τῶν ὑδάτων τῆς ξηρᾶς (στίχ. 9—10).

β') Ἡ δημιουργία τῶν φυτῶν. (στίχ. 11—13).

Συναχθήτω = Εἰς τὴν ἀπέραντον δηλαδὴ κοίτην τοῦ Ὠκεανοῦ.

Στίχ. 9. **Και ὀφθήτω ἡ ξηρὰ** — Ἦτοι ἡ ἄνυδρος καὶ ξηρὰ γῆ, ἀπῆλλαγμένη τῶν ὑδάτων, ὑπὸ τὰ ὁποῖα ἦτο ἀκόμη ἐξ ὀλοκλήρου καταποντισμένη.

Και ἐγένετο οὕτω = Ἦτοι ἔγιναν καταπληκτικαὶ ἀλλοιώσεις καὶ σπασμοὶ τῆς σφαίρας μας.

Στίχ. 11—13. Οἱ στίχοι οὗτοι περιέχουν τὸ δευτέρον μέρος τῆς τρίτης ἡμέρας.

Βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην = Ἦτοι ὁ Θεὸς δίδει εἰς τὴν γῆν τὴν δύναμιν νὰ παράγῃ μόνη τῆς τὸν ὥραϊον καὶ χρήσιμον στολισμόν τῆς.

Χόρτον = Ἡ χλόη δίδεται προκαταβολικῶς καὶ περιλαμβάνει ὅλον τὸ σύνολον τῶν φυτῶν.

Εὖλον κάρπιμον = δένδρον καρποφόρον.

Στίχ. 12—13. Τὰ φυτὰ ἀνανεοῦνται ἀκαταπαύστως χάρις εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἀναπαραγωγῆς (ἀναβλαστήσεως).

4) **Τετάρτη ἡμέρα** (στίχ. 14—19).

Στίχ. 14. **Γενηθήτωσαν φωστῆρες** = Οἱ ἀστέρες ἐμφανίζονται καὶ αὐτοὶ μὲ τὴν σειρὰν των ὡς φωτοδόχοι, διότι εἰς αὐτοὺς εἰς τὸ ἔξῃς θὰ προσαρμοσθῇ τὸ φῶς.

Εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς = διὰ νὰ φωτίζωσι τὴν γῆν.

Φαῦσις = φωτισμὸς (φάω).

Οἱ φωστῆρες οὗτοι θὰ ἔχουν τριπλοῦν σκοπόν.

α') «**τοῦ διαχωρίζειν ἀνὰ μέσον τῆς ἡμέρας καὶ ἀνὰ μέσον τῆς νυκτός**», ἦτοι ὁ ἥλιος φωτίζων τὴν ἡμέραν, ἡ σελήνη καὶ τὰ ἄστρα, φωτίζοντα τὴν νύκτα.

β') «**Καὶ ἔστωσαν εἰς σημεῖα κλ.**». Διὰ νὰ διακρίνῃ τις ἐκ τῶν διαφόρων φάσεων εἴτε τὰς τέσσαρας ἐποχὰς εἴτε τὰς ἡμέρας καὶ τὰ ἔτη.

γ') Διὰ νὰ φωτίζουν τὴν γῆν. Ἡ γῆ ἐξἄκολουθεῖ νὰ θεωρῆται ὡς τὸ κέντρον τοῦ κόσμου κατὰ τὰς θεοκρατικὰς των ἀντιλήψεις.

Στίχ. 16—18. Οἱ στίχοι οὗτοι περιγράφουν τὴν δημιουργίαν τῶν φωστήρων τούτων.

Τοὺς δύο φωστῆρας τοὺς μεγάλους, δηλαδὴ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην. Ἡ φύσις καὶ ὁ προσορισμὸς τῶν ἄστρων τούτων εἶναι προσδιωρισμένοι σύμφωνα μὲ τὰς διαστάσεις αὐτῶν, ὅπως

ἐμφανίζονται εἰς τὰ βλέμματα τῶν ἀνθρώπων καὶ σύμφωνα πρὸς τὸν χρόνον, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου φωτίζουσι τὴν σφαῖραν τῆς γῆς.

Καὶ τοὺς ἀστέρας = Δηλαδή ὅλους τοὺς ἀστέρας (ἀπλανεῖς, πλανήτας).

5) **Πέμπτη ἡμέρα.** (στίχ. 20—23).

Στίχ. 20—23. Εἰς τοὺς στίχους τούτους γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐμφανίσεως τῆς πρώτης ἀτελεστάτης ἀκόμη ζωῆς. Δηλαδή μαζὺ μὲ τὰ φυτὰ ἐμφανίζεται κατὰ τρόπον ἀτελέστατον ἡ ζωή. Ἴδου τὰ πρῶτα ὄντα ἀληθῶς ἔμψυχα, οἱ ἰχθῦς καὶ τὰ πτηνά, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουσι τόσας ἀναλογίας εἰς τὴν σύστασίν των.

Ἐρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν = οἱ ἰχθῦς.

Στίχ. 21. **Πᾶσαν ψυχὴν** = εἶναι ἐβραϊσμός, ἀντὶ ὅλα τὰ ζῶα, τὰ ὅποια κινουῦνται εἰς τὰ ὕδατα.

Στίχ. 22. Ἡ ἐμφάνισις τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς γῆς σημειοῦται διὰ μιᾶς ἐκτάκτου πράξεως τοῦ Δημιουργοῦ («καὶ εὐλόγησεν...»).

6) **Ἑκτη ἡμέρα** (24—31).

Εὐδοσκομέθα ἤδη εἰς τὸ μεγαλοπρεπέστερον σημεῖον τῆς ἕξαήμερου. Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν συμβαίνουν δύο ξεχωρισταὶ δημιουργίαι, ὅπως καὶ κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν, εἰς τὴν ὁποίαν αὕτη ἀνταποκρίνεται, ἥτοι ἡ δημιουργία τῶν χερσαίων ζῴων καὶ ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου.

Στίχ. 24. **Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ** = Ἐκ νέου ἡ γῆ προμηθεύει τὴν πρώτην ὕλην.

Ψυχὴν ζωσαν = Ἀντὶ ζῶα ζῶντα, ἔμψυχα.

Στίχ. 26. Ἀφοῦ ἡ γῆ προπαρασκευάσθη βαθμιαίως διὰ νὰ δεχθῆ τὸν ἄνθρωπον, ὁ ἄνθρωπος ἐξέρχεται ἤδη καὶ αὐτὸς μὲ τὴν σειρὰν του ἐκ τῶν θείων χειρῶν. Προτοῦ δὲ ὁ Θεὸς ἀρχίσῃ τὸ νέον τοῦτο ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπιστέφει ὅλα τὰ ἄλλα, σκέπτεται καὶ διακηρύττει τὰς βουλάς του.

Ποιήσωμεν — Ὁ πληθυντικὸς ἀριθμὸς προϋποθέτει τὴν ἐνέργειαν τῆς Ἀγ. Τριάδος κατὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην.

Κατ' ἄλλους ἐν τῷ πληθυντικῷ, ὅστις θεωρεῖται πληθυν. ἐντάσεως, περιλαμβάνονται διάφοροι ξεχωρισταὶ προσωπικαὶ ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ ὀρίζεται ὁ ἀριθμὸς τούτων.

Δὲν ἦτο οὔτε ὁ πληθυντικὸς τῆς μεγαλωσύνης (ἄγνωστος εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Μωϋσέως) οὔτε συμβουλευτικὸς.

Στίχ. 27. **Κατ' εἰκόνα.** Ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ λάμπει θαυμασίως εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἦτοι κάλλος φυσικόν, κυριαρχία ἐπὶ τῶν ἄλλων πλασμάτων, ἀλλὰ πρὸ πάντων λογικὸν καὶ διανοητικαὶ δυνάμεις, ἐλευθερία, θέλησις, ἠθικαὶ δυνάμεις καὶ ὑπερφυσικαὶ χάριτες.

Ὁ ἄνθρωπος θὰ εἶναι οὕτω ἕνας ἀληθῆς βασιλεὺς ἐπὶ τῆς γῆς, βασιλεὺς ὑπέροχτος μετὰ τὸν Θεόν.

Στίχ. 28. **Καὶ εὐλόγησεν αὐτούς**—Εὐλογεῖ αὐτοὺς ὁ Θεὸς μὲ διπλοῦν σκοπὸν, ἦτοι α') διὰ νὰ γίνῃ ταχὺς ὁ πολλαπλασιασμὸς τούτων καὶ β') διὰ νὰ εἶναι ἡ ὑποταγὴ τῶν ὄντων εἰς αὐτοὺς ὀλοσχερῆς (κατακυριεύσατε).

Στίχ. 29. Ἐνταῦθα ὁ δημιουργὸς προνοεῖ περὶ τῆς διατηρήσεως τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ εἶδους καὶ ὀρίζει εἰς αὐτοὺς τροφήν, ἡ ὁποία ἀνανεώνει σταθερῶς τὰς δυνάμεις των.

Εἰς βρῶσιν = Ὁ ἄνθρωπος ἐτρέφετο ἐκ φυτῶν καὶ καρπῶν, μετὰ δὲ τὸν κατακλυσμὸν ἤρχισε νὰ τρώγῃ σάρκα ζώων.

Στίχ. 30. **Καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις** κ.λ. = Δὲν λησμονοῦνται οἱ ὑπήκοοι καὶ οἱ σύντροφοι τοῦ ἀνθρώπου.

Στίχ. 31. Θαυμάσιον συμπέρασμα τοῦ ἔργου τῶν ἕξ ἡμερῶν.

Προηγουμένως ἡ ἐργασία ἐκάστης ἡμέρας εἶχε φανῆ εἰς τὸν Δημιουργὸν ἀπλῶς καλή, ἤδη ὀρίπτων ἐν βλέμμα ἐφ' ὅλης τῆς φύσεως βλέπει κάλλιον τὰς ἀμοιβαίας ἀρμονίας καὶ τὴν ἀμίμητον τελειότητα.

§ 2. Ἡ πτώσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ αἱ ὀλέθρια συνέπειαι αὐτῆς.

(Γεν. Γ'. 1—15).

Εἶναι μία διήγησις μεγάλης ὠραιότητος, αἱ ἱστορικαὶ λεπτομέρειαι τῆς ὁποίας, κατὰ τὸν Κλήμεντα Ἀλεξανδρείας καὶ Ὀριγένην, εἶναι ἀλληγορικαί.

Στίχ. 1. **Ὁ δὲ ὄφις** = Ἦτοι τὸ κακὸν εἶχεν ἤδη διεισδύσει εἰς τὸν κόσμον. Πλήθος ἀγγέλων εἶχον ἐπαναστατήσῃ καὶ ἠθέλον νὰ παρασύρουν τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ ἀποστασίᾳ καὶ εἰς τὴν καταστροφὴν των.

Ἡ σύνεσις τοῦ ὄφους ἦτο παροιμιώδης (Ματθ. ι'. 16).

Ἦ Οφίς εἶναι λέξις Αἰγυπτιακή, ζῷον ἐρπετὸν σπονδυλωτὸν καὶ κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον «ἀκάθαρτον».

Οἱ ὄφεις ἐν τῇ Ἀγ. Γραφῇ φέρονται ὡς πρωτότυπον δεῖγμα πονηρίας καὶ φρονήσεως, ὡς σύμβολον τοῦ διαβόλου (Ἀποκαλ. ιβ'. 14, 15).

Ἐπίσης παρίσταται ὡς τύπος τῆς κακίας (Ματθ. κγ' 33), τῆς ἀπάτης (Γεν. μθ'. 16) καὶ τῆς ὁμότητος (Παροιμ. κγ'. 32).

Ἡ ἀλήθεια τῆς Γραφῆς, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἐξέπεσε τῆς μακαριότητος ἀπατηθεὶς ὑπὸ τοῦ ὄφους (διαβόλου, ἁμαρτίας), φέρεται καὶ εἰς τὰς παραδόσεις ξένων ἔθνων (Ζωροάστρης).

Ἦ Οφίς ὁ χαλκοῦς, ὁ κατασκευασθεὶς ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως, ἦτο σαφῆς προεικόνισις τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ (Ἰωάν. γ'. 14, 15).

Παράδεισος. Λέξις Περσική, σημαίνουσα κῆπον ἢ τόπον κατάφυτον ἀπὸ παντὸς τοῦ βασιλείου τῶν φυτῶν καὶ φέροντα κυνηγήσιμα ζῷα. Μεταφορικῶς ὁ τόπος τῶν δικαίων, ἔνθα ἡ τελεία εὐδαιμονία.

Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἡ Ἑδέμ, ἡ διαμονὴ τῶν πρωτοπλάστων, ἐν δὲ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἢ ἡ κατοικία τῶν εὐλογημένων μετὰ θάνατον. (Λουκ. κγ'. 43).

Ἑδέμ = Τέρψις. Ἐπαρχία ἐν Ἀσίᾳ, ἔνθα ἔκειτο ὁ Παράδεισος (Γεν. β'. 8). Ἡ περιγραφὴ τῆς Ἑδέμ παρὰ τῆς Γραφῆς ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολλὰς καὶ διαφόρους ἐρεῦνας, πλεῖσται δὲ ὄσαι ἐρμηνεῖαι καὶ ἐξηγήσεις ἐγένοντο ἐπ' αὐτῆς.

Στίχ. 2—3. **Καὶ εἶπεν ἡ γυνὴ** = Ἡ γυνὴ δὲν φαίνεται τρομαγμένη, ὅτι ὄφίς ὁμιλεῖ εἰς αὐτήν. Τὰ ζῷα δὲν παρουσίαζον τότε κανένα κίνδυνον διὰ τὸν ἄνθρωπον.

Στίχ. 4—5. Εἰς τοὺς στίχους τούτους ὁ πειρασμὸς δι' ἑνὸς μεγάλου κτυπήματος σπεύδει νὰ ἀποπερατώσῃ τὸ ἔργον του, τὸ ὁποῖον τόσον καλὰ εἶχε προετοιμάσει.

Στίχ. 6. Ὁ στίχος οὗτος παριστᾷ μίαν ἀξιοθαύμαστον ψυχολογικὴν εἰκόνα καὶ μᾶς καθιστᾷ μάτυρας μᾶς σκηνῆς, ἢ ὁποῖα εἶχε τόσην μοιραίαν συνέπειαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Καὶ ὥραϊον ἐστὶ τοῦ κατανοῆσαι = Καὶ ὥραϊον τὸ δένδρον, ὡς δίδον γυνῶσιν.

Στίχ. 7. Οἱ πρῶτοι ἔνοχοι συναισθάνονται φυσικά τὴν ἐνοχήν των.

Ἡ τριπλῆ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ (στίχ. 7—20).

Στίχ. 8. Ἄδὰμ=γῆνις, ὄνομα σημαντικὸν τοῦ πρώτου γένους τῶν ἀνθρώπων.

Ἐὐα=ζωή, ἡ προμήτωρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, διότι ἦτο ἡ μήτηρ πάντων τῶν ζώντων (Γεν. γ' 20).

Στίχ. 9—13. Εἰς τοὺς στίχους τούτους ὁ Θεὸς κάμνει μίαν δικαστικὴν ἀνάκρισιν τῶν ἐνόχων πρὸ τῆς ἀποφάσεώς του.

Στίχ. 14. Ἴδου τώρα ἡ κρίσις καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ ὡς δικαστοῦ. Ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου του ἀκολουθεῖ τὴν αὐτὴν τάξιν, οἷαν καὶ τὸ ἁμάρτημα, ἦτοι ἀνέρχεται εἰς τὸν ὄφιν, διὰ νὰ ἔλθῃ κατόπιν εἰς τὴν γυναῖκα καὶ ἔπειτα εἰς τὸν ἄνδρα.

Ὅτι ἐποίησας τοῦτο = Ἐπειδὴ ἔκαμες τοῦτο (δηλ. τὴν ἀπάτην).

Στίχ. 15. Εἰς τὸν στίχον τοῦτον περιέχεται τὸ πρωτευαγγέλιον ἢ ἡ πρώτη ὑπόσχεσις περὶ τοῦ Μεσσίου, ὡς λυτρωτοῦ, ἢ πρόρρησις δὲ αὕτη περικλείεται θαυμασίως μέσα εἰς αὐτὴν τὴν τρομερὰν ἀπειλὴν «καὶ ἔχθραν θήσω κλπ.».

Αὐτός σου τηρήσει κεφαλὴν = Αὐτὸς θέλει συντρίψει τὴν ἰδικὴν σου κεφαλὴν.

Εἶναι ἡ ἔνδοξος ἀρχὴ τῶν προφητειῶν περὶ Μεσσίου, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἄδὰμ παρίσταται, τόσον οἰκτρῶς πεσμένος, ὁ νέος δὲ Ἄδὰμ λαμβάνει τὴν θέσιν του καὶ ἔρχεται νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ταλαίπωρον ἀνθρωπότητα. **Διασάφεις.** Ὁ Ἄδὰμ ἐπέσυρεν οὕτω καθ' ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἀπογόνων του τὴν κατάραν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐξέπεσε τῆς πρώτης εὐδαιμονίας. Ἄλλ' ἡ πτώσις αὕτη τοῦ Ἄδὰμ οὐδόλως ἔματαιώσε τὸν ἀγαθὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ ἀνθρώπου, διότι διὰ τῆς ἀγαθότητός του ἀπεκαλύφθη ὁ Σωτὴρ καὶ ἀπετράπησαν οὕτω αἱ συνέπειαι τῆς ἁμαρτίας.

§ 3. Ἡ κλησις τοῦ Ἀβραάμ.

(Γενεσ. ββ'. 1—5.)

Ὁ Ἀβραάμ (πατὴρ πλήθους) ἢ Ἄβραμ (πατὴρ ὕψους) (Γενεσ. ιζ'. 4—5) εἶναι ὁ μέγας θεμελιωτὴς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ

ἔθνους, ἀπόγονος τοῦ Σήμ, γεννηθεὶς εἰς Οὕρ τῆς χώρας τῶν Χαλδαίων (Γεν. ια'. 27—28).

Ἐν τῇ ἐρημνευομένη περικοπῇ γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς πατρῶας κατὰ διαταγὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγκαταστάσεως αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του εἰς Χαναὰν καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως αὐτοῦ ὡς προγόνου κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 1. Τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ εἶχεν ἀκούσει ἤδη ὁ Ἄβραάμ εἰς τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων πρὸ τῆς μεταναστεύσεως ἀκόμη τοῦ πατρὸς του εἰς Χαρράν, τώρα δὲ εἶναι ἡ δευτέρα φορὰ ποῦ ὁ Θεὸς ἀπευθύνεται εἰς αὐτόν· «καὶ εἶπεν ὁ Θεός».

Στίχ. 1—3. Οἱ στίχοι οὗτοι περιλαμβάνουν μίαν διαταγὴν καὶ μίαν ὑπόσχεσιν. Ἡ διαταγὴ περιέχει δύο μέρη.

Ἐξέλθε (α' μέρος) = Ἐγκατάλειψις παντός, τὸ ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος ἔχει περισσότερον προσφιλῆς ἐν τῇ πατρῷᾳ· δηλαδὴ πατρίδα, γονεῖς, πατρικὴν οἰκίαν κλπ. Τοιουτοτρόπως ὁ Θεὸς ἀπέσπα ἀπὸ τὰς ἀρχαίας παραδόσεις καὶ ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς εἰδωλολατρείας ἔκεινον, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ἴδρυσιν μιᾶς νέας καὶ ἁγίας φυλῆς.

Καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν = (β' μέρος). Ἐννοεῖ τὴν γῆν Χαναὰν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ γίνῃ μία νέα ἀποκάλυψις.

Στίχ. 2—3. Θαυμασία ὑπόσχεσις εἰς ἀνταλλαγὴν τῆς ἀπαιτουμένης θυσίας.

Ἡ ὑπόσχεσις αὕτη σύγκειται ἀπὸ τέσσαρα μέρη.

α') Ὑπόσχεσις ἀναριθμητῶν ἀπογόνων.

β') Ὑπόσχεσις περιφανῶν ἐννοιῶν.

γ') Ὑπόσχεσις μεγάλης δόξης.

δ') Ὑπόσχεσις, καθ' ἣν ὁ Ἄβραάμ θὰ εἶναι διὰ τοὺς ἄλλους μία πηγὴ εὐλογιῶν (καὶ ἐνευλογηθήσονται κ.λ.).

Ἡ τελευταία αὕτη σκέψις καὶ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ, ἡ σπουδαιότερα ἐξ ὅλων, ἀναπτύσσεται εἰς τὸν στίχον 3.

Στίχ. 3. **Καὶ ἐνυλογῆσω τοὺς ἐνυλογοῦντάς σε** κ.λ. = Ἦτοι οἱ ἄνθρωποι θὰ εἶναι ἐνυλογημένοι ἢ κατηραμένοι κατὰ τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν θὰ λάβουν ὡς πρὸς τὸν Ἄβραάμ.

Καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ = Εἶναι ἡ στιγμή κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς διακρίνει τὸν Ἄβραάμ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι θὰ τύχουν τῶν εὐλογιῶν αὐτοῦ. Δηλαδὴ ὁ

Ἰουδαῖος ὄφειλε μίαν ἡμέραν νὰ διαμορφώσῃ τὴν Θρησκευτικὴν ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου.

Τὸ «*ἐν σοί*», δὲν ἀναφέρεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν Ἀβραάμ, ἀλλὰ εἰς τὸν Χριστόν, ὅπως π. χ. τὸ «*ἐν τῷ σπέρματι σου*» (κεφ. κβ'. 18), κατὰ τὴν σαφῆ βεβαίωσιν τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, οἱ ὅποιοι συνώψισαν ὅλην τὴν ἑβραϊκὴν παράδοσιν (Πράξ. γ'. 26 καὶ Γαλ. γ'. 16).

Εἶναι σπουδαῖος ὁ χρησμὸς οὗτος, ὁ ὁποῖος ἀκριβῶς ὀρίζει ἐκεῖνα τοῦ γ' καὶ ε' κεφαλ. τῆς Γενέσ. καὶ ὁ ὁποῖος θὰ ἐπαναληφθῆ πολλάκις.

Στίχ. 4. *Ὁ Ἀβραὰμ εἰς τὴν χώραν Χαναάν.*

Καὶ ἐπορεύθη = Ἐνταῦθα ὁ Ἀβραὰμ ἐμφανίζεται ὡς ἓνα ζωντανὸν παράδειγμα πίστεως καὶ ὑπακοῆς.

Στίχ. 5. *Καὶ πᾶσαν ψυχὴν* = Πᾶσαν ζωϊκὴν ὑπαρξιν. Ἡ λέξις «*ψυχὴ*» ἐν τῇ Γραφῇ ἀναφέρεται ὑπὸ διαφόρους ἐννοίας.

Ἦν ἐτῶν ἑβδομήκοντα πέντε = Ἡ ἡλικία αὕτη εἶναι ἀξιοσημεῖωτος, διότι ἀρχίζει μίαν νέα χρονολογία διὰ τὸν Ἀβραὰμ καὶ διὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Χαροὰν = Ἐκεῖτο ἐν Μεσοποταμίᾳ, ἀρχαῖαι δὲ παραδόσεις φέρουν αὐτὴν ὡς τὴν ἀρχαίαν πόλιν τῶν Χαλδαίων Οὐρ, ὅπου ἐγενήθη ὁ Ἀβραὰμ (Γεν. ια'. 28). Ἐκαλεῖτο «*πόλις Ναχώρ*» (Γεν. κδ' 10).

Χαναάν = Ἡ κατοικηθεῖσα χώρα ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ Χαναάν (υἱοῦ τοῦ Χάμ) καὶ ἡ ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀβραὰμ κατακτηθεῖσα. (Ἐξόδ. στ'. 4).

Ὁρίζετο πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τοῦ Λιβάνου, πρὸς νότον ἀπὸ τῆς γῆς Ἐδὼμ, πρὸς ἀνατολὰς ἀπὸ τῆς ἐρήμου τῆς Ἀραβίας, καὶ πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Ἐκαλεῖτο Γῆ Χαναάν, γῆ τῆς ἐπαγγελίας, γῆ τῶν Ἑβραίων, γῆ Ἰσραὴλ, γῆ Ἰούδα, μετὰ δὲ τὴν αἰχμαλωσίαν γῆ ἁγία, Παλαιστίνη ἢ γῆ τῶν Φιλισταίων.

§ 4. *Ὁ Μωϋσῆς καὶ οἱ Ἰσραηλῖται ὑμνοῦσι τὸν Θεόν.*

(Ἐξόδ. ΙΕ'. 1--8).

Μετὰ τὴν ἔξοδον τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ὁ Φαραὼ μετανοήσας, διότι ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀναχώρησιν,

καταδιώκει αὐτούς, μὲ πολυάριθμον στρατὸν καὶ τοὺς συναντᾷ πλησίον τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Γογγύζουσι τότε κατὰ τοῦ Μωϋσέως, ὅστις ἐνθαρρύνει αὐτοὺς λέγων «Θαρσεῖτε, στήτε καὶ ὁρᾶτε τὴν σωτηρίαν τὴν παρὰ Κυρίου, ἣν ποιήσει ἡμῖν σήμερον» καὶ ἀμέσως διὰ τοῦ γνωστοῦ θαύματος διέρχονται διὰ τῆς θαλάσσης ὡς διὰ ξηρᾶς, οἱ δὲ Αἰγύπτιοι, οἱ καταδιώκοντες αὐτούς, καταποντίζονται.

Διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτὴν ὁ Μωϋσῆς καὶ οἱ Ἰσραηλῖται ὑμνοῦσι τὸν Θεὸν διὰ τῆς ᾠδῆς αὐτῆς.

Ὁ ὕμνος οὗτος εἶναι τόσον ἀπλοῦς, ὅσον καὶ μεγαλοπρεπής, ἥσκησε δὲ μεγίστην ἐπιρροὴν εἰς τὴν θρησκευτικὴν ποίησιν τῶν Ἑβραίων. Συνδυναζεταί οὗτος πρὸς τὸν θρίαμβον τῆς Ἐκκλησίας (Ἀποκαλ. ΙΕ΄. 3).

Ἡ ὅλη ᾠδὴ διαιρεῖται εἰς τρεῖς στροφάς ἀνίσου ἐκτάσεως, πᾶσαι δὲ ἀρχίζον μετ' ἐγκώμιον πρὸς τὸν Θεόν.

Α΄ στροφή (στίχ. 1—5). Κατ' αὐτὴν οἱ Ἑβραῖοι δοξάζουσι τὸν Θεὸν τῶν πατέρων των, τῶν Πατριαρχῶν.

Στίχ. 1. *Ἄσωμεν τῷ κυρίῳ* = Εἶναι τὸ θέμα τοῦ ἄσματος. Τὸ αἷτιον τοῦ ἐπαίνου ἐπακολουθεῖ ἐφεξῆς ταχέως.

Θεὸς τοῦ πατρός μου = Θεὸς τῶν πατέρων μου, Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ.

Στίχ. 3. *Κύριος συντριβῶν πολέμου* = Τολμηρὰ μεταφορά. Κύριος, ἰσχυρὸς πολεμιστής.

Στίχ. 4. *Ἄρματα Φαραῶ* = Τὰ ἄρματα καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἱππεῖς ἦσαν παραφορτωμένοι μετ' εὐρύτητος καὶ ἐπομένως πολὺ βαρεῖς. *Ἀναβάτας τριστάτας* = Τριστάται ἐκαλοῦντο οἱ μαχόμενοι ἀπὸ τοῦ ἄρματος, διότι ἐπ' αὐτοῦ ἴσταντο πάντοτε τρεῖς ἄνδρες, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς ἐπολέμει, ὁ δὲ ὑπερήσπιζε διὰ τῆς ἀσπίδος τὸν πολεμοῦντα, ὁ δὲ τρίτος ἠνιόχει. Ἐνταῦθα ἐννοοῦνται οἱ ἐκλεκτοὶ συμπολεμισταὶ καὶ πολέμαρχοι τοῦ στρατοῦ τοῦ Φαραῶ.

Β΄ στροφή (στίχ. 6—10), εἰς τὴν ὁποίαν ἐξυμνεῖται ἡ ταχεῖα καὶ ἀποτελεσματικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν Αἰγυπτίων.

Στίχ. 6—7. Ἡ σφοδρὰ καὶ ραγδαία ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 8. Ἡ συντελεσθεῖσα καταστροφή.

Διέστη τὸ ὕδωρ. Εἶναι μία εἰκὼν μεγαλοπρεπής. Τὸ ὕδωρ τόσον κινητὸν φύσει, ἀνυψοῦται ἐκατέρωθεν ὡς ἐν τεῖχος.

Ἡρμηνεύθησαν ἐνταῦθα μόνον αἱ δύο πρῶται στροφαί.

Ἐν τῇ τρίτῃ στροφῇ ἀναγνωρίζεται ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ.

§ 5. Ἡ νομοθεσία.

(Ἐξόδ. Κ'. 1—5, 7, 8, 9, 10, 12—13, 14, 15, 16, 17).

Τὸν τρίτον μῆνα ἀπὸ τῆς ἐξόδου τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἔδωκεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Μωϋσέως εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ τὸν ἠθικὸν νόμον εἰς τὸν περιούσιον λαὸν αὐτοῦ, ἡ πιστὴ τήρησις τοῦ ὁποίου θὰ ἐφανέρωνε τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἐξαιρετικῆς προστασίας, τῆς ὁποίας ἔτυχον παρὰ τοῦ Θεοῦ.

Ἡ νομοθεσία αὕτη θὰ ἦτο ὁ ἀρραβὼν τῆς νέας θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς σχέσεως τῶν Ἰσραηλιτῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ἡ σπουδαιότης τῶν ἐντολῶν τούτων εἶναι καταφανής. Ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία ἔλαβε τὰς ἐντολάς ταύτας ἀπὸ τὰς χεῖρας τῆς Ἑβραϊκῆς συναγωγῆς ὡς πολῦτιμον παρακαταθήκην, ὡς τὴν βάσιν κάθε ἀληθοῦς πολιτισμοῦ.

Ὁ δεκάλογος δὲν εἶναι βεβαίως τὸ εὐαγγέλιον, ἀφοῦ τὸ εὐαγγέλιον θὰ ἀποκαλύψῃ τελείως τὰς βουλάς τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ συμπληρώσῃ τὴν Μωσαϊκὴν νομοθεσίαν.

Τουλάχιστον μᾶς διδάσκει μὲ μίαν πίστιν καταπληκτικὴν ὅλα τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, καὶ τοὺς κανόνας ἐν γένει τοῦ βίου.

Στίχ. 2. **Ἐγὼ εἰμι κύριος** κλ. Προοίμιον πανηγυρικόν, ἐπίσημον καὶ μεγαλοπρεπές.

Ὁ ἐξαγαγὼν σε κλ. = Ὁ θεὸς νομοθέτης εὐθύς ἐν ἀρχῇ ὑπομιμνήσκει εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας, ὅτι ὁ Θεὸς δικαιούται διττῆς ὑποταγῆς, ὡς θεὸς τῶν καὶ ὡς εὐεργέτης τῶν.

Στίχ. 3—6. Διὰ τῆς πρώτης ἐντολῆς ἐξαίρεται ἡ ἐνότης τοῦ Θεοῦ, ἥτοι τὸ μονοθεϊστικὸν στοιχεῖον τῆς θρησκείας καὶ καταργεῖται ἡ εἰδωλολατρεία. Οἱ Ἰσραηλίται ἐν Αἰγύπτῳ εἶχον λάβει ἰδέαν τῶν εἰδώλων.

Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ = Ἡ ἐντολὴ αὕτη ὁμιλεῖ κατὰ τῆς βεβηλώσεως τοῦ θείου ὀνόματος καὶ καταδικάζει τὴν ψευδορκίαν, τὴν βλασφημίαν καὶ τοὺς ὄρκους.

Στίχ. 8. = *Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἀγιά-
ζειν αὐτήν* = Ἀγιασμός τοῦ Σαββάτου. Ὁ Θεὸς ἐπιμένει ἐπὶ
τῆς ἐντολῆς ταύτης ἐξ αἰτίας τῆς ἰδιαιτέρας σπουδαιότητος αὐτῆς.

Στίχ. 9. = *Ἐξ ἡμέρας ἐργᾶ κλ.* — Πρόκειται περὶ τῆς
ἐργᾶς ἀναπαύσεως, τὴν ὁποίαν ὑποχρεοῦται νὰ σέβηται ὀλόκληρος
ἡ οἰκογένεια, ἀκόμη καὶ οἱ ὑπηρέται, τὰ ὑποζύγια καὶ οἱ φιλοξε-
νούμενοι ξένοι.

Αἱ ἀντιλήψεις τῶν Ἑβραίων ὡς πρὸς τὴν τήρησιν τῆς ἀρ-
γίας τοῦ Σαββάτου περιλαμβάνονται εἰς τὴν Ἔξοδον κ' 10—11.

Στίχ. 12. *Πέμπτη ἐντολή.* Σεβασμὸς ὀφειλόμενος εἰς τοὺς
γονεῖς. Διὰ τῆς ἐντολῆς ταύτης μεταβαίνομεν ἀπὸ τὰ καθήκοντα
πρὸς τὸν Θεὸν εἰς τὰ καθήκοντα πρὸς τοὺς ὁμοίους μας.

Ἄρα οἱ γονεῖς μας εἶναι ὁ πρῶτός μας πλησίον. Ἀπὸ ταύ-
της ὁ Δεκάλογος προστατεύει τὰ διάφορα ἀγαθὰ τοῦ πλησίον μας,
τὴν ζωὴν του, τὴν τιμὴν, τὰ ὑλικά του ἀγαθὰ, τὴν ὑπόληψιν,
συνιστᾷ δὲ ὡς καθῆκον τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὴν
ἀποστροφὴν πρὸς τὸν φθόνον.

Ἐντολαὶ σπουδαιόταται διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἐθνῶν καὶ
τῶν ἀτόμων.

§ 6. Ὁ Μωϋσῆς κρημνίζων τὰ εἰδωλα.

(Ἐξόδ. λβ' 19—24).

Κατὰ τὴν τεσσαρακονθήμερον ἀπουσίαν τοῦ Μωϋσέως οἱ
Ἰσραηλίται νομίσαντες ὅτι ἐχάθη, ἀπήτησαν παρὰ τοῦ Ἄαρὼν
νὰ κατασκευάσῃ εἰς αὐτοὺς ὄρατὸν θεόν, ὁ ὁποῖος νὰ τοὺς ὀδηγῇ,
ὁ δὲ Ἄαρὼν ὑποχωρήσας εἰς τὰς ἀξιώσεις τῶν κατασκευάσεν ἐκ
τῶν χρυσῶν ἐνωτίων τῶν γυναικῶν καὶ τῶν θυγατέρων τῶν Ἰσ-
ραηλιτῶν εἰδωλον τοῦ Θεοῦ μὲ μορφήν Μόσχου, τὸν ὁποῖον ὁ
λαὸς ἤρχισε νὰ λατρεύῃ μὲ θυσίας καὶ συμπόσια καὶ ἄσματα καὶ
χοροὺς.

Ὁ Μωϋσῆς κατελθὼν ἐκ τοῦ ὄρους καὶ ἰδὼν τὰ τελούμενα
ὠργίσθη καὶ ἔρριψε κατὰ γῆς τὰς πλάκας τοῦ δεκαλόγου καὶ τὰς
συνέτριψε, ἀμέσως δὲ συντρίβει καὶ τὸν Μόσχον καὶ τὰ τεμάχια
μεταβάλλει εἰς κόνιν, τὴν ὁποίαν ἔρριπεν εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἐπότισε
δι' αὐτοῦ τοὺς Ἰσραηλίτας.

Ὁ Μωϋσῆς οὕτω δεικνύει μίαν ζωηροτάτην καταφρόνη-

σιν πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας, διότι ὡς αὐτόπτης μάρτυς βλέπει τὴν θλιβερὰν διαγωγὴν τοῦ λαοῦ.

Στίχ. 19—20. **Καὶ ἠνίκα ἠγγιξε** κ.τ.λ. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ Μωϋσέως παρίστανται ἐνταῦθα ταχεῖαι καὶ συναρπαστικάι, ὅπως τὰ γεγονότα.

Ὁργισθεὶς θυμῷ = Ὁ Μωϋσῆς αἰσθάνεται ζωηρὰν ἀγανάκτησιν βλέπων ὁ ἴδιος τὴν θλιβερὰν διαγωγὴν τοῦ λαοῦ, καίτοι ἦτο προειδοποιημένος περὶ αὐτοῦ.

Καὶ συνέτριψεν αὐτάς. Αἱ πλᾶκες ἦσαν τὰ σύμβολα τοῦ δεσμοῦ καὶ συμφωνίας, τὰς θραύει δὲ διὰ τὴν δηλώσῃ ὅτι τὸ συμβόλαιον εἶναι εἰς τὸ ἐξῆς διαλελυμένον.

Καὶ λαβὼν τὸν μόσχον... Διὰ τῆς καύσεως τοῦ μόσχου καὶ κονιοποιήσεως αὐτοῦ ὁ Μωϋσῆς δεικνύει εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας τὸ φθαρτὸν καὶ τὴν μηδαμινότητα τοῦ ὄρατοῦ Θεοῦ των.

Ὁ κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Μωϋσέως κατασκευασθεὶς μόσχος χωνευτὸς (χυτὸς) ἦτο κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ, ὡς θεοῦ λατρευομένου, Ἄπιδος βοός.

21—24. Ὁ Ἄαρὼν συναινῶν εἰς τὴν ἔνοχον ἐπιθυμίαν τοῦ λαοῦ, ἀντὶ τὴν ἀντισταθῆ ἑνεργῶς, προκαλεῖ αὐτὸ τὸ ὑψιστον ἁμάρτημα.

Λέγουσι γὰρ μοι ποίησον... Εἰς τοὺς στίχους τούτους ὁ Ἄαρὼν προσπαθεῖ νὰ δικαιολογηθῆ, ἀλλ' αἱ δικαιολογίαι του εἶναι προφάσεις ψευδεῖς καὶ φανερόνουν μεγάλην ἀδυναμίαν χαρακτῆρος. Ἡ τελευταία του ὁμολογία εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς ἀντιλήψεώς του, ὡς ἐὰν τὸ εἶδωλον τοῦτο ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα Τύχης.

§ 7. Τὸ κύκνειον ἄσμα τοῦ Μωϋσέως.

(Δευτερον. λβ'. 1—12).

Ἡ περικοπὴ αὕτη περιλαμβάνει τοὺς τελευταίους λόγους, τοὺς ὁποίους εἶπεν ὁ Μωϋσῆς ἐνώπιον τῶν πρεσβυτέρων τῶν φυλῶν, τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ λαοῦ, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ναβαῦ, ὅπου τοὺς ἐκάλεσεν εἰς συναγωγὴν πρὸ τοῦ θανάτου του· οἱ λόγοι οὗτοι ἀποτελοῦν θανμάσιον ἄσμα, τὸ τελευταῖον, τὸ κύκνειον ἄσμα τοῦ Μωϋσέως.

Ὁ Bossuet περὶ τοῦ ἄσματος τούτου λέγει τὰ ἐξῆς: «θαν-

μάσιον ἄσμα, ποίημα τόσον μεγαλοπρεπῶς ὠραῖον εἰς τὴν μορφήν, ὅσον φοβερῶς σοβαρὸν καὶ συναρπαστικὸν εἰς τὸ περιεχόμενον».

Ἄλλοι σχολιασταὶ γράφουν, ὅτι τὸ κύκνειον τοῦτο ἄσμα εἶναι ὄχι μόνον ἢ ὠραιότερα τῶν λυρικῶν συνθέσεων τοῦ Μωϋσέως, ἀλλὰ καὶ μία ἐκ τῶν πλέον ὑπερόχων ποιήσεων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Διαπνέεται ἐξ ἄλλου καὶ ἀπὸ μίαν πνοὴν προφητικὴν, ἀξιολογωτέραν ἀπὸ τὴν λυρικὴν της ἔξαορσιν.

Στίχ. 1—3. Ἐν μεγαλοπρεπεῖ προοιμίῳ ὁ Μωϋσῆς ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρίαν ὅλης τῆς φύσεως διὰ τὴν ἀλήθειαν τῶν ἀνακοινώσεών του.

Στίχ. 4—5. Ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς πιστότητος τοῦ Ἰεχωβᾶ καὶ τῆς ἀχαριστίας τοῦ Ἰσραὴλ. Ἡ ἰδέα αὕτη εἶναι ἡ κεντρικὴ ὅλου τοῦ ποιήματος.

Ἡμάρτοσαν οὐκ αὐτῷ τέκνα μωμητά. Τέκνα ἔχοντα μῶμον, αἰσχύνην. Ἡ ἔννοια εἶναι ἡ ἐξῆς. Ἀληθῆ τέκνα δὲν ἠθέλον συμπεριφερθῆ κατὰ ἓνα τρόπον τόσον ἀνάξιον, οἱ ἔνοχοι δὲν ἠμποροῦν νὰ εἶναι, παρὰ ἄνθρωποι διεφθαρμένοι.

Στίχ. 3—7. Ὁ Μωϋσῆς κάμνει ἄμεσον ἔκκλησιν εἰς τὴν συνείδησιν ἐκάστου τῶν μελῶν τοῦ ἔθνους.

Οὐκ αὐτὸς οὐτός σου πατήρ... = Πατήρ, λέξις, ἀνακεφαλαιώουσα καλλίτερον τὰς εὐεργεσίας τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς Ἑβραίους.

Ἐποίησέ σε καὶ ἔπλασέ σε... Ὁ Θεὸς λυτρώσας τὸν Ἰσραὴλ ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Αἰγυπτίων, ἐδημιούργησεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ Σινᾶ.

Μνήσθητε ἡμέρας αἰῶνος.... Ἐκκλησις εἰς τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις, τὰς μεταδοθείσας ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται ἡ πιστότης τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 8—14. Εἰς τοὺς στίχους τούτους περιγράφονται λεπτομερῶς αἱ κυριώτεραι εὐεργεσίαι τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 8—9. Ὁ Ἰσραὴλ εἶχε πάντοτε τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὰ σχέδια τῆς θείας Προνοίας.

Ὅτε διεμέριζεν ὁ Ὑψιστος ἔθνη... Ὅταν τὰ ἔθνη ἤρχισαν νὰ σχηματίζονται καὶ νὰ χωρίζονται μετὰ τὸν κατακλυσμὸν. Προβλ. Γεν. Ι' καὶ Ια'.

Κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ. Καὶ ἐγεννήθη μερίς.

Ἡλ. Π. Μηνιάη, Ἑρμην. περικοπ. Π. Διαθήκης, ἔκδ. α' 1933 5

Ὁ Θεὸς μὲ ἐξαιρετικὴν προτίμησιν διεφύλαξε χώραν προσηρμοσμένην πρὸς τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὸν προορισμὸν τοῦ λαοῦ τούτου.

Σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ. Πρόκειται περὶ τοῦ σχοινοῦ, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν εἰς τὴν μέτρησιν τῶν κλήρων τῆς γῆς.

Σχοίνις = μονὰς μήκους.

Στίχ. 10—12. Αἱ εὐεργεσίαι τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ κατὰ τὰς προσφάτους πορείας διὰ μέσου τῆς ἐρήμου.

Ὡς κόρη ὀφθαλμοῦ. Ἐκφρασις παροιμιώδης διὰ τῆς ὁποίας ἐκφράζονται αἱ πλέον λεπταὶ φροντίδες καὶ προστασίαι τοῦ Θεοῦ, μὲ τὰς ὁποίας περιέβαλε τοὺς Ἑβραίους ἐν μέσῳ τῆς ἐρήμου τῆς Πετραίας Ἀραβίας, ὅπου εὗρεν αὐτοὺς ὁ Ἰεχωβᾶ εἰς ἀθλίαν κατάστασιν.

Ὡς ἀετὸς σκεπάσαι νοσσιὰν αὐτοῦ... Εἶναι μία μεγαλοπρεπὴς παραβολή, ἣ ὁποία συνενώνει ὅλας τὰς προηγουμένας ἐννοίας περὶ προστασίας, παιδείσεως (Ποβλ. Ἐξοδ. Ιθ', 4).

12. **Ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ.** Ὁ ποιητὴς ἐπιμένει ἐπὶ τῆς σπουδαίας ταύτης σκέψεως, ἣν διετύπωσεν ἀνωτέρω.

Κύριος μόνος ἤγεν αὐτούς... Εἰς τὸν στίχον τοῦτον περιέχεται τὸ σιωπηλὸν συμπέρασμα, ὅτι οἱ Ἰσραηλῖται δὲν ὄφειλον νὰ ἔχουν ἄλλον προστάτην Θεὸν παρὰ τὸν Ἰεχωβᾶ.

§ 8. Ὁ ὕμνος τῆς Δεββώρας.

(Κριτῶν Ε'. 1—8.)

Ἡ Δεββώρα ἦτο προφῆτις καὶ μία ἐκ τῶν ἐπισημοτάτων κριτῶν, ἣ ὁποία μετὰ τοῦ Βαράκ, τοῦ διακρινομένου διὰ τὴν μεγάλην πίστιν του, ἐπολέμησεν, ὅπως ἀπελευθερώσῃ τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Χανααναίων Ἰαβεὶν. Κατὰ τὴν περὶ τὸ ὄρος Θαβὼρ γενομένην μάχην ἔδειξεν ἀπαράμιλλον ἀνδρείαν καὶ ἐνίκησε τοὺς ἐχθρούς, ἐν ἐπινικίῳ δὲ ᾄσματι ἱστορεῖται ἡ νίκη αὕτη.

Ἡ νίκη των ἱστορημένη ἐν πεζῷ λόγῳ εἰς τὸ Δ'. κεφάλ. Κριτῶν, ἥδη περιγράφεται ποιητικῶς εἰς στίχους θαυμασίου λυρισμοῦ, οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται ἐκ τῶν ὠραιότερων τῶν ἱερῶν βιβλίων.

Ἐκείνη ἡμέρα τοῦ ἔθνους.

Διαιρεῖται εἰς τρία μέρη :

α'.) Ὁ πρόλογος (στίχ. 2—8).

β'.) Αἱ ἐτοιμασίαι τῆς μάχης (9—18).

γ'.) Αἱ κυριώτεροι σκηναὶ (18—32).

Ἡ ἐρμηνευομένη περικοπὴ περιλαμβάνει μόνον τὸν πρό-
λογον.

Στίχ. 2—3. Ὁ νικητὴς Ἰσραὴλ προσκαλεῖται νὰ ψάλλῃ
πρὸς τὸν Ἰεχωβᾶ. *Ἐν τῷ ἐκουσιασθῆναι λαόν.* = Διότι ὁ
λαὸς προσέφερον ἐκουσίως τὸν ἑαυτὸν του. Εἶναι ἕνας εὐθύς ἐξ
ἀρχῆς ἔπαινος ἀπευθυνόμενος εἰς ἐκείνους τῶν Ἰσραηλιτῶν, οἱ
ὅποιοι ἀνθορήτως ὤρμησαν εἰς τὴν μάχην. Τοῦ ῥήμ. ἐκουσιά-
ζομαι = προσφέρω ἐκουσίως ἑαυτὸν.

Στίχ. 3. *Ἀκούσατε βασιλεῖς κ. λ.* = Εἶναι μία ἀποστροφὴ
πρὸς τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς εἰδωλολάτρας ἡγεμόνας.

Ἄσομαι ἐγὼ εἰμι κλ. = Ἀπὸ τοῦ στίχου τούτου ἡ Δεββώρα
παρασύρεται ὑπὸ λυρικοῦ οἴστρου, εἶναι δὲ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἔσμα-
τος, συνοδευομένου ὑπὸ ἐγχόρδων ὀργάνων (ψαλῶ).

Αἱ προηγούμεναι ἐκδηλώσεις τῆς θείας δυνάμεως διὰ τὴν
σωτηρίαν τοῦ Ἰσραὴλ, (στίχ. 4—5).

Κύριε, ἐν τῇ ἐξόδῳ σου ἐν Σηεῖρ ἐν τῷ ἀπαίρειν κλ.
= Κύριε, ὅτε ἐξῆλθες ἀπὸ τὴν Σηεῖρ, ὅτε ἐκίνησες ἀπὸ τὴν
πεδιάδα Ἐδώμ κλπ. Ἡ Δεββώρα ἐνταῦθα ἀνατρέχει αἴφνης
εἰς τὰς ἡμέρας, καθ' ἃς ἡ θεοκρατικὴ συμφωνία εἶχε συναφθῆ
ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ καὶ βλέπει τὸν Ἰεχωβᾶ νὰ προχωρῆ μεγαλο-
πρεπῶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λαοῦ του διὰ νὰ κατακτήσῃ τὴν ὑπεσχη-
μένην γῆν.

Ἡ Σηεῖρ δὲν διαφέρει τῆς Ἐδώμ. Εἶναι ἡ ἀπὸ τῆς Νεκρᾶς
μέχρι τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἐκτεινο-
μένη ὄρεινὴ χώρα, τὴν ὁποίαν κατόκουν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἡσαῦ
ἢ Ἐδώμ.

Στίχ. 5—6. Διὰ τοῦ στίχου τούτου θέλει νὰ παραστήσῃ,
ὅτι ἅπανα ἡ φύσις συγκινεῖται καὶ φορικῶς εἰς τὴν προσέγγισιν
τοῦ δημιουργοῦ. *Ἀπὸ προσώπου κυρίου Ἐλωῖ* = Ἀπὸ τὴν
παρουσίαν κυρίου Θεοῦ.

Ἐλωῖ ἢ Ἐλωχείμ. Ὄνομα τοῦ Θεοῦ, σημαῖνον τὴν ἄπειρον
παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἄνθρω-

πον. Ἐπίσης ἀναφέρονται ὡς ὀνόματα τοῦ Θεοῦ, τὰ Ἰεχωβά, Ἄδωναί. **Τοῦτο Σινά** = Καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ Σινᾶ δονεῖται ἐν τῷ γιγαντιαίῳ ὄγκῳ του. **Τοῦτο** = ἀντωνυμία ἐδῶ γραφικῆ.

Στ. 6—8. Περιγραφή τῆς ἀθλιότητος τοῦ Ἰσραήλ πρὸ τῆς νίκης τῆς Δεββώρας καὶ τοῦ Βαράκ.

Στίχ. 6. **Ἐν ἡμέραις Σαμεγάρ**. Οὗτος ἦτο τρίτος κριτῆς τῶν Ἑβραίων, ὑπάρξας ὀλίγον πρὸ τοῦ Βαράκ.

Ἐν ἡμέραις Ἰαήλ. = Διάφοροι ἐρμηνευταὶ ὑποθέτουν, ὅτι πρόκειται περὶ νέου κριτοῦ, τοῦ ὁποίου δὲν γνωρίζομεν παρὰ τὸ ὄνομα (Ἰαήλ). Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦτο δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ἡρωΐδα.

Ἐξέλιπον ὁδοῦς. κλ. = Οἱ δρόμοι ἐγκατελείφθησαν καὶ οἱ ὁδοιπόροι ἠκολούθηον ὁδοὺς πλαγίας. Δηλαδή ὅσοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ταξειδεύσουν δι' ὑποθέσεις των, ἀπῆρχοντο διὰ μυστικῶν ἀτραπῶν δι' ἔλλειψιν ἀσφαλείας. Πρβλ. Ζαχαρ. Ζ'. 14. Τ' ἀνωτέρω εἶναι σημεῖον βαθείας ἀθλιότητος, ἐξ ἔλλειψεως ἀσφαλείας, ἢ ὁποία ἐβασίλευε καθ' ὅλην τὴν χώραν.

Στίχ. 7. **Ἔως οὗ ἀνέστη Δεββώρα** = Ἡ Δεββώρα προσωπικῶς καὶ ἀμέσως εἰσέρχεται εἰς τὴν σκηνὴν ὡς μήτηρ τοῦ Ἰσραήλ.

Μήτηρ = Προσωνυμία τόσον ἀκριβής, ὅσον καὶ λεπτή, διότι εἶχεν ἐκδηλώσει διὰ τὸν λαόν της αἰσθήματα μιᾶς μητρός.

Στίχ. 8. **Ἐξελέξαντο θεοὺς καινοὺς**... κ.λ. = Ἐξελέξαν νέους θεοὺς καὶ εὐθὺς ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτῶν ὁ πόλεμος. Ὁ Ἰεχωβά ἐκδικεῖται διὰ τὴν ἀπιστίαν τοῦ λαοῦ του, στέλλων εἰς αὐτὸν καταστρεπτικοὺς πολέμους.

§ 9. Ὁ προφήτης Νάθαν ἐπιπλήττει τὸν Δαβίδ.

(B' Βασιλ. ιβ'. 1—6).

Ἡ περικοπὴ αὕτη μία ἐκ τῶν παραβολῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπαντῶνται εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Ἡ παραβολὴ αὕτη εἶναι θαυμαστὴ διὰ τὴν τεχνικὴν ἀπλότητά της, δι' αὐτῆς δὲ ὁ Νάθαν ἐλέγχει τὸν Δαβίδ διὰ τὸ μέγα ἁμάρτημα τοῦ φόνου καὶ μοιχείας, τὸ ὁποῖον διέπραξε κατὰ τοῦ ἀξιωματικοῦ του Οὐρίου καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Βηρσαβεέ. (B' Βασιλ. ια').

Ἐν ἔτος εἶχε παρέλθει ἀπὸ τὸ ἀμάρτημα αὐτό, ἡ δὲ συνείδησις τοῦ ἐνόχου καὶ ἡ συναίσθησις τοῦ μεγέθους τοῦ σφάλματος δὲν εἶχον ἐκδηλωθῆ, ὁπότε ὁ Νάθαν ἐνεργεῖ διὰ τῆς παραβολῆς του κατὰ τρόπον, ὡς ἔαν ἤρχετο νὰ συμβουλευθῆ τὸν Δαβὶδ διὰ μίαν πρόσφατον περίπτωσιν.

Στίχ. 1. *Ἄνδρες δύο ἦσαν ἐν μιᾷ πόλει.* Δύο πρόσωπα κατ' ἀρχὰς παρουσιάζονται, ὁ πλούσιος Δαβὶδ καὶ ὁ πτωχὸς Οὐρίας.

Ὁ προφήτης ἐνεργεῖ, ὡς ἔαν ἤρχετο νὰ συμβουλευθῆ τὸν Δαβὶδ περὶ προσφάτου περιπτώσεως, διὰ μιᾶς παραβολῆς συναρπαστικῆς, ἡ ὁποία θέτει ἐν ἀναγλύφῳ τὸ μέγεθος τοῦ ἐγκλήματος καὶ τὸν ἐγωϊσμόν τοῦ ἐνόχου.

Στίχ. 3—4. Ἐδῶ περιγράφων τὴν ἔξωτερικὴν κατάστασιν τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν ὁ Νάθαν, ἐπιμένει ἐπὶ τῆς ἀγάπης τοῦ πτωχοῦ διὰ τὸ μοναδικὸν πρόβατόν του.

Στίχ. 4. *Καὶ ἦλθε πάροδος τῷ ἀνδρὶ τῷ πλουσίῳ =* Καὶ ἦλθε διαβάτης πρὸς τὸν πλούσιον.

Καὶ ἔλαβε τὴν ἀμνάδα τοῦ πένητος. Ἡ διαγωγή τοῦ πλουσίου καθίσταται ἐξ αὐτοῦ περισσότερον κτηνώδης.

Στίχ. 5—6. Ὁ Δαβὶδ ἐν ἀγνοίᾳ του ἐκφωνεῖ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ καταδίκην.

Καὶ ἐθνυμώθη ὀργῇ Δαυὶδ σφόδρα τῷ ἀνδρὶ = Ὁ Δαυὶδ ἦτο πεπρoικισμένος ἀπὸ ψυχὴν γενναιοφρονα καὶ εὐαίσθητον, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἐννοήσει ἀκόμη τὴν ἔννοιαν τῆς παραβολῆς.

Υἱὸς θανάτου = εἶναι ἐβραϊσμός = θὰ ἀποθάνῃ βεβαίως. Πρβλ. Α' Βασιλ, η' 31.

§ 10. Ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ Σολομῶντος.

(Γ'. Βασιλ. Γ'. 7—9).

Ὁ Δαβὶδ μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του ἀνεκήρυξε βασιλέα τὸν δευτερότοκον υἱόν του ἐκ τῆς Βηρσαβέε, τὸν Σολομῶντα. Οὗτος εὐθὺς μετὰ τὸ χρῆσμα καὶ τὴν ἀνακήρυξιν αὐτοῦ ὡς βασιλέως ἐπορεύθη εἰς Γαβαὼν καὶ προσέφερε ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον χιλίαν ὀλοκαύτωσιν, ὁπότε ἔκαμε τὴν ἀναφερομένην ἐν τῇ περικοπῇ ταύτῃ προσευχὴν, ἐν ἣ καταφαίνεται ἡ σύνεσις καὶ ἡ ταπεινώσις ἐνὸς βασιλέως.

Ἀνάλυσις.

Στίχ. 7.—10. Ἐφοῦ προηγουμένως ὁ Σολομὼν ἠὲ χαρίστησε τὸν Θεὸν διὰ τὰς χορηγηθείσας εὐεργεσίας εἰς τὸν Δαβὶδ καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς μεγαλειώδους ὑποσχέσεως, τῆς σχετικῆς διὰ τὸν διάδοχόν του, ἐκφράζει τὴν ταπεινὴν ἐξομολογώγησίν του (7—8), καὶ τονίζει μὲ λεπτότητα τὰς δυσκολίας τῆς παρούσης καταστάσεώς του, λόγῳ τῆς νεότητος καὶ ἀπειρίας του, συναισθανόμενος οὕτω τὰς μεγίστας ὑποχρεώσεις ἐνὸς βασιλέως ἀπέναντι τοῦ λαοῦ του.

Στίχ. 7. *Παιδάριον μικρόν*—Ἐπερβολὴ ἀνατολικῶν λαῶν, ἦτοι τόσον νέος καὶ τόσον ἀπειρος.

Οὐκ οἶδα τὴν ἐξοδὸν μου καὶ τὴν εἴσοδόν μου—Παροιμιώδης ἔκφρασις παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, δηλοῦσα τὸ διηνεκὲς τῆς ζωῆς (τὸ πῆγαινε ἔλα τῆς ζωῆς).

Στίχ. 9. *Καὶ δώσεις τῷ δούλῳ σου καρδίαν ἀκούειν καὶ διακρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ*—Δύο τῶν κυρίων καὶ μεγαλειτέρων καθηκόντων τῶν βασιλέων, ἐκ τῶν ὁποίων πηγάζουν ὅλα τὰ λοιπὰ, ἦτοι ἡ σύνεσις καὶ ἡ δικαιοσύνη, σπουδαιότατα καθήκοντα τῶν ἡγεμόνων πρὸς διακυβέρνησιν τῶν λαῶν.

§ 11. Ἡ παραινέσις τοῦ Τωβίτ πρὸς τὸν Τωβίαν.

(*Τωβίτ Α'. 3—7, 13*).

Ὁ Τωβίτ ἦτο εἷς τῶν αἰχμαλώτων Ἰσραηλιτῶν, οἱ ὁποῖοι ὠδηγήθησαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἀσσυρίας Νινευί.

Εἶναι παράδειγμα μεγίστης ὑπομονῆς, διότι μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς περιουσίας του τυφλωθεὶς ὑπέμεινε τὴν συμφορὰν γενναίως καὶ ἀγογγύστως.

Ἡ περικοπὴ αὕτη περιέχει τὰς πατρικὰς συμβουλὰς τοῦ Τωβίτ πρὸς τὸν υἱόν του Τωβίαν, ὅστις θὰ μετέβαινεν εἰς τὴν πόλιν Ραγούς τῆς Μηδείας, ἵνα λάβῃ πάρα τινος Γαβαὴλ δέκα τάλαντα, τὰ ὁποῖα ὁ πατὴρ του εἶχε δανείσει εἰς αὐτόν. Φοβούμενος μήπως κατὰ τὴν ἀπουσίαν του ἀποθάνῃ ἔδωκεν εἰς τὸν υἱόν του τὰς τελευταίας του συμβουλὰς. αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν πνευματικὴν του διαθήκην.

3—5. Εἰς τοὺς στίχους τούτους καθορίζονται μὲ μεγάλην λεπτότητα τὰ καθήκοντα τοῦ νεαροῦ Τωβίου ἀπέναντι τῆς μη-

τρός του, φαίνονται δὲ ἀκόμη ὠραιότερα, ἐὰν ἀναμνησθῇ κανεὶς τὰς θλίψεις, ἃς ἦ Ἄννα εἶχε προξενήσῃ εἰς τὸν σύζυγόν της.

Μνήσθητι, παιδίον, ὅτι πολλοὺς κινδύνους κ.λ. Ἐν τῶν ἐλατηρίων, τὰ ὁποῖα παρακινοῦν τὸν υἱὸν νὰ εὐλαβῆται καὶ ν' ἀγαπᾷ τὴν μητέρα του.

Θάψον αὐτήν παρ' ἐμοὶ ἐν ἐγὶ τάφῳ. Οὐδὲν ὠραιότερον καὶ νομιμώτερον τῆς εὐσεβοῦς ἐπιθυμίας, ν' ἀναπαυθῇ κανεὶς μετὰ θάνατον πλησίον ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἠγάπησεν ἐν Θεῷ κατὰ τὴν ζωὴν.

6. Ἐνταῦθα ὁ Τωβίτ ἀξιοῖ ἀπὸ τὴν Τωβίαν πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὑπακοὴν εἰς τὰς ἐντολάς του.

Ὁ Τωβίας ἐπιμένει κατόπιν ἐπὶ τῆς ἀγαθοεργίας, ἣ ὁποία εἶναι τόσον σπουδαία καθ' ἑαυτὴν καὶ εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε ἀφοσιωθῇ εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν μὲ ζῆλον τέλειον.

(Ὁ διδάσκων δύναται νὰ ἀναγνώσῃ τὸ ὑπόλοιπον τῆς περικοπῆς).

 Α'. Η ΕΒΡΑΪΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Ἡ ποίησις τῶν Ἑβραίων ἤνθησεν ἐπὶ μίαν σχεδὸν χιλιετηρίδα καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν ὑψιστον τῆς τελειότητος βαθμόν. Ἐχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς τὰς θείας ἀποκαλύψεις, αἱ ὁποῖαι διήγειρον τὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματα εὐσεβῶν τινων ἀνδρῶν καὶ ἐνεθουσίαζον αὐτοὺς εἰς σύνθεσιν ᾠδῶν καὶ ὕμνων, πρὸς προαγωγὴν τοῦ πνευματικοῦ βίου καὶ ἐξάπλωσιν θρησκευτικῶν ἀληθειῶν.

Ἡ ποίησις αὕτη δύναται νὰ ἀναχθῆ μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Μωϋσέως, ἀλλ' ἡ διαμόρφωσις καὶ ἀνάπτυξις αὐτῆς ἀναφαίνονται κυρίως εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Δαβὶδ καὶ Σολομῶντος, ἤτοι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1044—975 π.Χ., ὁπότε συμπύπτει ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς ποιήσεως ταύτης. Ἐθεωρεῖτο εἰς τοὺς Ἑβραίους ἡ ποίησις ὡς ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ ὅλου βίου των, διὰ τοῦτο δὲ ἔκαμνον χρῆσιν αὐτῆς εἰς τοὺς γάμους των, τὰς κηδείας, τὸν θρισμόν, εἰς τὰς νίκας των καὶ γενικῶς κατὰ τὰς ἐορτὰς των.

Περὶσσότερον ἢ τὸ τρίτον τῆς Π. Διαθήκης συνίσταται ἐκ ποιημάτων, διότι ἐκτὸς τῶν ποιητικῶν βιβλίων τοῦ Ἰώβ, τῶν Ψαλμῶν, τῶν παροιμιῶν, τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, τοῦ ἔσματος τῶν ἔσμάτων, Σοφίας Σολομῶντος καὶ Σοφίας Σειράχ, ὑπάρχουσι καὶ πολλὰ ποιήματα εἰς τὰ ἱστορικὰ βιβλία ὡς (Γεν. γ'. 23, Ἐξόδ. λβ'. 1—18 κ.λ.), πρὸς τούτοις ποιήματα εἶναι οἱ θρηνοὶ τοῦ Ἰερεμίου καθὼς καὶ αἱ προρρήσεις τῶν προφητῶν.

Ὅπως ἡ ποίησις αὕτη ἀναπτυχθῆ καὶ φθάσῃ εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς ἀκμῆς της, συνετέλεσε καὶ συνείργησε μεταξὺ τῶν ἄλλων ἰδίως καὶ ἡ ἴδρυσις τῶν προφητικῶν σχολῶν ἐπὶ τοῦ κριτοῦ Σαμουὴλ (1058 π.Χ.), εἰς τὰς ὁποίας πλὴν τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος ἐκαλλιιεργεῖτο ἡ ὕμνωδία καὶ ἡ μουσική, ὁ δὲ Δαβὶδ εἰς τὰς σχολὰς ταύτας ἀπέκτησε γνώσεις. αἱ ὁποῖαι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ποιητικῆς του εὐφυΐας.

α) *Ὁ χαρακτήρ καὶ τὸ εἶδος τῆς Ἑβραϊκῆς ποιήσεως.*

Εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ ποίησις αὕτη εἶναι ὁ καρπὸς τῆς θρησκείας τῶν Ἑβραίων καὶ διὰ τοῦτο οἱ Ἑβραῖοι ποιηταὶ δὲν ἐνεπνέοντο ἀπὸ ἐξωτερικῆς αἰτίας καὶ ἐντυπώσεις καὶ ἀπὸ αἰσθημάτων, προερχόμενα ἐξ ἠρωϊκῶν καὶ μεγάλων κατορθωμάτων, ἀλλὰ ἐξ ἰδίων ψυχικῶν συναισθημάτων, διεγειρομένων ἐξ αὐτῶν τῶν ἐνδόξων θείων ἀποκαλύψεων τῆς θείας δικαιοσύνης καὶ χάριτος καὶ τῶν ὑψηλῶν περὶ Θεοῦ καὶ εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς ἰδεῶν, τὰς ὁποίας ἡ φαντασία ἐσπούδαζε νὰ παραστήσῃ δι' εὐστόχων καὶ προσφυῶν εἰκόνων.

Κατὰ τὴν ἀρχὴν λοιπὸν ταύτην καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦτον, ἡ ποίησις αὕτη παρήχθη οὐχὶ ἐξ ἀντικειμένου (ἐπική), ἀλλὰ ἐξ ὑποκειμένου (λυρική), καθ' ἣν οἱ ποιηταὶ ἐξέφραζον τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν αἱ θεῖαι τῆς ἀποκαλύψεως πράξεις καὶ ἀλήθειαι ἐπροξένουν εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν, ὡς θρησκευτικὰ αἰσθημάτων καὶ ψυχικὰς διαθέσεις. Ἐπειδὴ τὰς ψυχικὰς αὐτῶν διαθέσεις ἐξέφραζον πολλάκις μὲ τὸν σκοπὸν νὰ διδάξουν θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς γνώσεις διὰ τὸν βίον καὶ τὰ ἦθη τοῦ λαοῦ, ἡ ποίησις αὕτη δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς λυρική διδακτικὴ ποίησις.

Εἰς τὴν λυρικήν ποίησιν ἀνήκουν καὶ τὰ ἐλεγεία (ἢ Ἐλεγεία) εἰς πρόσωπα, εἰς τὸ ἔθνος ἐν γένει, ἢ καὶ εἰς τὰ δύο συγχρόνως.

Τὰ λοιπὰ εἶδη τῆς ποιήσεως, ἰδίως τὸ ἔπος καὶ τὸ δράμα, ἔμειναν ξένα εἰς τοὺς Ἑβραίους, ἂν καὶ αἱ θαυμασταὶ πράξεις τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Ἰσραὴλ ἠδύναντο ἐπικῶς νὰ παρασταθῶσιν, ὡς καὶ αἱ ζῶηραι διηγήσεις τῶν προφητῶν ἠδύναντο νὰ λάβουν δραματικὴν παράστασιν. Πλὴν ὅμως ἡ θεία ἀποκάλυψις, ἡ ὁποία οὔτε μυθολογία εἶναι οὔτε μύθους θεῶν καὶ ἠρώων ἀναγνωρίζει, καὶ ἡ ἠθικὴ σοβαρότης τοῦ θείου νόμου ἠμπόδιζον τοὺς ποιητὰς νὰ προσδώσουν τοιοῦτον χαρακτήρα, ὥστε νὰ δοθῇ ἐκ τούτου ἀφορμὴ παρανοήσεως καὶ παρεξηγήσεως, ἐπικρατήσῃ δὲ εἰς τὰς ψυχικὰς τῶν διαθέσεις κοσμικὴ σκέψις. ▽

β) *Περὶ ρυθμοῦ ἢ μέτρου τῆς Ἑβραϊκῆς ποιήσεως.*

Ἡ ποίησις ἐν γένει κατὰ τοὺς τύπους καὶ κατὰ τὴν πλοκὴν

τῶν λέξεων καὶ τῶν προτάσεων ὑπερβαίνει τὰ συνήθη ὁμαλὰ μέτρα τοῦ πεζοῦ λόγου καὶ μεταχειρίζεται ἰδιαιτέραν στιχουργίαν, δηλαδὴ μέτρον ἢ ρυθμόν.

Ὁ ρυθμὸς οὗτος τῆς Ἑβραϊκῆς ποιήσεως δὲν περιορίζεται εἰς ὄρισμένον ὅμοιον μέτρον ἢ εἰς ἀριθμόν τινα συλλαβῶν εἰς ἕκαστον στίχον, ἀλλὰ περιορίζεται νὰ ἀκολουθῇ μίαν ὄρισμένην, ἀλλ' ἔλευθέραν ἀρμονικὴν σχέσιν, μεταξὺ τῶν μελῶν (ἡμιστιχίων) ἑκάστου στίχου.

Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ἔλευθέρου ρυθμοῦ ὀνομάζεται παραλληλισμὸς τῶν μελῶν, κατὰ τοῦτον δὲ παραλληλιζόμεν τὰ ἡμιστίχια ἑκάστης στροφῆς τῶν ψαλμῶν ἢ τῆς ᾠδῆς.

Ὁ παραλληλισμὸς οὗτος διακρίνεται εἰς τρία εἶδη.

γ^α) Ρυθμὸς συνωνυμίας. Οὗτος εὐρίσκεται ἐκεῖ, ὅπου μία καὶ ἡ αὐτὴ ἔννοια, ἢ ὁποία ἐκφράζεται εἰς τὸ α' ἡμιστίχιον, ἐκφράζεται καὶ εἰς τὸ β' ἢ ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς τὰ ἐπόμενα δι' ἄλλων λέξεων.

Π. χ. Ψαλμ. ΡΙΓ'. (113) στίχ. 1—4.

Στίχ. 1. Ἐν ἐξόδῳ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου (α'. ἡμιστίχιον)
οἶκος Ἰακώβ ἐκ λαοῦ βαρβάρου (β'. ἡμιστίχιον)

Στίχ. 2. Ἐγεννήθη Ἰουδαία ἀγίασμα αὐτοῦ (α').
Ἰσραὴλ ἐξουσία αὐτοῦ (β').

Στίχ. 3γ' Ἡ θάλασσα εἶδε καὶ ἔφυγεν, (α').

Ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω (β').

Στίχ. 4. Τὰ ὄρη ἐσκίρτησαν ὡσεὶ κριοὶ (α').

καὶ οἱ βουνοὶ ὡς ἀρνία προβάτων (β').

Τελεῖα ὅμως συνωνυμία μεταξὺ τῶν μελῶν σπανίως εὐρίσκεται.

γ^β) Ρυθμὸς ἀντιθέσεως. Οὗτος ὑπάρχει ἐκεῖ, ὅπου ἡ ἔννοια τοῦ β'. ἡμιστίχιου διὰ τῆς ἀντιθέσεως τοῦ πρώτου σαφηνίζεται καὶ ἐνδυναμοῦται. Π. χ. Ψαλ. 19, 9.

Στίχ. 9γ' Αὐτοὶ συνεποδίσθησαν καὶ ἔπεσαν
ἡμεῖς δὲ ἀνέστημεν καὶ ἀνωρθώθημεν.

Παροιμ. Ι'. 1—3.

Στίχ. 1. Υἱὸς σοφός, εὐφραίνει πατέρα,
υἱὸς δὲ ἄφρων λύπη τῇ μητρὶ.

Στίχ. 2. Οὐκ ὠφελήσουσι θησαυροὶ ἀνόμοις,
δικαιοσύνη δὲ ρύσεται ἐκ θανάτου.

Στίχ. 3. Οὐ λιμοκτονήσει κύριος ψυχὴν δικαίαν.
ζωὴν δὲ ἀσεβῶν ἀνατρέψει.

Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ παραλληλισμοῦ ἀπαντᾶται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς Παροιμίας. Πολλάκις ὅμως ἡ ἀντίθεσις δὲν συνίσταται εἰς τὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὰς λέξεις, ὅποτε συνώνυμος πρέπει νὰ θεωρηθῆ. Π. ζ. Παροιμ. α'. 8.

Στίχ. 8. Ἄκουε, υἱέ, παιδείαν πατρός σου,
καὶ μὴ ἀπόση θεσμούς μητρὸς σου.

γ') Ὁ συνθετικὸς ρυθμὸς. Ὁ ρυθμὸς οὗτος εὐρίσκεται ἐκεῖ, ὅπου τὸ β'. ἡμιστίχιον διασαφηνίζει τὴν ἔννοιαν τοῦ πρώτου καὶ τὰ μέλη δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς ἄλληλα οὔτε διὰ συνωνυμίας οὔτε δι' ἀντιθέσεως, ἀλλὰ διὰ προχωρήσεως τῶν ἐννοιῶν.

π. X. Παροιμ. κΖ'. I.

Στίχ. I) Μὴ καυχῶ τὰ εἰς αὔριον.

οὐ γὰρ γινώσκεις τί τέξεται ἡ ἐπιούσα.

Ἐκτὸς τοῦ παραλληλισμοῦ ἀπαντῶμεν εἰς τὴν ἑβραϊκὴν ποίησιν καὶ στροφάς. Στροφή δὲ καλεῖται, εἰς τὴν λυρικήν ἰδίως, μία μεγάλη ρυθμικὴ περίοδος, ἡ ὁποία διὰ τῆς συνθέσεως πολλῶν στίχων ἀποτελεῖ ἓν σύνολον (α', β'. καὶ γ', ψαλμοί). ✓

§ 1. Ὁ ὕμνος τῆς δημιουργίας.

(Ψαλμὸς ΡΓ'. (103).

Ὁ Ψαλμὸς οὗτος ἐπιγράφεται «Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως», ἐν αὐτῷ δὲ ὁ Ψαλμοδὸς ἐν ποιητικῇ ἐξάσει ἐξυμνεῖ τὴν δημιουργίαν τοῦ σύμπαντος καὶ τὴν ἁρμονικὴν εὐταξίαν τοῦ ὄρατοῦ κόσμου, εὐλογεῖ δὲ καὶ μεγαλύνει τὸν ἀριστοτέχνην δημιουργὸν διὰ τὴν παντοδυναμίαν, πανσοφίαν καὶ ἀγαθότητα αὐτοῦ.

Στίχ. 1. Ἐμεγαλύνθησ σου σφόδρα = Ὁ Δαβὶδ ἐνταῦθα δι' ἀποστροφῆς του πρὸς τὸν Θεὸν εὐλογεῖ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει διὰ τῆς ἀναλύσεως τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοῦ ἐπομένου στίχου. Ἡ ἐννοια τοῦ στίχου τούτου ἡ ἐξῆς : Κύριε, ὁ Θεὸς μου, ἐμεγαλύνθησ σου σφόδρα (κατέστησ ὑπερμέγιστος) καὶ τὸ μεγαλεῖον σου κινεῖ τὴν ψυχὴν μου εἰς τὴν εὐλογίαν σου.

Ἐξομολόγησιν = ἦτοι τὴν ἔκφρασιν τῆς μεγαλειότητος, τὴν γενομένην διὰ τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ στερεώματος κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς δημιουργίας.

Στίχ. 2. Ἀναβαλλόμενος = Φορῶν ὡς ἱμάτιον τὸ φῶς (ἀ'. Ἰωάν. ἀ'. 2). Τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέριον = Ἐκτείων τὸν οὐρανὸν τοῦ στερεώματος ὡς δέριμα σκηνῆς. Πρὸβλ. Γεν. ἀ'. 7.

Δέρις (εως) = βύρσινον ἢ δερμάτινον κάλυμμα ἢ ἐπένδυμα, διὰ τοῦ ὁποίου κατεσκεύαζον τὰς σκηνάς.

Στίχ. 3. Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι = Τὸ στερέωμα κατὰ τὴν δημιουργικὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἐγένετο ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος. Ἴδε Ἐρμην. θείου προοιμίου. Ἦτοι ὁ στερεῶνων μὲ ὕδατα.

Τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ = τὰ ὑπεράνω τοῦ στερεώματος. Πρὸβλ. Γεν. ἀ'. 7.

Ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν = Εἰκὼν μεγαλοπρεπῆς, δι'

ἣς παρουσιάζει τὸν Θεὸν ἐπιβαίνοντα ἐπὶ τῶν νεφῶν ὡς ἐπὶ ἄροματος καὶ ἐπὶ τῶν πτερυγῶν τῶν ἀνέμων. Ἡσαΐου ιθ'.

Πτέρυγας ἀνέμων ἐννοεῖ τὰ πτερωτὰ Χερουβεὶμ (17ος ψαλμός).

Στίχ. 4. *Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους* κ. λ. ἦτοι ποιῶν τοὺς Ἀγγέλους ἄλλα πνεύματα, ἀεικίνητα καὶ τοὺς ὑπηρετάς σου (ἀγγέλους) πυρίνην φλόγα. Πρβλ. Ἑβρ. α' 7. Ἐνταῦθα ὁ προφήτης χαρακτηρίζει τοὺς ἀγγέλους πνεύματα πύρινα, ἄλλα, λαμβάνοντα τὸ φῶς καὶ τὸν ἁγιασμόν παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς εἶπεν ὁ Μ. Βασίλειος.

Στίχ. 5. *Ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν* = ἐπὶ τὴν βάσιν αὐτῆς.

Οὐ κλιθήσεται = δὲν θὰ κλίνη οὔτε δεξιὰ οὔτε ἀριστερά. Ἡ ἀσφάλεια τῆς γῆς κατὰ τοὺς θείους Πατέρας εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ, δι' ἣς ἡ γῆ κανονικῶς περιστρέφεται καὶ δὲν ἔχει ἐκκλίνει τῆς κανονικῆς τροχιᾶς τῆς, δηλαδή ἡ ἰσορροπία τῶν μερῶν αὐτῆς εἶναι ἡ ἀσφάλειά τῆς.

Στίχ. 6. *Ἄβυσσος* = Τὸ πλῆθος τῶν ὑδάτων, ἡ θάλασσα. Ἦτοι ἡ ὑδατώδης οὐσία περικυκλῶνει τὴν γῆν ὡς ἱμάτιον. Ἴδε Ἑρμην. θείου προοιμίου.

Ἐπὶ τῶν ὀρέων στήσονται ὕδατα — Ἐνταῦθα ἐννοεῖ, ὕδατα ἰσιτάμενα ἐπὶ τῶν ὀρέων, τὰς χιόνας καὶ τὰ νέφη τῆς βροχῆς ἢ κατ' ἄλλους τὰ ὕδατα τοῦ κατακλυσμοῦ.

Στήσονται = ἦτοι πάντοτε θὰ σταματῶσιν ἐκεῖ τὰ ὕδατα τῶν χιόνων καὶ τῶν νεφῶν.

Στίχ. 7. Ἐννοεῖ διὰ τοῦ στίχου τούτου ὅτι διὰ τῆς ἐπιτιμήσεως καὶ προσταγῆς τοῦ Θεοῦ, ἐκδηλουμένης διὰ τῆς φωνῆς τῶν βροντῶν, αἱ χιόνες καὶ τὰ ὑδατώδη νέφη τῶν ὀρέων διαλύονται.

Στίχ. 8. *Ἀναβαίνουσιν ὄρη* κ. λ. Ἦτοι ὑψοῦνται τὰ ὄρη μέχρι τοῦ σημείου, τὸ ὅποιον ὥρισεν ὁ Θεός, καθὼς καὶ αἱ πεδιάδες ἀπλοῦνται εἰς τὸν τόπον, ἐπὶ τοῦ ὁλοίου ὁ Θεὸς ἐθεμελίωσε τὰ ὄρη.

Στίχ. 9. *Ὅριον ἔθου* = Δηλαδή ἔθεσες ὄριον, τὸ ὅποιον τὰ ὄρη δὲν θὰ ὑπερβοῦν ποτε, ὥστε ὑψούμενα νὰ ἐπιπέσουν κατόπιν καὶ νὰ καλύψουν τὴν γῆν.

Στίχ. 10. *Πηγὰς ἐν φάραξι* = Εἶπες νὰ ἀναβλύζωσι πηγαὶ κλ.

Στίχ. 11. *Ὑδατα* = οἱ μεταξὺ τῶν ὀρέων ποταμοί.

ἽΟναγροὶ = ἄγριοι ὄνοι περιμένουν νὰ σβύσουν τὴν δίψαν των (*προσδέχονται*).

Στίχ. 12. **Δώσουσι φωνήν** = ἦτοι τὰ ὕδατα ἔξερχόμενα ἐκ τῶν πετρῶν θὰ κελαρύζωσι. Τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον ἀναφέρεται εἰς τὰ πτηνὰ καὶ ὄχι εἰς τὰ ὕδατα.

Στίχ. 13. **Ἐκ τῶν ὑπερφῶν αὐτοῦ** = Ἦτοι ποτίζει αὐτὰ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δι' ὑετῶν καὶ πᾶσα ἡ γῆ χορταίνει ἐκ τῶν καρπῶν, τῶν παραγομένων διὰ τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ, τῶν πηγῶν, βροχῶν καὶ καιρῶν.

Στίχ. 14. **Τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων** = Εἰς τὰ ὑπηρετοῦντα τοὺς ἀνθρώπους ὑποζύγια.

Ἀπὸ τοῦ ἱστίχου τούτου ἀπαριθμεῖ τοὺς καρπούς, τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς προσέφερεν εἰς τὰ ζῷα χάριν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Στίχ. 15. **Τοῦ ἱλαρῦναι** = διὰ νὰ λαμπρύνῃ τὸ πρόσωπον. Ἄρτος, οἶνος καὶ ἔλαιον οἱ καρποὶ τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἐκπληροῖ ὠρισμένον σκοπὸν.

Στίχ. 16. Λίβανος, μακρὰ σειρὰ ὀρέων πρὸς βορρᾶν τῆς Παλαιστίνης καὶ ἐπὶ τῆς Συρίας.

Κέδρος = δένδρον κωνοφόρον, χρησιμώτατον εἰς τὴν οἰκοδομικήν.

Στίχ. 17. **Ἐννοσσεύσουσι** = Θὰ πήξωσι τὰς φωλεὰς των. Τοῦ ρῆμ. νοσσεύω ἢ νεοσσεύω (νοσσιᾶ).

Στίχ. 18. **Ἐρωδιοῦ** = Ἐρωδιὸς εἶναι πτηνὸν εὐμέγεθες ὅμοιον πρὸς πελαργὸν περίπου, ἀπαντᾷ δὲ ἡ λέξις εἰς τὸ Λευϊτικὸν καὶ Δευτερονόμιον.

Ἠγεῖται = κατασκευάζεται ὑψηλότερα.

Στίχ. 19. **Εἰς καιροῦς** = διὰ νὰ εἶναι σημεῖον τῶν ἐποχῶν καὶ καιρικῶν μεταβολῶν.

Ὁ ἥλιος ἔγνω = Ἦτοι τόσον τακτικώτατα δύει, ὥστε παρίσταται τὸ κατὰ φυσικὸν νόμον ἔργον του, προερχόμενον ἐκ τῆς γνώσεως αὐτοῦ.

Στίχ. 21. **Σκύμνοι ὠρνόμενοι** = νεαροὶ λέοντες βρυχώμενοι.

βρῶσιν αὐτοῖς = ζητοῦντες τὴν ἀναγκαίαν τροφήν.

Στίχ. 22. **Κοιτασθήσονται** = θὰ κατακλιθῶσι. Τοῦ κοιτάζομαι = κατακλίνομαι (πλαγιάζω).

Στίχ. 23. Ἡ διαίρεσις τοῦ χρόνου εἰς ἡμερονύκτιον ἐγένετο, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, σκοπίμως κατὰ τὰς χρείας θηρίων καὶ ἀνθρώπου.

Στίχ. 24. **Ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς κτίσεώς σου** = ἦτοι εἶναι γεμάτη ὄλων τῶν θαυμαστῶν ἔργων σου, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος εἰς τοὺς προηγουμένους στίχους.

Στίχ. 25. **Αὕτη ἡ θάλασσα...** Ἦδη ἔρχεται νὰ ἐξετάσῃ ἄλλον ἔργον τῆς δημιουργίας, ἐκ τοῦ ὁποίου δεικνύεται ἡ σοφία αὐτοῦ.

Στίχ. 26. **Δράκων** — Ἡ λέξις αὕτη εἰς τὴν Γραφήν ἔχει τρεῖς σημασίας 1) σημαίνει τὸν θῶα (τσακάλι) Μιχ. σ. 8), 2) κῆτος τῆς θαλάσσης καὶ 3) μέγαν ὄφιν ἢ κροκόδειλον (Δευτερ. λβ' 33).

Ἐνταῦθα τὸ μέγα κῆτος, τὸ ὁποῖον παίζει ἐν αὐτῇ.

Στίχ. 27. **Εἰς εὐκαιρον** — εἰς τὸν κατάλληλον καιρόν.

δόντος σου = ὅταν σὺ δώσης εἰς αὐτοὺς τροφήν, ἦτοι προνοήσης, θὰ συνάξωσι αὐτήν. Ἡ προθυμία, ἡ δραστηριότης κλ. προϋποθέτουν τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 28. **Τὴν χεῖρα** = τὴν χορηγητικὴν δύναμιν.

Στίχ. 29. **Ἀποστρέψαντος τὸ πρόσωπον** = Ἐὰν ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπον (ἐξ ὀργῆς), εἰς ἔνδειξιν δυσαρσεκειας.

Ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν = Ἀφαιρεῖς τὴν πνοὴν αὐτῶν. Γεν. γ'. 19. Ἦτοι δύνασαι νὰ δώσης τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ζωὴν, ὅπως δίδεις καὶ τὸν θάνατον.

Ἀνακαινεῖς = Τινὲς ἐννοοῦν τὴν διὰ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἀνακαινίσιν τοῦ κόσμου.

Ἐδῶ ὁμως ἐννοεῖ τὴν ἀνακαινιστικὴν δημιουργίαν.

Στίχ. 31. **Ἦτω ἡ δόξα κλ.** = Ἔστω δεδοξασμένος ὁ Κύριος αἰωνίως.

Ἦτω = γ'. ἐν. προστ. εἰμί. Ἔστω ἢ ἦτω ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ.

Στίχ. 32. Ὁ στίχος οὗτος εἶναι ὑψηλῆς φαντασίας ἐκδήλωσις, καθ' ἣν ὁ Δαβὶδ παριστᾷ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, ὅστις διὰ τοῦ βλέμματός του κάμνει τὴν γῆν νὰ τρέμῃ ἀνατινασσομένην καὶ τὰ ὄρη νὰ ἀνάπτωσι καὶ καπνίζωνται. Ἐννοεῖ διὰ τῶν ἀνωτέρω τοὺς σεισμούς καὶ τὰ ἠφαιστεία, ὡς ἐκδηλώσεις φοβερὰς τῆς δυνάμεως τοῦ Δημιουργοῦ.

Στίχ. 34, *Ἡδυνθείη* = Εἶθε νὰ φανῆ εὐάρεστος Παθ. ἄρ. ἠδύνθην (ἠδύνω).

Ἡ διαλογία μου = Ἡ νοερά μου προσήλωσις.

Σημείωσις. Διὰ τοῦ ψαλμοῦ τούτου εὐλογεῖ καὶ μεγαλύνει τὸν Θεὸν ἐκ τῶν ἔργων τῆς δημιουργίας (Ἴδε ἔρμην. θείου Προοιμίου), τὰ ὁποῖα ἐκφράζουν τὸ ἀπειρον μεγαλείου τῆς σοφίας καὶ δυνάμεως τοῦ δημιουργοῦ.

Ὁ Ψαλμὸς οὗτος εἰς τὰς τυπικὰς διατάξεις τῆς ἐκκλησίας ὀνομάζεται προοιμιακός, διότι εἶναι τὸ προοίμιον, ἦτοι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἑσπερινοῦ.

§ 2. Ἡ μετάνοια τοῦ Δαβίδ.

(Ψαλμοὶ N [50ος]).

Ὁ Ψαλμὸς οὗτος εἶναι τὸ κορυφωμα τῶν ψαλμῶν καὶ τὸ ἀριστούργημα τῆς θρησκευτικῆς ποιήσεως, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Δαβίδ ἐξεδήλωσεν εἰλικρινῶς καὶ συντετριμμένως τὴν μετάνοιάν του καὶ ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Θεὸν συγγνώμην διὰ τὸ διπλοῦν ἐκεῖνο ἔγκλημά του, τὸ ὁποῖον ἤλεγξεν ὁ προφήτης Νάθαν.

Εἶναι ὁ ψαλμὸς οὗτος πλήρης πολλῶν καὶ ὑψηλῶν διδαγμάτων, ἀφορώντων τὴν σχέσιν τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Εἶναι ἡ βάσις πάσης εἰλικρινοῦς καὶ κατανοκτικῆς προσευχῆς καὶ ὁ πυρὴν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν λατρείας.

Στίχ. 3. *Κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου* = Κατὰ τὴν μεγάλην σου συμπάθειαν καὶ εὐσπλαγχνίαν.

Ἡ λέξις ἔλεος εὐρίσκεται εἰς τὴν Γραφὴν κατὰ γένος οὐδέτερον, σπανίως δὲ ἄρσενικόν, σημαίνει δὲ τὴν λύπην καὶ συμπάθειαν, ἣν δεικνύει τις βλέπων τινὰ δεινοπαθοῦντα.

Τὸ ἀνόμημά μου = Ἐνοεῖ τὰ δύο ἐγκλήματά του πρὸς τὴν Βηρσαβεὲ καὶ τὸν Οὐρίαν (Βασιλ. Β', ια', ιβ').

Ἀπὸ τοῦ στίχου τούτου ἀρχίζει ἡ ἐπίμονος αἴτησις συγγνώμης.

Στίχ. 4. *Ἐπὶ πλεῖον* = ὅπως διόλου. Ἐπιζητεῖ ἐπιμόνως τὸν καθαρόν ἢ συνείδησις τοῦ ἐνόχου.

Στίχ. 5. *Διὰ παντός* = τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς μου.

Στίχ. 6. *Ὅπως ἂν δικαιωθῆς* = ἵνα ἀποδειχθῆ ἡ δικαιοσύνη σου.

Ἦτοι κατὰ τὴν δίκην τοῦ ἐνόχου Δαβίδ, ὁ μὲν Θεὸς θὰ νικήσῃ καὶ θὰ δικαιωθῆ, ὁ δὲ παραβάτης θὰ κατακριθῆ.

Στίχ. 9. *Ραντιεῖς με ὑσώπῳ* = Ράντισόν με μὲ ὕσσωπον κλπ.

Ὑσσωπος φυτὸν ποῶδες ἀρωματικόν, εἶδος ὀριγάνου, φυτόμενον ἀφθόνως ἐν Παλαιστίνῃ. Οἱ Ἰουδαῖοι μετεχειρίζοντο τοῦτον εἰς τοὺς ραντισμοὺς κατὰ τὰς τελετάς, βουτηγμένον εἰς τὸ αἶμα τῶν θυμάτων ἢ εἰς τὸ καθαρτήριο ὕδωρ πρὸς ραντισμὸν τῶν ἀκαθάρτων ἀντικειμένων. (Λευϊτ. ιδ'. 4—6). Ὁ ὕσσωπος προσηρομόζετο κατὰ δέσμας κατὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ ραντισμοῦ. Πρὸβλ. «πληρώσαντες σπόγγον ὄξους, καὶ ὑσώπῳ (δέσμη ὕσσωπου) περιθέντες» Ἰωάν. ιθ'. 29.

Στίχ. 10. *Ἀκουτιεῖς με ἀγαλλίασιν* = Κάμε με νὰ αἰσθανθῶ ὑπερβολικὴν χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν. Τοῦ ρήμ. ἀκουτίζω, μελ. ἀκουτιῶ.

Ὅστέα τεταπεινωμένα = Ἐνδειξίς τοῦ σφοδροῦ πόνου, τὸν ὁποῖον ἡ συναίσθησις τῶν σφαλμάτωντου εἶχε προξενήσει εἰς τὸν Δαβίδ.

Στίχ. 12. *Πνεῦμα εὐθές* = Πνεῦμα εὐθύτητος ἀνανέωσον (ἐγκαίνισον).

Ἐν τοῖς ἐγκάτοις του = εἰς τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς μου.

Διὰ τοῦ στίχου τούτου ἐννοεῖ, ὅτι τὴν ἀκεραιότητα καὶ εὐθύτητα τῆς θελήσεως καὶ λογικότητος ἐμόλυνεν ἡ ἁμαρτία.

Στίχ. 13. *Μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ* = μὴ ἀφαιρέσης ἀπ' ἐμοῦ. Τοῦ ρήμ. ἀνταφαιρῶ = ἀφαιρῶ τι παρὰ τίνος πρὸς τιμωρίαν αὐτοῦ.

Στίχ. 14. *Τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου* = τὴν χαρὰν τῆς συνειδήσεως, τὴν ὁποίαν εἶχον πρὶν ἁμαρτήσω.

Πνεύματι ἡγεμονικῷ = Μὲ πνεῦμα ὀδηγοῦν εἰς τὸ ἀγαθόν, ἦτοι νὰ γίνῃ εἰς ἐμὲ ὀδηγὸς τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς μου. Πρὸβλ. Κορινθ. Β'. γ'. 17.

Στίχ. 15. Οἱ ψαλμοὶ του θὰ γίνουν εὐαγγελικὴ διδασκαλία.

Στίχ. 16. *Ρῦσαί με ἐξ αἱμάτων* = Προφύλαξόν με ἐξ ἀδίκων φόνων. Τοῦ ρήμ. ρύομαι.

Ἐπανερχεται ἡ συναίσθησις τῆς ἐνοχῆς διὰ τὸν ἄδικον φόνον τοῦ Οὐρίου.

Ἦλ. Π. *Μηνιάτη*, Ἑρμην. περικοπ. Π. Διαθήκης, ἔκδ. α' 1933 6

Στίχ. 18. *Ὁλοκαυτώματα οὐκ εὐδοκήσεις* = Δὲν εὐχαριστεῖσαι εἰς θυσίας ὕλικὰς ὀλοκαύστους, τούναντίον δὲ εὐπρόσδεκτος θυσία εἶναι.

Στίχ, 19. *Πνεῦμα συντριμμένον* = Συνείδησις συντριβῆς.

Ὁὐκ ἐξουδενώσει = δὲν θὰ περιφρονήσῃ. Τοῦ ῥήμ. ἐξουδενώω—*ō* = μεταβάλλω τι εἰς τὸ μηδέν.

Σημείωσις. Πράγματι ἐν τῇ ψαλμῶ τούτῳ περιέχεται ἡ ὀρειαιτέρα τῶν πράξεων συντριβῆς. Οὐδέποτε ἀμαρτωλὸς ἠσθάνθη ζωηρότερον καὶ ἐξέφρασε σφοδρότερον τὴν ἀνάγκην νὰ τύχῃ συγγνώμης.

Διὰ τοῦτο ἡ ᾠδὴ αὕτη ὑπῆρξε πάντοτε ἰδιαίτερος ἀγαπητὴ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τοὺς πατέρας αὐτῆς, οἱ ὅποιοι ὤρισαν νὰ λέγεται καὶ ψάλλεται εἰς τὰς πλείστας χριστιανικὰς ἱεροτελεστίας.

§ 3. Ἡ εὐλογία τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ.

(Ψαλμ. ΠΙ Β'. 1—9 (112)).

Οἱ ψαλμοὶ ΠΙ Β', ΠΙ Γ' ἀπετέλουν τὸν ἱερὸν ὕμνον, ὁ ὅποιος ἐψάλλετο κατὰ τὸ Πάσχα, τὴν Πεντηκοστήν, τὴν Σκηνοπαγίαν, τὰ ἐγκαίνια καὶ τὰς νομηνίας, Ἰουδαϊκὰς ἑορτάς.

Κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ὁ ὕμνος ἐχωρίζετο εἰς δύο καὶ τὸ μὲν α' μέρος (112—113 1—8) ἐψάλλετο πρὸ τοῦ δείπνου ὑπὸ τῶν παρακαθημένων, τὸ δὲ β' μέρος (113, καὶ ἐξῆς) μετὰ τὸ δεῖπνον, ὅτε ἐπληροῦτο τὸ τέταρτον ποτήριον. Εἰς τὸν ὕμνον τοῦτον ἀναφέρονται οἱ Εὐαγγελισταὶ λέγοντες, ὅτι ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, μετὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον «ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν» Ματθ. κη' 30.

Ὁ ψαλμὸς οὗτος διαιρεῖται εἰς δύο μέρη εἰς τὸ α' μέρος (1—3) προτρέπονται οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ εἰς ὑμνολογίαν τοῦ Κυρίου, εἰς δὲ τὸ β' μέρος (4—9) ἀνυμνεῖται ὁ ἐπουράνιος διὰ τὴν ἄκραν ὑπὲρ τῶν δούλων του συγκατάβασιν.

1—3 α' μέρος. *Αἰνεῖτε παῖδες*. Νομίζουσι μερικοὶ τῶν ἐρμηνευτῶν, ὅτι παῖδες ἐνταῦθα ἐννοοῦνται οἱ δοῦλοι.

Ἀπὸ ἀνατολῶν κλ. Ἄς μὴ ὑπάρξῃ σπιθαμὴ γῆς, ὅπου δὲν θὰ λατρεύεται.

4—6 β' μέρος. Ὑψηλὸς ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη = Ὑπέροχος τῶν ἐθνῶν.

Τὸ ὑψηλὸς ἐδῶ λόγῳ τῆς προθέσεως ἐπὶ εἶναι συγκροβαθμοῦ.

Τίς ὡς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ; Τίς καίτοι ἀπρόσιτος, εὐρίσκειται τόσον πλησίον πρὸς τὰς ἀνάγκας μας;

7—8. Ἐνταῦθα ὁ ποιητὴς φέρει παραδείγματα διὰ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ ὑπὲρ τὴν γῆν καὶ ὑπὲρ τοὺς οὐρανοὺς ὑψηλότερος Θεός, συγκαταβαίνει μέχρι τῶν ἀναγκῶν τῶν πλασμάτων του.

Ὁ ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχόν . . .

Ἀπὸ τῆς γῆς = ἀπὸ τοῦ χόδου τῆς κόνεως.

Ἀπὸ κοπρίας ἀνυψῶν . . . = Ἐκφρασις μεταφορική, εἰς δῆλωσιν τῆς ἐσχάτης κοινωνικῆς ἀθλιότητος (κοπρίας). Πρὸβλ. Α'. Βασιλ. Β'. 7—8.

Τοῦ καθίσαι μετὰ ἀρχόντων = Ἦτοι τοὺς ἀποκλήρους τούτους ὁ Θεὸς ἀνυψώνει.

Ὁ κατοικίζων στειραν . . . Ἦτοι ὁ κατοικίζων τὴν στειραν ἐν οἴκῳ, οὕτως, ὥστε νὰ καταστῇ μήτηρ ἐπὶ τέκνοις εὐφραينوμένη.

Εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἐθεωρεῖτο ἡ στειρωσις κατάρα, ἡ δὲ ἄτεκνος σύζυγος ἦτο δυστυχεστάτη.

§ 4. Ἡ φιλεργία

(Παροιμιῶν στ'. 6—11).

Ἡ περικοπὴ αὕτη περιλαμβάνει μίαν μικρὰν εἰκόνα, θαυμασιῶς δραματικὴν, ἐναντίον τῆς ὀκνηρίας.

Τὸ παράδειγμα τὸ ὁποῖον δίδει ὁ μύρμηξ εἰς τὸν ὀκνηρόν.

(Στίχ. 6—8)

Στίχ. 6. Ἴθι πρὸς τὸν μύρμηκα, ᾧ ὀκνηρὸν καὶ ζήλωσον... Εἰς τοὺς λόγους τούτους ἐνυπάρχει μία εἰρωνεία πολὺ δυνατὴ, ἀναφερομένη εἰς τὴν συμβουλήν, τὴν διδομένην εἰς ἕνα ἄνθρωπον, διὰ νὰ λάβῃ ὡς ὑπόδειγμα ἕνα μικρὸν ἔντομον.

Ἰδὼν τὰς ὁδοὺς = τὸν τρόπον τῆς ζωῆς.

Γεωργίου = γεωργικοῦ κτήματος.

Ἐν τῷ ἀμητῷ ποιεῖται τὴν παράθεισιν = Κάμνει παρακαταθήκην πολλῶν καρπῶν.

Ἐπίδοξος = ἔνδοξος.

Τὰ λυπηρὰ ἀποτελέσματα τῆς ὀκνηρίας. Ὁ εἰς αὐτὴν παραδιδόμενος παρασκευάζει εἰς ἑαυτὸν ζῶην ἀπολύτως ἀθλίαν.

(Στίχ. 9—11)

Στίχ. 9. *Ἔως τίνος ὀκνηρὲ κατάκεισαι;* = Σαρκασμὸς πολὺ δηκτικὸς. Δὲν θὰ ἔχῃς λοιπὸν τὸ θάρρος νὰ ἐγερθῆς διὰ νὰ ἐργασθῆς ;

Στίχ. 10. *Ὀλίγον μὲν ὕπνοις, ὀλίγον δὲ κάθησαι κ.λ.* = Ὀλίγος ὕπνος, ὀλίγη νωθρότης.

Ἐναργῆς παράστασις τοῦ πράγματος. Θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι ἀκούει τὸν ὀκνηρὸν τὸν ἴδιον, ὁ ὁποῖος, ὅταν ἔρχονται νὰ τὸν ἐξυπνήσουν καὶ νὰ τὸν παροτρύνουν εἰς ἐργασίαν, ζητεῖ ὀλίγην ἀναβολήν, ἢ ὁποία θὰ ἤϋχето νὰ διήρκει πάντοτε. *Ὀλίγον δὲ ἐναγκαλίξῃ χερσὶ στήθη* = Ὀλίγη συμπλοκὴ τῶν χειρῶν κατὰ τὸν ὕπνον.

Χειρονομία ἀνθρώπου, ὅστις προετοιμάζεται νὰ κοιμηθῆ (*Ἐκκλ.* δ' 5), ἐνῶ τοῦ φιλοπόνου οἱ βραχίονες ἀνακινουῦνται μετὰ θάρρους.

Στίχ. 11. *Εἴτ' ἐμπαραγίνεται σοι* = ὕστερον σὲ συντροφεύει.

Ὡσπερ κακὸς ὁδοιπόρος ἢ πενία = Ἦτοι ἐνῶ ὁ ὀκνηρὸς κοιμᾶται, ἢ πενία φθάνει μὲ μεγάλα βήματα (ὁδοιπόρος).

Ἡ δὲ ἔνδεια, ὥσπερ κακὸς δρομεὺς, ἀπαντομολήσει = Θὰ δραπετεύσῃ, ὅπως ἓνας πολεμιστῆς, ὀπλισμένος ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον δὲν θὰ ἠδύνατο κανεῖς νὰ ἀντισταθῆ. Εἶναι μία ἀντίθεσις θαυμαστική. Εἰς τὴν ἐπονείδιστον διαγωγὴν τοῦ ὀκνηροῦ, ἀντιτάσσεται ἡ δραστηριότης καὶ ἡ ἀμοιβὴ τοῦ γενναίου ἐργάτου.

§ 5. Διάφοροι παροιμίαι.

(*Εὐποῖα* [Γ' 27—28]).

Στίχ. 27. *Μὴ ἀπόσχῃ εὖ ποιεῖν* = Μὴν ἀρνῆσαι νὰ κάνῃς τὸ καλόν.

Στίχ. 28. Ἐπανελθὼν ἐπάνηκε = Πήγαινε καὶ ξαναγύρισε.
Ἐπάνηκε = Ἐπανήσειν = ἐπανελθεῖν.

Ψεῦδος [θ' 12].

Ποιμαίνει ἀνέμους = Δὲν κατορθώνει τίποτε.

Πραότης [ιδ' 30].

Σῆς δὲ ὀστέων = Ὁ σκόληξ τῶν ὀστέων (σκόρος) Σῆς, σητός.

Καρδία αἰσθητικὴ = καρδία κυβερνωμένη ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων.

Δικαιοσύνη [ιδ' 34].

Ἐλασσονοῦσι = ταπεινοῦσι.

Δωροληγία [ιε' 27].

Ἐξόλλυσιν ἑαυτὸν = Καταστρέφει τὸν ἑαυτὸν του. Τοῦ ὀήμ. ἐξόλλυμι.

Ἡ φήμη [ιε' 30].

Πιαίνει = παχύνει.

Ραδιοῦργος [κς' 27].

Ἀνάλογος πρὸς τὴν παρ' ἡμῖν παροιμίαν. «Ὅποιος σκάβει τὸν λάκκον τοῦ ἄλλου, τὸν ἰδικόν του λάκκον σκάβει».

§ 6. Ἡ Ματαιότης.

(Ἐκκλησιαστοῦ α'. 2—10).

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, ὡς καὶ εἰς τὸ β', περιλαμβάνονται τὰ ἐκ πείρας διδάγματα τοῦ Σολομῶντος καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν, σχετικῶς μὲ τὸ πρόβλημα τῆς εὐτυχίας τοῦ ἀνθρώπου.

Ἰδιαιτέρως δὲ ἐν τῇ ἐρμηνευομένῃ περικοπῇ γίνεται λόγος περὶ τῆς ματαιότητος τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας καὶ τῆς ἐπιστήμης.

Στίχ. 2—3. Περιλαμβάνεται τὸ γενικὸν θέμα τοῦ βιβλίου.

Ματαιότης = Εἰς τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον ὑπάρχει ἡ λέξις πνοή, ἥτοι ματαιότης εἶναι, ὅ,τι παρέχεται τόσον ταχέως, ὡς μία πνοὴ καὶ δὲν ἀφίνει οὐδὲν ἴχνος.

Ἡ λέξις αὕτη ἀποτελεῖ τὸν κυριαρχοῦντα τόνον καὶ ἐπαναλαμβάνεται καθ' ὅλην τὴν περικοπήν.

Ματαιότης ματαιότητων = Εἶναι ὑπερθετικῆς ἐννοίας κατὰ Ἑβραϊκὸν τρόπον καὶ σημαίνει τὴν τελείαν ματαιότητα, τὴν κατ' ἐξοχὴν. Πρβλ. Γεν. θ'. 25 «δοῦλος τῶν δούλων».

Τὰ πάντα = Λέξις ἰσχυρῶς τονισμένη διὰ τὴν δηλώσιν ὅτι τὸ πᾶν ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἤτοι ὅλη ἡ φύσις, εἶναι ὑποτεταγμένη εἰς τὴν ματαιότητα (ζωή, τέρψεις, μεγαλεῖον, σοφία κ.λ.).

Στίχ. 3. **Τίς περίσσεια τῷ ἀνθρώπῳ** κ. λ. = Ποία εἶναι ἡ ὠφέλεια εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ ὅλον τὸν μόχθον, τὸν ὅποιον μοχθεῖ ὑπὸ τὸν ἥλιον ;

Στίχ. 4—11. Αἱ περιπέτειαι καὶ ἡ ματαιότης ὅλων τῶν πραγμάτων ἐπὶ τῆς γῆς, ἤτοι ὁ κόσμος μὲ τὰ διάφορα φαινόμενά του, εἶναι ἕνας κύκλος μάταιος, τὸν ὅποιον ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀνίκανος νὰ μεταβάλλῃ.

Στίχ. 4. Εἰς τὸν στίχον τοῦτον ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀκαταπαύστου μεταβολῆς τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν καὶ ὅτι αὕτη εἶναι τὸν τρόπον τινὰ ὁ πρῶτος τόνος τῆς ματαιότητος.

Γενεὰ πορεύεται = Διαρκῆς ἀστασία.

Καὶ ἡ γῆ εἰς τὸν αἰῶνα = Δὲν δηλοῖ ἐδῶ τὴν αἰωνιότητα, ἀλλὰ τὴν μακρὰν διάρκειαν, δηλαδὴ θὰ διαρκέσῃ ὅσον ὁ παρῶν κόσμος.

Στίχ. 5. Ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ τῶν ἀτελειώτων κινήσεων τοῦ ἡλίου.

Καὶ ἀνατέλλει καὶ δύει = Ὁ Ἐκκλησιαστής ἐδῶ ἔχει ὑπ' ὄψιν τοὺς λαϊκὰς ἀντιλήψεις περὶ τοῦ ἡλίου, τὸν ὅποιον ὁ λαὸς ἐνόμιζεν, ὡς ἐν ἄστρον τελειῶς κινήτων.

Καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἔλκει = Καὶ σπεύδει πρὸς τὸν τόπον του, ὅθεν ἀνέτειλεν, ἤτοι λυπεῖται ἀπομακρυνόμενος τῆς ἀνατολῆς καὶ γρήγορα ἐπανέρχεται. Εἶναι μία ὠραία μεταφορὰ διὰ τὴν περιγραφήν τῆν προθυμίαν μὲ τὴν ὁποίαν ὁ ἥλιος ἐξορμᾷ ἀπὸ τῆς δύσεως εἰς τὴν ἀνατολήν, ὡς ἕνας ταξιδιώτης, ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέλος τοῦ δρόμου του καὶ σπεύδει ἀσθμαίνων.

Στίχ. 6. Ἐνταῦθα περιέχεται μία θαυμασία γραφικὴ πε-

ριγραφὴ τῶν μαιάνδρων, τῶν τόσων ἰδιορρούθμων, τοῦ πλέον εὐκινήτου τῶν ὄντων, δηλαδὴ τοῦ ἀνέμου.

Κυκλοὶ κυκλῶν πορεύεται κ.λ. Ἦτοι ἀκαταπαύστως περιστρεφόμενος (κυκλῶν) ἐπανέρχεται ἐπάνω εἰς τοὺς κύκλους του.

Στίχ. 7. Καὶ οἱ ποταμοὶ ἐπίσης κινοῦνται εἰς ἓνα κύκλον ἀτελείωτον.

Οὐκ ἔστιν ἐμπιμπλαμένη = Καὶ ἡ θάλασσα δὲν γεμίξει. Τοῦ ῥήμ. Ἐμπίμπλημι.

Στίχ. 8—10. Σταθερὰ ἐπάνοδος τῶν αὐτῶν πραγμάτων, οὐδὲν τὸ νέον ὑπάρχει. Δηλαδὴ ὅλαι αἱ λέξεις, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰ διάφορα φαινόμενα, εἶναι ἀνεπαρκεῖς.

Οἱ λόγοι ἔγκοποι. = Οἱ λόγοι εἶναι δυσχερεῖς νὰ ἐρμηνεύσουν κλ.

Οὐ δυνήσεται κλ. = Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐκφράσῃ, ὁ ὀφθαλμὸς του δὲν χορταίνει βλέπων καὶ τὸ οὖς του δὲν γεμίξει ἀκοῦον κλπ. Μία καταπληκτικὴ ἄγνοια ἐπὶ ἐνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ φυσικῶν φαινομένων, διότι παντοῦ, ὅσον φέρομεν τὰ βλέμματα καὶ τὴν προσοχὴν μας, ἐπανευρίσκομεν πάντοτε τὰ ἴδια μονότονα γεγονότα, τὰ ὁποῖα δὲν δυνάμεθα νὰ μεταβάλωμεν.

Στίχ. 9—10. Οἱ στίχοι οὗτοι ἀναπτύσσουν σαφέστερον τὴν ἀνωτέρω σκέψιν.

Τί τὸ γεγονός; κλ. = Ἦτοι πᾶν ὅτι ἔγινε θὰ γίνῃ πάλιν. Δηλαδὴ οὐδὲν καινὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον.

§ 7. Ἡ Φιλανθρωπία.

(Σοφία Σειράχ Δ'. 1—10).

Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ἀναπτύσσονται τὰ καθήκοντα τοῦ ἐλεήμονος καὶ δικαίου πρὸς τοὺς πτωχοὺς.

Στίχ. 1. **Τὴν ζωὴν μὴ ἀποστερήσης** = Μὴν ἀφαιρέσῃς ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ πτωχοῦ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀναγκαῖον διὰ τὴν ὑπαρξίν του.

Μὴ παρελκύσης = μὴ προσποιεῖσαι ὅτι δὲν βλέπεις.

Ἐπιδεεῖς = ὀφθαλμοὺς παρακαλοῦντας. **Μὴ παρελκύσης δόσιν προσδεομένου.** = Μὴ ἀναβάλλῃς τὴν βοήθειάν σου εἰς τὸν ἔχοντα ἀνάγκην.

Στίχ. 4. *Μὴ ἀπαναίνοῦ* = μὴ ἀποκρούσης. Τοῦ ρήμ. ἀπαναίνομαι.

Στίχ. 5. *Μὴ δῶς τόπον* = μὴ δώσης ἀφορμὴν.

Στίχ. 6. *ὁ ποιήσας αὐτόν* = Ὁ Θεός.

Στίχ. 7. *συναγωγῇ* = Νὰ γίνεσαι ἀξιαγάπητος εἰς τὸν σύλλογον (κοινόβιον) καὶ εἰς τοὺς ἀρχηγούς, ἐκδηλώνων μεγάλην ἀφοσίωσιν εἰς τοὺς πτωχοὺς.

Στίχ. 8. *Κλῖνον πτωχῶ τὸ σῶς σου κλπ.* = Ἡ αὐτὴ ἔννοια εἰς Β' Κορινθ. θ' 7 «ἕκαστος καθὼς προαιρεῖται τῇ καρδίᾳ, μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης, ἰλαρὸν γὰρ δότιν ἀγαπᾷ ὁ θεός».

Στίχ. 9. *Ἐξελοῦ ἀδικούμενον* = νὰ ἐλευθερώσης τὸν ἀδικούμενον κλπ.

Ἄλλος τρόπος τοῦ νὰ κάμνης ἐλεημοσύνην εἶναι νὰ ἐλευθερώσης τοὺς ἀδυνάτους καὶ τοὺς ἀδίκως καταδυναστευομένους.

Μὴ ὀλιγοψυχῆσης ἐν τῷ κρίνειν σε = Νὰ μείνης σταθερὸς, ὅταν πρόκειται νὰ δικάσῃς τὸν ἀδίκως καταδυναστεύοντα τὸν πτωχὸν καὶ νὰ ὑπερασπίζεσαι τὸν ἀθῶον.

Στίχ. 11, *Καὶ ἔση ὡς υἱὸς ὑπίστου κλπ.* = Ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ διαγράφεται ἡ ἀμοιβὴ τῆς εὐγενοῦς καὶ γενναίας αὐτῆς διαγωγῆς, διότι ἡ ἀγαθοεργία εἶναι ἡ μᾶλλον θεάρεστος προῆξις τοῦ ἀνθρώπου.

Α) ΠΡΟΦΗΤΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΦΗΤΑΙ

Μεταξὺ τῶν δωρεῶν, τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς παρέχει εἰς τοὺς λειτουργοὺς τῆς βασιλείας του, εἶναι καὶ ἡ προφητεία ἢ ὁ προφητισμὸς (ἔξοδ. λσ'. 2). Ἡ δωρεὰ αὕτη δημιουργεῖ μίαν προσωπικὴν σχέσιν μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, διὰ τῆς ὁποίας οὗτος ὄχι μόνον γίνεται κοινωνὸς τῶν βουλῶν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ συνάμα αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸν του ἑσωτερικῶς μεταβεβλημένον καὶ ἀναγνωρίζει ὅτι εἶναι νέος ἄνθρωπος. Ἡ προφητεία αὕτη εἶναι ἔργον τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνέργεια τούτου ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου, ἔχουσα μίαν ἀνυπέβλητον δύναμιν «ὡς πῦρ φλέγον καὶ ὡς πέλεκυς κόπτων πέτρας» (Ἱερεμ. κγ'. 28).

Ἡ προφητεία εἶναι ὅλως διάφορος τῆς μαγείας ἢ μαντείας, διότι αὕτη μὲν στηριζομένη ἐπὶ εἰκασιῶν καὶ ἐσφαλμένων δοξασιῶν εἶναι σφαλερὰ καὶ ψεύδεται, ἐνῶ ἐκείνη, προσεχομένη ἐκ θείας ἐμπνεύσεως, εἶναι σαφής, ἰσχυρὰ καὶ πάντοτε ἀληθεύουσα, διότι ἀκριβῆς ὑπάρχει συμφωνία μεταξὺ προφητείας καὶ ἐκτελέσεως.

Πλείστας τοιαύτας προφητείας περιέχει ἡ Π. Δ., αἱ ὁποῖαι ἐξεπληρώθησαν ἀκριβῶς κατὰ τὸν ὠρισμένον καιρὸν, τόπον καὶ τρόπον· ὡς π.χ. ἡ προφητεία τῆς ἐλεύσεως, τῆς σταυρώσεως, τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος, ἢ τῆς διασπορᾶς τῶν Ἰουδαίων καὶ πλείσται ἄλλαι.

Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῶν προφητῶν ὑπῆρχον προφητικαὶ σχολαὶ (Σαμουήλ), εἰς ἃς οἱ προσερχόμενοι ἐδιδάσκοντο τὰ τῆς θρησκείας καὶ λατρείας, ἀποφοιτῶντες δὲ ἐγένοντο οἱ διδάσκαλοι τοῦ λαοῦ, πλὴν ὅμως οἱ γνήσιοι προφῆται δὲν ἐθεώρησαν ποτὲ τὰς προρρήσεις των ὡς ἀποτέλεσμα τῆς εἰς τὰς σχολὰς ταύτας φοιτήσεως καὶ σπουδῆς των.

β) **Προφῆται.** Οἱ προφῆται τοῦ ἀρχαίου Ἰουδαικοῦ κό-

σμου ἐλέγοντο Ναβὶ ἢ Νάπι, δηλαδή ἔχοντες τὴν ἐντολὴν νὰ ἀναγγέλλουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰς ἀποκαλύψεις τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ διερμηνεύουν τὰς βουλάς αὐτοῦ, ἀναφερομένας εἰς τὸ μέλλον, εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, τῶν μυστηρίων τῆς φύσεως καὶ εἰς τὴν γνωστοποίησιν τοῦ ἠθικοῦ νόμου.

Ἦσαν λοιπὸν οἱ προφῆται ἄνδρες θεόπνευστοι, μεσῖται μεταξὺ Θεοῦ καὶ λαοῦ, διαδίδοντες τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν, ἐλέγχοντες πικρῶς τὴν εἰδωλόλατρείαν καὶ τὴν ἠθικὴν διαφθορὰν καὶ τιμωροῦντες τοὺς ἡγεμόνας, τοὺς ἱερεῖς καὶ τὸν λαὸν διὰ τὰς πολιτικὰς αὐτῶν καταχρήσεις καὶ τὰ ἠθικὰ τῶν ἁμαρτήματα πρὸς στερέωσιν τῆς θεοκρατίας, ὑποσχόμενοι δὲ μίαν μέλλουσαν μακαρίαν ἐποχὴν, τὴν ἔλευσιν τοῦ Μεσσίου, τοῦ σωτῆρος τοῦ ἔθνους.

Ἐβοήθουν τοὺς Λευίτας ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ συνειρογάζοντο μὲ τοὺς βασιλεῖς εἰς δημόσια ἔργα εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς. Εἰς τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν ἦσαν τολμηρότατοι καὶ διὰ τοῦτο πολυάκις κατεδιώκοντο καὶ ἐφονεύοντο.

Ἐμφανίζονται λοιπὸν οὗτοι ὡς ἰσχυροὶ ἀθληταὶ ὑπὲρ τῆς θεοκρατικῆς ἀρχῆς καὶ ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς ἠθικῆς ἀξίας τῆς θρησκείας τοῦ Ἰεχωβά. √

Οἱ λόγοι τῶν εἶναι πλήρεις μεγαλοπρεποῦς ἐξάρσεως καὶ ὑψηλῶν ἐννοιῶν.

Πολλοὶ τούτων ἐξέδιδον τὰς προφητείας τῶν γραπτῶς καὶ οὕτω διεσώθη εἰς ἡμᾶς ἡ πολύτιμος συλλογὴ τῶν 16 προφητῶν.

Τὰς προφητείας τῶν ἢ συνέγραφον πρότερον καὶ ὕστερον ἀπήγγελλον (Ἀββακ. β', 2) ἢ τὰνάπαλιν (Ἰερεμ. μγ'. 4, 32).

Κατὰ τὴν συλλογὴν τῶν Προφητικῶν βιβλίων, τὰ περισσότερον περιεκτικὰ τούτων ὡς πρὸς τὴν ὕλην κατέλαβον τὴν πρώτην θέσιν καὶ οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν, τέσσαρες τὸν ἀριθμὸν, μείζονες προφῆται θεωροῦνται, οἱ δὲ λοιποὶ δώδεκα, ἐλάσσονες.

∇ Εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας προφῆται ἐλέγοντο οἱ ἐρμηνεύοντες καὶ ἀνακοινοῦντες εἰς τοὺς ἄλλους τὰς θελήσεις τῶν θεῶν, τὰς ὁποίας ὑπὸ τύπον χρησμῶν ἔδιδεν ὁ μάντις ἢ ἡ πυθία εἰς τοὺς προσερχομένους καὶ ἐρωτῶντας (Πλατ. Τιμ.): Οὕτω π. χ. ὁ Ἀπόλλων ὠνομάζετο προφήτης Διὸς πατρός. Ἡ ἔννοια ὁμως τοῦ θεοπνεύστου καὶ προλέγοντος τὸ μέλλον κατὰ τοὺς Ἰουδαίους, δὲν ὑπάρχει εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας καὶ Ρωμαίους.

Ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ὁ τίτλος προφήτης εἶναι συχνότατα συνδεδεμένος πρὸς τὸν τίτλον διδασκάλου (Παρθ. γ' 1), ἀπετέλουν δὲ οἱ προφηταὶ τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας μίαν τάξιν διάφορον τῶν Ἀποστόλων, πρῶτην δὲ μετ' αὐτούς.

§ 1. Ἡ Καινὴ Διαθήκη.

(Ἱερεμ. λη' 31—34).

Ὁ προφήτης Ἱερεμίας εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο προφητεύει περὶ τῆς νέας συμφωνίας (διαθήκης), τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς θὰ συνάψῃ μὲ τὸν λαόν του (1—40).

Εἶναι μία σελὶς μεγάλης ὠραιότητος μὲ θαυμασίαν κλίμακα, ἀνιούσαν εἰς τὰς σκέψεις.

Πρώτη φορὰ ἡ ἔκφρασις «διαθήκη καινὴ» ἀπαντᾷ εἰς τὰς γραφὰς τῆς Παλ. Διαθήκης, ἂν καὶ ἡ ἰδέα, τὴν ὁποίαν περιέχει, ἀνάγεται εἰς τὰ ἀρχαιότερα βιβλία τῆς Βίβλου.

Ἡ νέα αὕτη διαθήκη (συμμαχία) ἀντιτίθεται πρὸς τὴν ἀρχαίαν συμμαχίαν, τὴν συναφθεῖσαν εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ (στίχ. 32).

Ἀνάλυσις.

Τὸ ὅλον κεφάλαιον ἀναλύεται εἰς τρία μέρη. α' στίχ. 1—22, ὅπου αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραήλ.

β' στίχ. 23—26, αἱ ὑποσχέσεις πρὸς τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα.

γ' στίχ. 27—40, αἱ ὑποσχέσεις εἰς τὰ δύο ἠνωμένα βασίλεια.

Στίχ. 31—34. Οἱ στίχοι οὗτοι τῆς ὅλης περικοπῆς περιέχουν τὰ περὶ τῆς νέας συμμαχίας (διαθήκης) καὶ τοῦ τελικοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς. Πρβλ. Ἑβραίους Η', 7—13.

Στίχ. 33—34. Ὁ οὐσιώδης χαρακτῆρ τῆς νέας συμφωνίας.

Διδούς δώσω νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν...

Καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεόν, καὶ αὐτοί... = Ἡ ἔννοια

ἡ ἐξῆς: Αἱ σχέσεις ὑπὸ τὴν νέαν συμφωνίαν μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτῶν ὄφειλον νὰ εἶναι περισσότερο οἰκεῖαι. Καὶ εἰς τὰς δύο συμφωνίας ὑπάρχουν ἐντολαὶ πρὸς τήρησιν ἐν τῇ νέᾳ ὅμως ἡ συνείδησις τοῦ καθήκοντος εἶναι περισσότερο ρητὴ καὶ ζωντανή, διὰ τὸν λόγον δὲ αὐτὸν οἱ νόμοι, οἱ τόσον ἱεροὶ καὶ οἱ τόσον τέλειοι, τοὺς ὁποίους ἐπιβάλλει, εἶναι χαραγμένοι εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν ἐκάστου ἀτόμου καὶ ὄχι εἰς πλάκας λιθίνας.

Ἐν τῇ νέῃ συμφωνίᾳ, ὅπως καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ, θὰ ὑπάρχῃ ἓνα διδάσκον σῶμα, διότι αἱ μᾶζαι θὰ ἔχουν πάντοτε ἀνάγκην τοιαύτης διδασκαλίας, ἀλλ' ἐν τῇ νέᾳ ὁ Θεὸς θὰ ἐπικοινωνήσῃ ἀμεσώτερον μὲ τὰ ἄτομα καὶ θὰ διαχύσῃ εἰς τὰς ψυχὰς των γνώσεις ἀνωτέρας διὰ τῆς ἐπιχύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἡ νέα συμφωνία θὰ διακρίνεται διὰ τὴν μεγαλειτέραν εὐκολίαν, μὲ τὴν ὁποίαν οἱ ἄνθρωποι θὰ δυνηθοῦν νὰ ἐπιτύχουν τὴν συγχώρησίν των.

Ὅθεν ἡ μέλλουσα θὰ ὑπερβάλλῃ τὴν παλαιάν.

§ 2. Ἡ κυριαρχία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς φύσεως.

(*Ναοὺμ Α΄, 2—8*).

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὁ προφήτης ἐκθέτει τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ ἐπὶ πάντων τῶν ὄντων, τὴν αὐστηρότητά του ἐπὶ τῶν ἀσεβῶν καὶ τὴν εὐσπλαγγνίαν του πρὸς τοὺς μετανοοῦντας.

Στίχ. 2—6. Πόσον ὁ Ἰεχωβά εἶναι φοβερὸς εἰς τὰς ἐκδικήσεις του.

Θεὸς ζηλωτής. Εἰς τὴν Πεντάτευχον (ἐξοδ. κ', 5) ὁ Κύριος δέχεται τὸ ἐπίθετον αὐτό, μὲ τὸ ὁποῖον ἐκφράζεται τόσον καλὰ ἡ φύσις τῶν σχέσεων αὐτοῦ μετὰ τῶν Ἑβραίων.

Ἐκδικῶν. Ἡ λέξις αὕτη ἐπαναλαμβάνεται τρίς, διότι περιέχει τὴν περιληψιν τοῦ ὅλου χρησιμοῦ τοῦ προφήτου.

Ἐξάιρων αὐτός. . . . Φυλάσσων τὴν ὀργὴν του διὰ τοὺς ἐχθροὺς του. Οἱ διάφοροι οὔτοι ἀνθρωπομορφισμοὶ εἶναι πολὺ ἐκφραστικοί.

Στίχ. 3. **Κύριος μακρόθυμος.** Ἀντίθεσις πρὸς τὰ προηγού-

μενα. Ὁ Κύριος εἶναι βραδὺς ἐν τῇ ὀργῇ του (Ἐξόδ. 34, 6). Ἡ μακροθυμία του ἀποδεικνύεται, διότι ἐπὶ τόσον χρόνον ὑπέφερε τὰ ἐγκλήματα τῆς Νινευί.

Μεγάλη ἡ ἰσχύς αὐτοῦ. Ἦτοι ἡ θεία ὑπομονὴ δὲν εἶναι ὅπως εἰς τοὺς ἀνθρώπους σημεῖον ἀδυναμίας.

Καὶ ἀθῶον οὐκ ἀθώωσει Κύριος. Εἶναι Ἑβραϊσμός καὶ σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀφίνει τοὺς πονηροὺς ἀτιμωρήτους. Πρβλ. Ἐξόδ. 34, 7.

Στίχ. 3—6. Ὁ Ναοὺμ μέλλει ἤδη νὰ περιγράψῃ τὰ συχνότερα ἀποτελέσματα τῆς θείας δυνάμεως, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ ἀντισταθῇ εἰς αὐτήν.

Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς περιγραφῆς αὐτῆς εἶναι τὰ αὐτὰ πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα συναντῶμεν συνήθως εἰς τὰς θεοφανείας, τὰς ὁποίας διηγεῖται ἡ Βίβλος (Ἐξόδ. 14, 16). Δηλαδή ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ σφοδρᾶς καταγίδος καὶ σεισμοῦ κάμνει τὴν ἐμφάνισίν του, προχωρεῖ διὰ μέσου τῶν νεφῶν, ὅπως κάνομεν ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ κονιορτώδους δρόμου. Ὅλη ἡ φύσις κατατρομαγμένη σπάρασσει πρὸ αὐτοῦ. (Εἰκὼν λίαν ποιητικῆ).

Στίχ. 4. **Ἀπειλῶν θαλάσση** κ. τ. Διὰ τούτων ὑπαινίσσονται τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα συνώδευσαν τὴν ἔξοδον τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ τὴν διάβασιν τοῦ Ἰορδάνου (Ἐξόδ. 14, 21, καὶ Ὡσηὲ γ'. 15).

Ὠλιγώθη ἡ Βασανίτις.... Ἄλλος ὑπαινιγμὸς εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Παλαιστίνης ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑβραίων. Εὐφορος πεδιάς πρὸς Α. τοῦ Ἰορδάνου.

Διασάφησις. Αἱ ἐπαρχίαι τῆς ἀνατολῆς, αἱ δηλούμεναι διὰ τῆς Βασάν (Ἀμὼς α'. 2), αἱ τῆς δύσεως διὰ τοῦ Καρμήλου (Ἀμὼς Δ'. 3) καὶ αἱ τοῦ βορρᾶ, τῶν ὁποίων ὁ κατανθισμένος Λίβανος εἶναι τὸ ἔμβλημα, (Ὡσηὲ ιθ'. 6) ὑπόκεινται εἰς ὑποταγὴν.

Στίχ. 5. **Τὰ ὄρη ἐσείσθησαν.** Ὅπως ἄλλοτε τὸ ὄρος Σινᾶ.

Στίχ. 6. **Ἀπὸ προσώπου ὀργῆς αὐτοῦ τίς ὑποστήσεται;** Ἐὰν τοσαύτη εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῦ κόσμου, πῶς ὁ ἄνθρωπος, ὁ τόσον ἀδύνατος, θὰ δυνηθῇ ν' ἀντιστῇ εἰς τὴν ὀργὴν του;

Στίχ. 7. Ἡ καλωσύνη τοῦ Θεοῦ δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν.

Ὁ στίχος οὗτος ἀποτελεῖ χτυπητὴν ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς

προηγούμενους. Δηλαδή ὁ Κύριος καθυσηγάξει τοὺς ἐν τῇ Νινεὺτ τυραννουμένους Ἰσραηλίτας, τοὺς ὁποίους διὰ νὰ σώσῃ, θὰ τιμωρήσῃ αὐτήν.

Ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως. Εἰς τὰς λέξεις αὐτὰς διακρίνει τις τὰ παθήματα, τὰ ὁποῖα ὁ θεοκρατικὸς λαὸς ὑφίστατο ἐκ μέρους τῶν Ἀσσυρίων.

Στίχ. 8. **Ἐν κατακλυσμῷ πορείας.** Δυνατὴ μεταφορά. Ὅπως μία πλημμύρα ἀνατρέπει καὶ καταστρέφει τὸ πᾶν, οὕτω καὶ ἡ Νινεὺθ θὰ καταστραφῇ.

Διώξεται σκότος,... Τὸ σκότος τῆς συμφορᾶς (Ἡσαΐου Ε'. 30) **Καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ.** Δηλαδή οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, οἱ ἀγέρωχοι Ἀσσύριοι.

Στίχ. 9—11. Ἡ καταστροφή τῆς Νινεὺθ.

Τί λογίσεσθε ἐπὶ τὸν Κύριον; Ἡ ὑπερήφανος αὐτῆ ἀποστροφή ἀφορᾷ τοὺς ἀντιπάλους τοῦ Ἰεχωβᾶ, τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὸ τέλος τοῦ στίχου 8. Ἐλπίζουν ὅτι δύνανται νὰ παλαίσουν καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ;

Συντέλειαν αὐτὸς ποιήσεται. Αὐτὸς ὁ ἴδιος προσωπικῶς θὰ ἐνεργήσῃ τὴν τελείαν καταστροφήν.

Οὐκ ἐκδικήσῃ δις ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν θλίψει. Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου τούτου ἡ ἐξῆς. Τῆς Νινεὺθ μελλούσης ἐντὸς ὀλίγου νὰ καταστραφῇ, οἱ Ἰσραηλίται δὲν εἶχον νὰ φοβηθοῦν πλέον ἐκ μέρους αὐτῆς καὶ νέας προσβολάς.

Σημείωσις. Οἱ Ἀσσύριοι ὑπὸ τὸν Σαλμανασάρ Δ'. τῷ 722 π. χ. κατέλυσαν τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραήλ, αἱ δὲ φυλαὶ αὐτοῦ μετεφέρθησαν αἰχμάλωτοι εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτῶν Νινεὺθ.

§ 4. Ἡ π λ ε ο ν ε ξ ί α

(Ἀββακὸμ Β'. 6—15).

Ὁ προφήτης εἰς τὴν περικοπὴν αὐτὴν ἀναπτύσσει ὑπὸ μορφήν λαϊκοῦ ἄσματος τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ περὶ καταστροφῆς τῶν Χαλδαίων ἐξ αἰτίας τοῦ ἐγωϊσμοῦ αὐτῶν καὶ τῆς πλεονεξίας.

Στίχ. 9—11. Κατηραμένη ἡ ἐγωϊστικὴ ἀγάπη τῶν Χαλδαίων διὰ τὸ ἴδιον κράτος των, τὸ ἰδρυμένον ἐπὶ τῆς βίας καὶ τῆς πονηρίας καὶ τὸ ὁποῖον θὰ πέσῃ.

Στίχ. 12—14. Κατηραμένα νὰ εἶναι τὰ γιγάντια οἰκοδομήματα, τὰ κατασκευασθέντα ὑπὸ τῶν Χαλδαιῶν μὲ τὴν τιμὴν τοῦ αἵματος καὶ τῶν δακρῦν τῶν ὑπηκόων των.

Στίχ. 9. *Ἔσθ' ὁ πλεονεκτῶν πλεονεξίαν* = Ἄλλοίμονον εἰς τὸν συναθροίζοντα κέρδη παράνομα (ἄδικα).

Τῷ οἴκῳ αὐτοῦ = διὰ τὸ κράτος αὐτοῦ.

Τοῦ τάξαι εἰς ὕψος νοσσιὰν αὐτοῦ = διὰ νὰ θέσῃ τὰς φωλεὰς του ὑψηλά,

Τοῦ ἐκσπασθῆναι ἐκ χειρὸς κακῶν = διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ κακοῦ. Τοῦ ρημ. ἐκσπῶμαι. Διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐννοεῖ ὅτι ὁ σκοπὸς τῶν ἀδίκων κατακτήσεων ἦτο νὰ ὑψοῦνται καὶ νὰ ἐνισχύωνται, ἐντὸς δὲ τῆς ἀτελείου φωλεᾶς των ἐθεώρων ἑαυτοὺς ἐν πλήρει ἀσφαλείᾳ.

Στίχ. 10. *Ἐβουλεύσω αἰσχύνῃν τῷ οἴκῳ σου* = Ἦτοι ἐσκέφθης τὴν δόξαν τοῦ ἔθνους σου καὶ ἐκαρπώθης μόνον τὸ ὄνειδος.

Συνεπέρανας πολλοὺς λαοὺς—Κατέστρεψας πολλοὺς λαοὺς.

Οἱ Χαλδαῖοι λόγῳ τῶν πολλῶν κατακτήσεων ὠνομάζοντο ὁ μανδύας τῆς γῆς.

Στίχ. 11. Σχῆμα πολὺ ἐκφραστικόν.

Κάνθαρος ἐκ ξύλου = ἡ δοκὸς ἐκ ξύλου, τὸ ξυλόδεμα.

Ἦτοι οἱ λίθοι τῶν τοίχων τῶν οἰκιῶν σας καὶ αἱ δοκοί, μάρτυρες τῆς ἀδικίας τῶν οἰκοδομῶν, θὰ σᾶς κατηγορήσουν μεγαλοφώνως.

Στίχ. 12. *Ἐοἰκοδομῶν πόλιν ἐν αἵματι* = Διότι οἱ αἰχμάλωτοι, οἱ χρησιμοποιοηθέντες εἰς τὰς οἰκοδομὰς αὐτάς, ἀπέθνησκον κατὰ χιλιάδας ἐκ στερήσεων καὶ κόπων.

Προβλ. Ἱερεμ. κβ'. 13.

Στίχ. 13. Ἀπὸ τοῦ στίχου τούτου ἄρχεται ἡ ἀναγγελία τῆς τιμωρίας.

Στίχ. 14. *Ὅτι ἐμπλησθήσεται ἡ γῆ* κ.τ.λ. Τοῦναντίον ἡ δόξα τοῦ Ἰεχωβᾶ θὰ καλύψῃ τὸν κόσμον ὀλόκληρον, καὶ διὰ παντός, ὅπως τὰ ὕδατα καλύπτουν τὰς θαλάσσας.

Σημείωσις. Οἱ Χαλδαῖοι, οἱ κάτοικοι τῆς Χαλδαίας, χώρας τῆς Ἀσίας παρὰ τὸν Περσικὸν κόλπον καὶ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Εὐφράτου καὶ Τίγρητος. Οὗτοι (Βαβυλώνιοι) κατέλυσαν

τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα τῷ 586 ὑπὸ τὸν Ναβουχοδονόσορα, μετὰ ταῦτα δὲ κατεστράφησαν καὶ οὗτοι ἀπὸ ἄλλον κατακτητήν.

§ 4. Τὰ σκοτεινὰ ἔργα καὶ ἡ ὑποκρισία.

(*Ἡσαΐον κθ', 13—16*).

Ὁ προφήτης ἐν τῇ περικοπῇ αὐτῇ θέλει νὰ δείξῃ, ὅτι καθὼς δὲν ἠμπορεῖ ὁ μὴ γνωρίζων γράμματα, νὰ ἀναγνώσῃ βιβλίον, οὕτω θὰ εἶναι καὶ ἡ Ἁγία Γραφή εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἰουδαίων. Θὰ τιμῶσι μὲν τὸν Θεόν, ἀλλὰ θὰ ἀγνοῶσι τὸν νόμον αὐτοῦ.

Στίχ. 13. *Ἡ καρδία δὲ αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ* = Ματαίως λέγουσιν ὅτι μὲ σέβονται.

Ὁ προφήτης ἐλέγχει ἐνταῦθα τοὺς Ἰουδαίους ὡς ὑποκριτάς, διότι ἄλλα εἶχον εἰς τὴν καρδίαν καὶ διάνοιαν καὶ ἄλλα ἐλάλει ἡ γλῶσσα αὐτῶν.

Στίχ. 14. *Ἴδὸν προσθήσω τοῦ μεταθεῖναι...* = Ἦτοι θὰ ἀποβάλω τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν καὶ θὰ καλέσω ἄλλον εἰς τὴν πίστιν. Ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν. Πρβλ. Α'. Κορινθ. α' 19.

Στίχ. 15. *Οἱ βαθέως βουλήν ποιῶντες* = τοῦτέστιν οἱ σκεπτόμενοι πονηρά. Διὰ τοῦ στίχου τούτου ὁ προφήτης καταδεικνύει ὅτι οὐδὲν κρυπτὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 16. *Ὡς πηλὸς τοῦ κεραμέως* = Ἦτοι, ὦ ἀνόητοι, δὲν εἴσθε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὡς ὁ πηλὸς πρὸς τὸν κεραμέα; Δύναται ποτὲ τὸ πλάσμα νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν πλάσαντα αὐτό, ὅτι οὐκ ἔπλασάς με ἢ ὅτι οὐκ ἐποίησάς με οὕτως ἢ οὕτως;

§ 5. Ἡ ἀληθὴς πρὸς τὸν Θεὸν λατρεία

Ὁ οἶκος προσευχῆς.

(*Ἱερει. Ζ'. 2—8*).

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὁ προφήτης Ἱερεμίας ἐλέγχει τοὺς Ἰουδαίους διὰ τὴν ἀσεβῆ ἀνάμειξιν τῆς λατρείας τοῦ Ἰεχωβᾶ μετὰ τὴν λατρείαν τῶν ψευδῶν Θεῶν.

Στιχ. 2-7. Εἰς τοὺς στίχους τούτους διαγράφονται οἱ ὅροι, καθ' οὓς ὁ Θεὸς θὰ σώσῃ τὸν λαόν του. Τοὺς ὅρους τούτους ὁ Ἱερεμίας κατόπιν διαταγῆς τοῦ Θεοῦ ἐκθέτει ἀπὸ τῆς πύλης τοῦ οἴκου τοῦ Κυρίου ἐνώπιον τοῦ συγκεντρωθέντος λαοῦ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ κάποιας ἐπισήμου θρησκευτικῆς τελετῆς.

3. *Τάδε λέγει Κύριος Ἰσραήλ.* Εἶναι περίληψις ὁλοκλήρου τοῦ λόγου.

3. *Καὶ κατοικιῶ ὑμᾶς ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ.* Θὰ σᾶς κάνω νὰ κατοικήσητε εἰς τὸν τόπον αὐτόν. Ἦτοι ἐὰν συγκατατεθοῦν νὰ γίνουν καλύτεροι, ὁ Θεὸς θὰ ἀποσύρῃ τὰς ἀπειλάς του καὶ θὰ διαφυλάξῃ ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων τὴν ἐθνικὴν των ὑπαρξιν. Πρβλ. Δεύτερον ιζ' 12—15...

4. *Μὴ πεποιθᾶτε ἐφ' ἑαυτοῖς ἐπὶ λόγοις ψευδέσιν.... Διασάφησις.* Εἰς τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τῶν θείων βουλῶν, ὁ προφήτης ἀντιτάσσει τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐξωτερικὴν καὶ ὑλικὴν τήρησιν τῶν ἱερῶν θεσμῶν (τελετῶν, ἱεροτελεστιῶν), ἐκ τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀντλήσουν κανένα καρπόν.

Ναὸς Κυρίου, ναὸς Κυρίου ἐστίν. Αἱ λέξεις αὗται ἐπαναλαμβάνονται κατὰ τρόπον ἐμφαντικόν, διὰ νὰ τονίσουν τὸν δεισιδαίμονα χαρακτῆρα τῆς ἐμπιστοσύνης, ἣν εἶχον εἰς τὸν ναὸν καὶ τὰς θρησκευτικὰς τελετάς.

5—6. *Οἱ ἐὰν διορθοῦντες διορθώσητε τὰς ὁδοὺς ὑμῶν.* Συνοφίζει ἐνταῦθα τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς ὁ Θεὸς θὰ ἐλέησῃ τὸν λαόν του καὶ θὰ τὸν διατηρήσῃ εἰς τὸ ἔδαφός του.

7. *Καὶ κατοικιῶ ὑμᾶς ..* Ἡ ἔννοια τούτου ἡ αὐτή, ὅπως εἰς τὸν στίχον 3.

§ 6. Ἐλεος καὶ ὄχι θυσία.

(ᾠσηέ σί. 1—6).

Ὁ προφήτης ἀπευθυνόμενος πρὸς τὰς φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ προλέγει τὰ δεινά, τὰ ὁποῖα θὰ ὑποστῶσιν ἕνεκα τῆς ἀσεβείας των ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς των καὶ ἰδίως τοὺς Βαβυλωνίους, ἐὰν δὲν μεταμεληθῶσι καὶ φανῶσιν εὐσεβεῖς καὶ φιλόανθρωποι.

Στίχ. 1. *Ἐν θλίψει* κλπ. Ὁ προφήτης ἐνταῦθα προλέγει

ὅτι, ἀφοῦ τὰ δεινὰ ἐπέλθουν εἰς αὐτούς, οὗτοι θὰ ἱκετεύσουν τὸν Θεὸν νὰ ἐπιθέσῃ εἰς αὐτοὺς φάρμακον εἰς τὰ τραύματά των· **πατάξει καὶ μοτώσει ἡμᾶς**. Διὰ τούτων δηλοῖ τὸ σύντομον τῆς ἰάσεως. Μοτώω=θεραπεύω, ἐκ τοῦ μοτός=ἐπίδεσμος τοῦ τραύματος.

Στίχ. 2. **Ἐγιάσει ἡμᾶς..** Ὁ Θεὸς θὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς πᾶσαν τὴν ὑγείαν.

ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ=Ἐποδηλοῖ διὰ τούτων τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος, ἡ ὁποία χαρίζει εἰς ἡμᾶς τὴν ἐλπίδα τῆς ἀθανασίας.

Στίχ. 3. **Ὡς ὄρθρον ἐτοιμον εὐρηήσομεν αὐτόν.** Ἦτοι καθὼς ὁ ὄρθρος διαλύει τὸ σκότος τῆς νυκτός, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τοὺς ἐπικειμένους κινδύνους.

καὶ ἤξει ὡς νετὸς ἡμῖν πρῶϊμος καὶ ὄψιμος γῆ. Ἦτοι θὰ παράσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν του.

Ἐπειδὴ οἱ Ἰσραηλῖται διὰ τῶν ἀνωτέρω δεικνύουν μίαν ἐπὶ τὰ βελτίω ἠθικὴν μεταβολήν, ὁ Θεὸς ὡς φιλόστοργος πατὴρ κάμνει εἰς αὐτοὺς τὴν κάτωθι διάλεξιν.

Στίχ. 4. **Τί σοι ποιήσω Ἐφραΐμ; τί σοι ποιήσω Ἰούδα; τὸ δὲ ἔλεος ὑμῶν ὡς νεφέλη πρωϊνὴ, καὶ ὡς δρόσος ὄρθρινὴ πορευομένη.** Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου τούτου εἶναι ἡ ἑξῆς. Ἐγὼ θέλω νὰ δεῖξω εἰς σᾶς κάθε φιλανθρωπίαν καὶ βοήθειαν, πλὴν ὅμως ἡ μεταμέλειά σας εἶναι πρόσκαιρος καὶ ὁμοιάζει πρὸς δρόσον, τὴν ὁποίαν ταχέως διαλύει ὁ ἥλιος, καὶ πρὸς νεφέλην πρωϊνὴν, τὴν ὁποίαν διασκορπίζει ὁ ἥλιος.

Στίχ. 5. **Διὰ τοῦτο** κλ. Δεῖγμα τῆς μεγίστης μερίμνης εἶναι, ὅτι, καίτοι δὲν ἐπῆλθε βελτίωσις εἰς σᾶς, δὲν παρέλειπα μὲ κάθε τρόπον νὰ σᾶς σώσω, μέχρι τοῦ σημείου νὰ γίνω πρόξενος τοῦ θανάτου προφητῶν.

Στίχ. 6. **Διότι ἔλεος θέλω ἢ θυσίαν, καὶ ἐπίγνωσιν Θεοῦ ἢ ὀλοκαυτώματα.** Ἦτοι δὲν ἔχω ἀνάγκην θυσιῶν, ἀλλ' ἀπαιτῶ θεογνωσίαν καὶ φιλανθρωπίαν.

Σημ. **Ἐφραΐμ.** Φυλὴ, προελθοῦσα ἐκ τοῦ δευτέρου υἱοῦ τοῦ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ. (Γεν. μα'. 52). Ἡ μερὶς τῆς φυλῆς ταύτης ἦτο μεγάλη, περιλαμβάνουσα τὰς εὐφορωτέρας γαίας τῆς Χαναάν, ἐκτεινομένη δὲ ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου μέχρι τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

§ 7. Ἰκεσία τοῦ Ἱερεμίου.

(Θοῶνοι Ε'. 1—12).

Ἡ περικοπὴ αὕτη περιλαμβάνει τὴν πέμπτην ἐλεγείαν τοῦ προφήτου Ἱερεμίου, διὰ τῆς ὁποίας ἰκετεύει τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰούδα, τοῦ ὁποίου διεκτραγωδεῖ τὴν ἀθλίαν κατάστασιν ἐκ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος.

Διαιρέσεις. Ἡ ἐλεγεία αὕτη δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο μέρη.

1ον. Περιγραφὴ τῆς ἀθλίας καταστάσεως τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ (στίχ. 1—18).

2ον. Ἐκκλησις εἰς τὴν εὐσπλαγχίαν τοῦ Κυρίου ὑπὲρ ἀποκαταστάσεως αὐτῶν εἰς Σιών (στίχ. 19—22).

Ἀνάλυσις. Οἱ ἰκέται ἐπισύρουν διαδοχικῶς τὴν θείαν προσοχὴν ἐπὶ τῶν περασμένων των συμφορῶν καὶ ἐπὶ τῆς παρουσίας των ἀθλιότητος, τὴν ὁποίαν ἀρχίζουν νὰ περιγράφουν λεπτομερῶς διὰ νὰ μαλακώσουν ὑπὲρ αὐτῶν τὴν καρδίαν τοῦ Ἰεχωβά.

Στίχ. 1—18. Ἐνταῦθα ἐρμηνεύονται μόνον οἱ στίχοι 1—12 τοῦ α' μέρους τῆς ἐλεγείας.

Στίχ. 1. *Ὅτι ἐγεννήθη ἡμῖν* = Τί ἐγένεν εἰς ἡμᾶς.

Στίχ. 2. *Κληρονομία ἡμῶν* = Ἡ ἀγία γῆ, τὴν ὁποίαν κατεῖχον ὡς ἔνδοξον κληρονομίαν.

Στίχ. 3. *Ὅρφανοὶ ἐγενήθημεν...* κτλ. = Εἰκόνες τῆς τελείας ἀδυναμίας καὶ τελείας ἐγκαταλείψεως.

Στίχ. 4. *Ὑδωρ ἡμῶν ἐν ἀργυρίῳ ἐπίομεν* = Δηλαδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ πληρώνουν πολὺ ἀκριβὰ (ἐν ἀργυρίῳ) τὰ πράγματα τῆς πρώτης ἀνάγκης εἰς τὴν γῆν τῆς ἐξορίας.

Ξύλα ἡμῶν ἐν ἀλλάγματι κτλ. = τὰ ξύλα μας ἐπωλήθησαν εἰς ἡμᾶς, ἥτοι ἡ καύσιμος ὕλη.

Ἐπὶ τὸν τράχηλον ἡμῶν = Ἐννοεῖ τὸν ζυγὸν μιᾶς τραχείας δουλείας, τὸν ὁποῖον ἐπέβαλον εἰς αὐτούς, μεταχειρισθέντες ὡς ὑποζύγια.

Στίχ. 6. *Αἴγυπτος ἔδωκε χεῖρα...* = Ἡ Αἴγυπτος ἐβοήθησεν εἰς τὰς ἀνάγκας μας. Σημ. Οἱ Ἑβραῖοι εἶχον ἐγκατασταθῆ ἐν Αἰγύπτῳ εἰς τὴν χώραν Γεσὲν (Γεσέμ).

Ἀσσοῦρ = Ἡ λέξις αὕτη παριστᾷ τοὺς Χαλδαίους, τοὺς διαδεχθέντας τοὺς Ἀσσυρίους. Πρὸβλ. Ἔσδρα Ζ' 22.

Στίχ. 7. **Οἱ πατέρες ἡμῶν ἡμαρτον** = Ἦσαν ἔνοχοι τόσον, ὅσον καὶ οἱ πατέρες των καὶ οὕτω ἔγιναν πρόξενοι νὰ ξεχειλίση ἡ θεία ὀργή.

Ἡμεῖς τὰ ἀνομήματα αὐτῶν ὑπέσχομεν = Ἡμεῖς φέρομεν τὰς ἀνομίας των.

Στίχ. 8. **Δοῦλοι ἐκυρίευσαν ἡμῶν...** = Ἡ ἔννοια ἡ ἐξῆς. Κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τῶν Ἰουδαίων ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ταπεινοὶ δοῦλοι ἀπέναντι τοῦ Ἰσραήλ, τοῦ ὁποίου ἡ κλησις ἦτο τόσον εὐγενής· ὅθεν οἱ δοῦλοι οὗτοι ἔγιναν κύριοί μας.

Στίχ. 9. **Ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν εἰσίοισομεν ἄρτον κλ.** = Φέρομεν τὸν ἄρτον μας μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς μας.

Διασάφησις. Ὅταν ἐπῆγαιναν νὰ θερίσουν εἰς τοὺς ἀγρούς των, ἔκαμναν τοῦτο μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς των, διότι ἐκινδύνεον νὰ συλληφθοῦν καὶ νὰ σφαγοῦν ἀπὸ τοὺς ληστὰς τῆς ἐρήμου.

Στίχ. 10. **Τὸ δέρμα ἡμῶν ὡς κλίβανος ἐπελιώθη** = Τὸ δέρμα μας ἐμαύρῳσεν ὡς φοῦρνος. Εἶναι ἓνας ὑπαινιγμὸς μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Ἱερεμίας θέλει νὰ παραστήσῃ τὴν λαύραν τοῦ πυρετοῦ, ἡ ὁποία ἦτο συνέπεια φυσικὴ τῆς πείνης των. Τοῦ ρημ. πελιόμαι (ἐκ τοῦ πελιός = μελανός, μαῦρος).

Στίχ. 11. **Γυναῖκες ἐν Σιών κλ.** = Πρόκειται περὶ τῶν ὕβρεων καὶ ὀδυνηρῶν ταπεινώσεων εἰς τὰ πρόσωπα τῶν γυναικῶν καὶ παρθένων.

Στίχ. 12. **Ἄρχοντες ἐν χερσὶν αὐτῶν ἐκρεμάσθησαν** = Οἱ ἄρχοντες ἐκρεμάσθησαν ἀπὸ τὰς χεῖρας αὐτῶν. Ἦτοι τοὺς εἶχον σκληρῶς ἀνασκολοπίσει.

§ 1. Ἡ ἐκ παρθένου γέννησις τοῦ Ἑμμανουήλ.

(Ἑσαΐου Ζ', 13—15).

Τὸ δεύτερον ἡμῖς τοῦ κεφαλαίου τούτου εἶναι προφητικόν, προαγγέλλον τὴν ἐκ τῆς Παρθένου γέννησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

Στίχ. 13. *Παρέχειν ἀγῶνα ἀνθρώποις* = δίδω αἰτίαν καὶ ἀφορμὴν, ἥτοι ἐναντιοῦμαι καὶ ἐρεθίζω τοὺς ἀνθρώπους = γίνομαι ἐχθρός.

Στίχ. 14. *Ἑμμανουήλ* = Λέξις Ἑβραϊκῆ καὶ σημαίνει «Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός».

Ἰδοὺ ἡ παρθένος = Τὸ ἄρθρον (ἡ) σημαίνει ὠρισμένως τὸν οὐσιώδη χαρακτῆρα τῆς παρθενίας.

Στίχ. 15. *Βούτυρον καὶ μέλι*. Εἰς τὸν στίχον τοῦτον περιγράφονται οἱ χαρακτῆρες τῆς ἀνθρωπίνης τοῦ Χριστοῦ φύσεως, κειχωρισμένως ἀπὸ τῆς θείας.

Ἐννοεῖ διὰ τούτων τὴν τροφήν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Ἑμμανουήλ κατὰ ψυχὴν καὶ σῶμα, ἥτοι τροφήν εὐχάριστον καὶ ὠφέλιμον, ὅχι βλαβεράν καὶ πονηράν.

Ἡ σύνταξις τοῦ χωρίου τούτου εἶναι ἡ ἑξῆς· «πρὶν ἢ γνῶναι αὐτὸν ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθὸν ἢ προελέσθαι πονηρά, βούτυρον καὶ μέλι φάγεται».

Σημείωσις : Πρβλ. Λευϊτ. κ'. 24 «γῆν ρέουσαν μέλι καὶ γάλα».

Πρὶν ἢ γνῶναι. Πρὶν ἢ γνωρίσῃ νὰ διακρίνῃ μεταξὺ καλοῦ καὶ κακοῦ, φύσει θὰ πρᾶττῃ καὶ θὰ ἐκλέγῃ τὸ ἀγαθὸν καὶ θὰ ἀπειθῇ εἰς τὸ πονηρόν.

Στίχ. 16. *Τῶν δύο βασιλέων*. = Οἱ ἀναφερόμενοι εἶναι

οί βασιλείς Δαμασκού και Σαμαρείας, οί επιδιώκοντες την κατάλυσιν τῆς βασιλείας Δαβίδ.

Ὁ Θεός λοιπὸν ἀπεφάσισε νὰ καταστήσῃ τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέα ἐπὶ Ἰούδα καὶ Ἱερουσαλήμ.

§ 2. Ἡ εὐλογία τοῦ Ἰακώβ καὶ ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσίου

(Γεν. μθ' 8—10)

Οἱ τελευταῖοι λόγοι τοῦ Πατριάρχου πρὸς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ εἶναι μᾶλλον προορήσεις, ἢ δὲ πρὸς τὸν Ἰούδαν ἢ μᾶλλον πρὸς τὴν ἐξ αὐτοῦ βλαστήσασαν φυλὴν, τὴν ἀποβάσασαν καὶ βασιλικήν, διότι ἐκ ταύτης προῆλθεν κατόπιν ὁ βασιλεύσας Δαβίδ, ἔχει ἰδιαιτέραν τινα μυστικὴν ἔννοιαν, προμηνύουσαν εἰς ἡμᾶς τὰ κατὰ Χριστὸν ἅπαντα (Ἰωάν. Χρυσοστ. ὁμιλ. ΞΖ').

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας παραδέχονται, ὅτι τὸ ἀκριβὲς τῆς προορήσεως ἔλαβε τὴν ἔκβασιν ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, ὅστις κατὰ τὸν προφήτην Ἡσαΐαν «ἐξῆλθε ράβδος ἐκ ρίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ρίζης ἀνέβη».

Στίχ. 8. *Ἰούδα σὲ αἰνέσαιαν (αἰνέσαιεν) οἱ ἀδελφοί σου...* = Διὰ τούτων ἐννοεῖ τὴν μέλλουσαν ὑποταγὴν.

Στίχ. 9. *Σκύμνος λέοντος Ἰούδα. Ἐκ βλαστοῦ, υἱέ μου, ἀνέβης.* Προλέγει τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Συνήθεια εἰς τὴν Γραφὴν διὰ τῆς εἰκόνας τοῦ ζώου τούτου, νὰ συμβολίζεται ἡ βασιλικὴ αὐθεντία.

Λέων καὶ σκύμνος λέοντος, ἦτοι βασιλεὺς καὶ υἱὸς βασιλέως, ἢ Θεὸς καὶ υἱὸς Θεοῦ.

Ἀναπεσὼν ἐκοιμήθη. Ἐδῶ ὑποδηλοῖ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ταφὴν τοῦ Χριστοῦ.

Τίς ἐγερεῖ αὐτόν; Δηλαδή τίς θὰ τολμήσῃ νὰ ἐξυπνήσῃ τὸν λέοντα ἢ τὸν σκύμνον κοιμώμενον; Ὁ ἴδιος (Χριστὸς) ἔχει τὴν ἐξουσίαν τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως.

Ἐννοεῖ τὴν ἄφατον δύναμιν τοῦ Χριστοῦ, ὅστις αὐτὸν ἑαυτὸν ἀνέστησε «λύσατε τὸν ναὸν τούτον καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν».

Καθὼς ὁ Λέων καὶ κοιμώμενος εἶναι φοβερός, οὕτω καὶ ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι φοβερός εἰς τὸν θάνατον.

Στίχ. 10. *Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων...* Καθορίζειται ἐνταῦθα

ὁ καιρός, καθ' ὃν μέλλει νὰ ἐμφανισθῇ ὁ Χριστὸς σύμφωνα πρὸς τὸν λόγον τῆς θείας οἰκονομίας.

Εἶναι ὁ στίχος οὗτος σαφέστατον σημεῖον τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἐν χρόνῳ, διότι πράγματι, μέλλοντος νὰ γεννηθῇ τοῦ Σωτῆρος, ἐξέλπιον καὶ βασιλεῖς καὶ ἀρχιερεῖς καὶ προφῆται διὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν Ἰουδαίων εἰς ἄλλοφύλους βασιλεῖς, ἵνα ἀποδειχθῇ ὁ αἰώνιος βασιλεὺς, ἡ προσδοκία τῶν ἔθνων.

Ἔως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ. Ἔως ὅτου παρουσιασθῇ ἐκείνος, εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι προετοιμασμένα (ἀποκείμενα) ἡ βασιλεία.

Τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ = ὃ ἀπόκειται.

Ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ. Ὁ μηρὸς ἐν τῇ Ἀγ. Γραφῇ ἐκτὸς τῆς κυρίας του σημασίας ἔχει καὶ τὴν σημασίαν τῆς ὑποταγῆς καὶ εἰλικρινείας, ὅπως ἐνταῦθα.

Οἱ δοκιζόμενοι ἔθετον τὰς χεῖρας ὑπὸ τὸν μηρὸν (Γεν. κδ'. 2—9).

§ 3. Ὁ ἀκριβὴς χρόνος τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.

(Δανιὴλ Θ'. 22—27)

Αἱ γραμμαὶ τῆς περικοπῆς ταύτης εἶναι αἱ σπουδαιότεραι τοῦ βιβλίου τοῦ προφήτου Δανιήλ, αἱ ὁποῖαι ἠρμηνεύθησαν κατὰ βάθος ἀπὸ μεγάλους σχολιαστὰς καὶ θεολόγους καὶ ἔδωκαν ἀφορμὴν πρὸς συγγραφὴν εἰδικῶν μονογραφιῶν. Εἰς αὐτὰς ὁ Δανιὴλ προφητεύει περὶ τοῦ ἀκριβοῦς χρόνου τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίας. Αἱ ἀναφερόμεναι χρονολογίαι παρουσιάζουν βεβαίως ἀρκετὰ μεγάλας δυσκολίας, ἀλλὰ τὸ σύνολον τοῦ χρησιμοῦ καὶ τὸ πλεῖστον τῶν λεπτομερειῶν εἶναι ἀρκετὰ σαφές. Ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ ἐμφανίζεται εἰς τὸν Δανιὴλ καὶ ἀγγέλλει εἰς αὐτὸν ὅτι θὰ τοῦ δώσῃ τὴν ποθητὴν πληροφορίαν.

Ἄνῃρ ἐπιθυμῶν. Ἦτοι ἄνῃρ ἐπιθυμῶν νὰ μάθῃς τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶσι καὶ νὰ ἀναγγείλῃς ταῦτα εἰς τὸν λαόν. *Σύνες ἐν τῇ ὀπτασίᾳ.* Δηλαδή ταῦτα θὰ λεχθῶσιν αἰνιγματωδῶς καὶ σὺ πρέπει νὰ κατανοήσῃς ἀκριβῶς ταῦτα.

Ἀφοῦ ὁ ἄγγελος διήγειρε οὕτω τὸν προφήτην, προσφέρει εἰς αὐτὸν τὴν χρησιμολογίαν του.

Στίχ. 24. *Ἐβδομήκοντα ἑβδομάδες κλπ.* Εἰς τὸν στίχον

τοῦτον λέγει ὁ ἄγγελος ὅτι ὁ Θεὸς εἰσακούσας τὴν προσευχὴν σου, θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ οἰκοδομηθῇ ἡ Ἱερουσαλὴμ καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ λαὸς σου ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας.

Μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν θὰ πολιτεύωνται οἱ Ἰουδαῖοι ἐπὶ 490 ἔτη κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον. Ἐκάστη ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος λαμβάνεται ἐνταῦθα ὡς ἓν ἔτος.

συνετημήθησαν = ἦτοι περιώρισε τὴν αἰχμαλωσίαν εἰς 490 ἔτη μετὰ τὴν δοκιμασίαν αὐτῶν.

Συντελεσθῆναι ἁμαρτίαν. Ἔως οὗτο λάβῃ τέλος ἡ ἁμαρτία.

Ἐννοεῖ ἐνταῦθα τὸν ἐν τῷ σταυρῷ ἐξιλαστήριον θάνατον τοῦ Χριστοῦ, ὃν ἐτόλμησαν κατ' αὐτοῦ οἱ Ἰουδαῖοι.

Τοῦ σφραγῖσαι, ἀπαλεῖψαι καὶ ἐξιλάσασθαι. Ἦτοι νὰ σφραγίσῃ τὰς ἁμαρτίας διὰ τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ συγχωρήσῃ αὐτάς.

Καὶ τοῦ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον. Δικαιοσύνη αἰώνιος εἶναι αὐτὸς ὁ Χριστὸς (πρὸβλ. Κορινθ. Α'. β'. 30).

Καὶ τοῦ σφραγῖσαι ὄρασιν καὶ προφήτην. = Νὰ δώσῃ τέλος εἰς ὅλας τὰς προφητείας, ἦτοι νὰ παύσῃ τὸ προφητικὸν χάρισμα εἰς τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος.

Καὶ τοῦ χρῖσαι ἅγιον ἀγίων. Ἁγίος ἀγίων θεωρεῖται αὐτὸς ὁ Χριστός. Πρὸβλ. Πραξ. Ι'. 38.

Στίχ. 25. *Καὶ γνώσῃ...* Ἐνταῦθα ὁ προφήτης ἀκριβέστερον προσδιορίζει τὸν χρόνον τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστοῦ λαμβάνων ὡς ἀρχὴν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐβδομάδων τὴν οἰκοδομὴν τῶν Ἱεροσολύμων.

Διασάφησις. Ὁ Σωτὴρ ἤρξατο τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ εὐθὺς ἀπὸ τῆς βαπτίσεως αὐτοῦ εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν.

Ἐὰν λοιπὸν χωρήσωμεν πρὸς τὰ ἄνω ἀριθμοῦντες τὰ ἔτη, θὰ φθάσωμεν εἰς τὸ 20ὸν ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ἀρταξέρξου τοῦ Ἐρέξου, ὁπότε ὁ Νεεμίας ἔλαβεν ὄντως παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν ἄδειαν τῆς οἰκοδομῆς τῶν τειχῶν τῶν Ἱεροσολύμων, ἡ ὁποία καὶ πράγματι ἤρχισεν ἐπὶ τοῦ Νεεμίου.

Στίχ. 26. *Καὶ μετὰ τὰς ἐβδομάδας ἐξολοθρευθήσεται χρῖσμα, καὶ κρῖμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ.* Ἦτοι θὰ ἐκλείψῃ ἡ χάρις εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς τῶν Ἰουδαίων, διότι οὗτοι τότε ἐξελέγοντο καὶ προεχειρίζοντο ὑπὸ ἄλλοφύλων ἀρχόντων.

Ἄφοῦ λοιπὸν ὁ προφήτης προεφήτευσε περὶ τῆς πανωλε-

θρίας τῶν Ἰουδαίων, ἐπανερχεται εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐβδομάδων τῶν ἑτῶν καὶ λέγει :

Στίχ. 27. *Καὶ δυναμώσει διαθήκην πολλοῖς...* Θὰ δοθῇ ἡ Κ. Διαθήκη εἰς τοὺς πιστεύοντας καὶ θὰ πληρώσῃ αὐτοὺς δυνάμεως. Μεσοῦσης δὲ τῆς ἐβδομάδος θὰ παύσῃ ἡ κατὰ τὸν Μ. νόμον θυσία τοῦ ἁμνοῦ, ἀντικαθισταμένη διὰ τῆς θυσίας τοῦ Ἰησοῦ. *Βδέλυγμα ἐρημώσεως.* Διασάφησις. Διὰ τὴν νέαν θυσίαν ὄχι μόνον ἡ παλαιὰ θὰ καταργηθῇ, ἀλλὰ καὶ τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως θὰ δοθῇ εἰς τὸ ἱερόν, ἥτοι τὸ ἄλλοτε ποτε σεπτόν, φρικωδῶς ἐρημον θὰ ἀναφανῇ. (Πρβλ. Ματθ. κγ'. 37—39)

Καὶ ἕως συντελείας καιροῦ... Ἦτοι μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, ἡ ἐρήμωσις αὕτη δὲν θὰ ὑποστῇ καμμίαν μεταβολήν.

Σημειώσεις. Ὁ Δανιὴλ ἀναφέρων ἐβδομήμοντα ἐβδομάδας (ἥτοι $70 \times 7 = 490$ ἔτη) λέγει ὅτι μετὰ ἐξήκοντα ἑννέα ἐβδομάδας (483 ἔτη), ἀφ' οὔτου ἐκδοθῇ τὸ διάταγμα τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξου τοῦ Μακρόχειρος διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν τειχῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ (ἀπὸ τοῦ ἔτους 453 π. Χ.), θὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὸ κήρυγμα ὁ Ἰησοῦς Χριστός, κατὰ τὸ μέσον δὲ τῆς ἐβδομηκοστῆς ἐβδομάδος θὰ θυσιασθῇ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Καὶ ἀληθῶς ὁ Σωτὴρ ἦρχισε τὸ κήρυγμα κατὰ τὸ 30ὸν ἔτος μ. Χ. (453 π. Χ. 30 μ. Χ. = 483) καὶ ἐσταυρώθη τὸ 33 ἔτος μ. Χ., ἥτοι κατὰ τὸ μέσον τῆς ἐβδομηκοστῆς ἑπταετίας.

§ 4. Ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσοῦ καὶ ὁ τόπος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ.

(Μιχαίου κερ. ε'. 1—5).

Ὁ προφήτης ἐνταῦθα ἔχει ἐνώπιόν του τὸν ὠραῖον Μεσσιανικὸν ὀρίζοντα, καὶ τὸν περιγράφει εἰς τὰς ζωηροτάτας γραμμὰς τῆς προφητείας του.

Στίχ. 1—2. Αἱ δυστυχίαι διὰ τὴν Σιών.

Νῦν ἐμφραχθήσεται θυγάτηρ ἐμφραγμῶ = Τώρα ἡ πόλις θὰ κλεισθῇ διὰ φραγμοῦ. Τοῦ ρήμ. ἐμφράσσομαι.

Συνοχὴν ἔταξεν ἐφ' ἡμᾶς = πολιορκίαν ἔκαμεν εἰς ἡμᾶς, ἥτοι ἡ πόλις μας Σιών πολιορκεῖται.

Πατάξουσι = πρόκειται περὶ τῆς ἐρημώσεως τῆς πόλεως καὶ τῆς τιμωρίας, ἣτις μέλλει νὰ ἐπιβληθῇ εἰς αὐτὸν τὸν βασιλέα

τοῦ Ἰουδα. Ἐνταῦθα ὁ προφήτης προλέγει τὴν καταστροφὴν τῶν Ἱεροσολύμων.

Στίχ. 2. *Ἡ Βηθλεέμ καὶ ὁ Μεσσίας.* Μὲ ἀξιοσημείωτον σαφηνείαν ὁ προφήτης ἐνταῦθα περιγράφει τὸ γεγονός τῆς γεννήσεως τοῦ Μεσσίου ἐν Βηθλεέμ.

Ἡ πόλις αὕτη ἀνῆκεν εἰς τὴν φυλὴν Ἰούδα καὶ ἀπέχει ἕξ μίλια νοτιοδυτικῶς τῶν Ἱεροσολύμων, κειμένη ἐπὶ κορυφῆς λοφίσκου. Πόλις ἐπιφανῆς διὰ τὴν ἐν αὐτῇ γέννησιν τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Σήμερον κατοικεῖται ὑπὸ τρισχιλίων περίπου χριστιανῶν.

Οἶκος Ἐφραθά. = Εἶναι τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς Βηθλεέμ.

Ἐφραθά ἐξηγεῖται γόνιμος, συνώνυμον πρὸς τὸ Βηθλεέμ = οἶκος ἄρτου.

Ὀλιγοστὸς εἶ = πολὺ μικρὰ πόλις εἶσαι, διότι πράγματι οὐδέποτε ὑπῆρξε παρὰ μία μικρὰ πόλις. Παρὰ τὴν σμικρότητά της θὰ τύχη μιᾶς μεγαλοπρεποῦς καὶ μοναδικῆς τύχης ἐν τῷ κόσμῳ.

Ἡ λέξις «χίλιοι» δηλοῖ ἐνταῦθα μίαν ἀρχαίαν διαίρεσιν τῶν φυλῶν παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, καθ' ἣν ἐν εἶδος πατριᾶς ἀπετελεῖτο ἐν ἀρχῇ ἐκ χιλίων πατριαρχῶν, δηλαδὴ ἀρχηγῶν οἰκογενειῶν. Ἦτοι δὲν περιλαμβάνεις κἂν χιλίας οἰκογενείας.

Ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται = Ἀπὸ σέ θέλει ἐξέλθει δι' ἐμέ, ἦτοι διὰ τὴν ἐκπληρώσῃ τὰς προθέσεις μου καὶ νὰ γίνῃ αἰτία τῆς δόξης μου.

Τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα τοῦ Ἰσραὴλ = ἐννοεῖ τὸν δεσπότην καὶ ἡγεμόνα, τὸν Μεσσίαν.

Καὶ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος = Στίχος ἔξαιρετικῆς σοβαρότητος, διότι ἀναφέρεται εἰς τὴν προσωπικότητα, ἣτις θὰ γεννηθῆ βραδύτερον εἰς Βηθλεέμ.

Στίχ. 3. *Ἔως καιροῦ* = Εἶναι τὸ ὄριον, τὸ προσδιωρισμένον διὰ τὴν ὁδυνηρὰν ἐγκατάλειψιν τῶν Ἰουδαίων.

Καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν = τὸ ἐπίλοιπον τῶν ἀδελφῶν τοῦ Μεσσίου, ἦτοι τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὅποιοι θὰ περισωθῶν καὶ ἐπιζήσουν ἐκ τῶν ἀνωτέρω δυστυχιῶν (στίχ. 1).

Καὶ ἐπιστρέψουσι = μετὰ τὴν ἔξοριαν, ὡς προσήλυτοι.

Στίχ. 4—5. Ἐνταῦθα ὁ προφήτης ἐμφανίζει τὴν ἔνδοξον

βασιλείαν, καθ' ἣν ὁ καλὸς ποιμὴν θὰ σώσῃ τὸν λαόν του.

Στίχ. 4. *Καὶ στησεται καὶ ὄψεται κλ.* = Ἦτοι ὁ μέλλων ἀρχηγὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰεχωβᾶ, θὰ σταθῇ ὄρθιος μετὰ τῆς μεγαλωσύνης καὶ ὑπερτάτης ἰσχύος, ὡς εἷς ποιμὴν ἐν μέσῳ τῶν προβάτων του.

Καὶ ποιμανεῖ = Σύγκρισις πολὺ ἐκφραστικὴ.

Ἐν ἰσχύϊ = Ἡ κυριαρχία του θὰ ληφθῇ ἐκ τοῦ Θεοῦ· ἄρα θὰ εἶναι ἰσχυρὸς αἰώνιος.

Νῦν = καθ' ἣν στιγμὴν θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ λαμπρὰ αὕτη προφητεία.

Ἔως ἀκρῶν τῆς γῆς = Θὰ ἔχουν ἀσφαλῆ διαμονήν, διότι ὁ σωτὴρ τοῦ Ἰσραὴλ θὰ βασιλεύσῃ ἐφ' ὅλοκλήρου τοῦ κόσμου.

§ 5. Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου

(Λευτ. Ζ' 13—14).

Ἡ περικοπὴ αὕτη εἶναι ἀπόσπασμα ἐνυπνίου, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ προφήτης ὀραματιζόμενος τὴν ἐμφάνισιν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου παριστᾷ αὐτὸν ὡς βασιλέα παντὸς ἔθνους ἀνθρώπων, κριτὴν, ὁμότιμον πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, μετὰ τοῦ ὑποίου πάντοτε συνυπῆρχε.

Αἱ τοιαῦται προρρήσεις τοῦ προφήτου συμφωνοῦν πρὸς τὰς σχετικὰς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου καὶ τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου;

Στίχ. 13. *Μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ...* = Μολοντί πάντοτε ὑπῆρχε μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἐφανερώθη ἐν τῷ κόσμῳ ἐν χρόνῳ (μετὰ τῶν νεφελῶν).

Εἰς τὴν Γραφὴν συνήθως αἱ νεφέλαι λαμβάνονται ἀντὶ τοῦ οὐρανοῦ.

Στίχ. 14. *Καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχή.* Ἐδόθη ἡ ἀρχὴ εἰς αὐτόν, τὴν ὁποίαν πάντοτε εἶχεν.

Καὶ πάντες οἱ λαοὶ κλπ. = Ἐννοεῖ ἐνταῦθα τὴν παντοδυναμίαν, τὴν ὁποίαν θὰ ἀπονεύμῃ εἰς αὐτόν ὁ Θεὸς ἐφ' ὅλοκλήρου τῆς γῆς.

§ 6. Ὁ Χριστὸς υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

(Ψαλμὸς Ρθ'. 1-7).

Ὁ Ψαλμὸς οὗτος διὰ τῆς ἀλληγορικῆς του φρασεολογίας

καὶ τοῦ πρωτοτύπου τοῦ θέματος παρουσιάζεται ἀπ' ἄκρον εἰς ἄκρον προφητικὸς καὶ ὡς τοιοῦτος εἶναι ὁ λαμπρότερος ἥλιος τῶν Μεσσιανικῶν ἐλπίδων.

Ὁ σωτὴρ, ὡς πρὸς τὴν ὑπερκόσμιον προέλευσιν του, εἰς τὸν ψαλμὸν αὐτὸν παρέπεμπε τοὺς Φαρισαίους (Ματθ. κβ'. 41-46, Μαρκ. ιβ'. 35), τὸ δὲ γεγονός ὅτι κατὰ τῆς τοιαύτης ἐρμηνείας οὐδεὶς τῶν πεπαιδευμένων γραμματέων καὶ Φαρισαίων «ἠδύνατο αὐτῷ ἀποκριθῆναι λόγον» φανερώνει, πῶς ἀνέκαθεν ὅλοι ἐθεώρουν τὸν ψαλμὸν τοῦτον Μεσσιανικὸν καὶ Χριστολογικόν.

Καὶ οἱ ἀπόστολοι συχνάκις εἰς τὸν ψαλμὸν τοῦτον ἀναφέρονται, διὰ νὰ ἀποδείξουν τὴν θεϊαν προέλευσιν τοῦ διδασκάλου των.

Στίχ. 1. *Κάθου ἐκ δεξιῶν μου.* Τὸ καθῆσθαι ἐκ δεξιῶν εἶναι σημεῖον ἐξαιρετικῆς τιμῆς, καταφαίνεται δὲ ἡ ἐρμηνεία αὕτη ὄχι μόνον ἐκ χωρίων τῆς Ἀγίας Γραφῆς (Γ'. Βασιλ. Β'. 19, Μάρκ. Γ'. 37), ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν θύραθεν (Ὁ Πίνδαρος παριστᾷ τὴν Ἀθηναῖν «δεξιὰν κατὰ χεῖρα τοῦ πατρὸς καθεζομένην).

Στίχ. 2. *Ράβδον δυνάμεως κλπ.* Εἶναι τὸ σκῆπτρον τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ ποιμαντορίας.

Ἐκ Σιών. Ὁμιλεῖ περὶ Σιών, διότι ἐκεῖθεν ἔλαβον ἀρχὴν τὰ κατορθώματα, ἐκεῖ ἔδωκε τὸν νόμον καὶ ἔκαμε τὰ θαύματα.

Ὁ Χρυσόστομος ράβδον δυνάμεως ἐννοεῖ τὸν σταυρόν.

Στίχ. 3. *Ἐν ἡμέρᾳ δυνάμεως* = Ἡμέραν δυνάμεως ἄλλοι μὲν ἐννοοῦσι τὴν δευτέραν ἐπιφάνειαν, ἄλλοι δὲ τὴν δευτέραν καὶ πρώτην.

Ἐκ γαστροῦ πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε = ἦτοι ἐγέννησά σε, πρὶν ἢ λάμπῃ εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ ἄστρον τῆς αὐγῆς (προαιώνιος γέννησις).

Τὸ ἐκ γαστροῦ σημαίνει τὸ ὁμοούσιον, τὸ δὲ πρὸ ἑωσφόρου πρὸ τῶν αἰώνων.

Στίχ. 4. *Ὡμοσε Κύριος καὶ οὐ μεταμεληθήσεται* = Ὁ θεῖος οὗτος λόγος συνοδεύεται μεθ' ὄρκου ἐπὶ τὸ ἐπισημότερον.

Σὺ ἱερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ — ἦτοι βασιλεὺς αἰώνιος καὶ ἀρχιερεὺς αἰώνιος, ἦτοι μεσίτης οὐρανίων καὶ ἐπιγείων.

Στίχ. 5—6. *Κύριος ἐκ δεξιῶν σου...* Μὲ τὰς αἵματοβρέκτους αὐτὰς γραμμὰς θέλει νὰ ἐκφράσῃ ὁ Δαβὶδ τὰ πολὺ μέγала προαισθημάτα του. Ἡ ἔννοια δὲ εἶναι, ὅτι διὰ τῆς καταστροφῆς αὐτῆς βασιλέων καὶ ἔθνων, θὰ γίνῃ ἠθικὸς ἀνακαθαροὺς τῆς κοινωνίας.

Στίχ. 7. *Ἐκ χειμάρρου ἐν ὁδῷ πίεται, διὰ τοῦτο ὑψώσει κεφαλὴν.* Ἦτοι ὁ Μεσσίας θὰ διευθύνῃ αὐτοπροσώπως τὴν μάχην, ὡς ἄλλος στρατηγός, καὶ θὰ μοχθήσῃ μετὰ τῶν στρατιωτῶν του.

Θὰ πηδήσῃ ἐκ τοῦ ἵππου του εἰς παρακείμενον χειμάρρον, καθ' ἣν ὥραν καταδιώκει κάθιδρος τὸν ἐχθρόν, θὰ γονατίσῃ, θὰ κύψῃ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ρεῦμα, θὰ σβέσῃ τὴν δίψαν του καὶ ἔπειτα θὰ ὑψώσῃ τὴν κεφαλὴν του διὰ νὰ συνεχίσῃ τὴν κατατρόπωσιν τῶν ἐχθρῶν του. Διὰ τοῦ σταυροῦ θὰ βαδίσῃ πρὸς τὴν ἀνάστασιν. Θὰ ταπεινωθῇ διὰ νὰ ὑψωθῇ.

Σημείωσις. Ὁ Μελχισεδὲκ (βασιλεὺς δικαιοσύνης) ἦτο βασιλεὺς τῆς Σαλήμ (=εἰρήνη), καὶ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ, ὅτε ἠϋλόγησε τὸν Ἄβραάμ καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ δέκατα (Ἑβρ. Ζ' 1—3). Ἡ ἁγία Γραφὴ παριστᾷ τοῦτον ἄνευ προκατόχου καὶ διαδόχου, βασιλέα δὲ καὶ ἱερέα ὁρισθέντα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ σαφῆ τύπον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ «βασιλέως καὶ ἱερέως κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ» καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρῶν, ἦτοι γνωστοῦ βίου ἀνθρώπου.

§ 7. Ἡ θριαμβευτικὴ εἴσοδος τοῦ Ἰησοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα.

(*Κυριακὴ τῶν Βαΐων*).

(*Ζαχαρίου Θ'. 9—10.*)

Ὁ προφήτης ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ προφητεύει περὶ τοῦ εἰρηνικοῦ βασιλέως τῆς Σιών καὶ τοῦ παγκοσμίου κράτους του.

Στίχ. 9. *Ὁ βασιλεὺς εἰσέρχεται εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα.* Ὅλοι αἱ προηγηθεῖσαι λεπτομέρειαι εἶχον ὡς σκοπὸν νὰ προετοιμάσουν τὸ ἔνδοξον γεγονός, τὸ ὁποῖον ὁ προφήτης τώρα περιγράφει μὲ δραματικὰς ἐκφράσεις.

Θύγατερ Σιών. Σιών καὶ θύγατερ Σιών πολλαχοῦ καλεῖται καὶ πᾶσα ἡ πόλις, τὰ Ἱεροσόλυμα, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ὄρους Μοριά.

Αὐτὸς πρᾶνς = ἦτοι βασιλεὺς λυτρωτῆς, εἰρηνικός. Ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ δὲν θὰ καθιδρυθῆ διὰ τοῦ πολέμου καὶ τῶν ὅπλων· θὰ εἶναι μία βασιλεία εἰρήνης.

Ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον κλ. = Ἡ ἐπιβίβασις αὕτη θὰ ἐγίνετο διὰ τὸ εἰρηνικὸν τοῦ ζῴου, διότι τὸ ζῶον τοῦτο οὐδέποτε οἱ Ἑβραῖοι μετεχειρίζοντο ἐν πολέμῳ. Ἐθεωρεῖτο ὡς σημεῖον εἰρήνης.

Σημειώσεις. Σιών ἦτο ἡ κορυφὴ τοῦ ὄρους, ὅπου ᾠκοδόμητο τὸ πλεῖστον μέρος τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τὸ ἀνάκτορον τοῦ Σολομῶντος.

Μεταφορικῶς «Σιών» εἶναι ἡ ἐν τῇ γῆ καὶ τοῖς οὐρανοῖς ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ (παρβλ. Ἑβρ. β'. 22).

§ 8. Τὸ δουλικὸν ἀντίτιμον τῆς προδοσίας.

(Ζαχαρ. ΙΑ'. 10-13).

Ἐν τῇ περικοπῇ ταύτῃ ὁ προφήτης ὑπὸ μορφήν παραβολῆς προφητεύει περὶ τῆς πωλήσεως τοῦ Ἰησοῦ ἀντὶ τριακόσια ἀργυρίων ὑπὸ τοῦ Ἰούδα.

Στίχ. 10. Ὁ προφήτης ἐμφανίζει τὸν Ἰεχωβά, ὡς ποιμένα τῶν προβάτων τοῦ Ἰσραήλ, τοῦ ὁποίου αἱ φροντίδες ἀποβαίνουν ἀνωφελεῖς λόγῳ τῆς ἀχαριστίας των.

Δήψομαι τὴν ράβδον μου καὶ ἀπορρίψω αὐτήν. = Θὰ θραύσω τὴν ποιμενικὴν ράβδον μου διὰ νὰ ἀκυρώσω τὴν διαθήκην μου, τὴν ὁποίαν ἔκαμα μὲ τοὺς ἐθνικοὺς λαοὺς ὑπὲρ τοῦ Ἰσραήλ.

Στίχ. 11. *Τὰ πρόβατα τὰ φυλασσόμενά μοι* = ἦτοι τὰ πρόβατα, τὰ ὁποῖα εἶχον μείνει πιστὰ καὶ εὐπειθῆ εἰς αὐτόν, οἱ Χαναναῖοι.

Στίχ. 12—14. Ἐνταῦθα ὁ ποιμὴν τοῦ κόσμου ζητεῖ τώρα τὴν ἀμοιβὴν του, ὅπως πράττει κανεὶς, ὅταν ἐπέλθῃ διακοπὴ τῶν σχέσεων μὲ ἐκεῖνον, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἐργάζεται.

Εἰ καλὸν ἐνώπιον ὑμῶν ἐστι = ἔάν σᾶς φαίνεται καλόν. *ἢ ἀπειπασθε* = ἢ μὴ πληρώνετε. Τοῦ ἁορ. ἀπειπάμην (εἶπον).

Στίχ. 13. *Κάθες αὐτοὺς εἰς τὸ χωνευτήριον.* = Νὰ ρίψης

αὐτοὺς (τοὺς τριάκοντα ἀργυροῦς) εἰς τὸ χωνευτήριον. Περιφρονεῖ τὸν γελοῖον τοῦτον μισθόν.

Τριάκοντα ἀργυροῦς ἢ τριάκοντα Ἑβραϊκοὺς σίκλους. Ὁ Ἑβραϊκὸς σίκλος ἦτο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Μωϋσέως ἀπλοῦν βάρους κυκλοφοροῦν εἰς τεμάχια (Γεν. κγ'. 15, 16). Πρώτη μνεῖα νομίσματος παρὰ τοῖς Ἑβραίοις γίνεται ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Μακκαβαίων καὶ πρῶτος ἔκοψε νομίσματα ὁ Σίμων, λαβὼν ἄδειαν παρὰ τοῦ Ἀντιόχου, βασιλέως τῆς Συρίας (Α'. Μακαβ. ιε'. β).

Τὰ ἀργύρια ταῦτα ἐβασίζοντο ἐπὶ τῆς ἀρχικῆς νομισματικῆς μονάδος τοῦ Σίκλου καὶ ἔφερον τὴν ἐπιγραφὴν «Σίκλος Ἰσραήλ». Οἱ Ο' τὸν σίκλον μεταφράζουσι δίδραχμον, τὸ ὁποῖον ἐξῦγιζε 271 $\frac{1}{4}$ γραμμαρίου, ἔπειτα δὲ ἐλέγετο καὶ τετράδραχμον.

Στίχ. 13. *Εἰς τὸν οἶκον κυρίου εἰς τὸ χωνευτήριον* = Φυσικὸν ἦτο νὰ ρίψουν αὐτοὺς εἰς τὸν ναόν, τὸ μέγαρον τοῦ Ἰεχωβά.

Ὁ Μεσσίας ἐπωλήθη ἀντὶ 30 σίκλων καὶ τὸ ἄθλιον τοῦτο ποσὸν ριφθὲν εἰς τὸν ναὸν ἐχρησίμευσε πρὸς ἀγορὰν τοῦ ἀγροῦ ἐνὸς κεραμέως.

§ 9. Ἡ ἀγωνία τοῦ Ἰησοῦ ἐν Γεθσημανῇ.

[Ψαλμὸς ΜΑ'. (44). 2—8 (Ματθ. ζ'. 30—46)].

Ἄγνωστος εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ ψαλμοῦ τούτου, μόνον δὲ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ συνθέτης ἦτο ἀπόγονος τοῦ Κορέ, ἦτοι λευίτης ἐκ τῆς πατριᾶς τοῦ Κορέ, προφητεύσας ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Δαβὶδ.

Τὸ ποίημα τοῦτο εἶναι τεχνικώτατον, διακρίνεται δὲ διὰ τὴν λεπτότητα, τρυφερότητα καὶ περιπάθειαν μὲ τὰς ὁποίας ὁ ποιητὴς συνθέτει τοῦτο καὶ ἀναφέρεται προφητικῶς εἰς τὰ ψυχικὰ αἰσθήματα τοῦ Χριστοῦ ἐν Γεθσημανῇ.

Στίχ. 2—4. Ὅν τρόπον ἐπιποθεὶ ἡ ἔλαφος . . . = Ἡ ἔλαφος βασανιζομένη ὑπὸ δίψης εἰς ἀνύδρους τόπους ἐκβάλλει ὠρυγὰς ἀδιακόπους. Ἦτοι ὅπως ἡ ἔλαφος σφοδρῶς ἐπιθυμεῖ νὰ κατασβέσῃ τὴν δίψαν της εἰς πηγὰς ὑδάτων, οὕτω καὶ ἐγὼ ἐν μέσῳ τῶν εἰδώλων ἀναζητῶ σφοδρῶς τὸν ἀληθινὸν Θεόν.

᾽Οφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ = Θὰ λάβω μέρος εἰς τὴν ἐν τῷ ναῷ θείαν λατρείαν. Πρὸβλ. ἔξοδ. κγ'. 17.

Στίχ. 5. Ὁ λευίτης διὰ τοῦ στίχου τούτου προσπαθεῖ νὰ γλυκάνῃ μὲ τὰς γλυκείας ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος τὸν πόνον του.

Ἐξέχεα ἐπ' ἐμὲ τὴν ψυχὴν μου = Ἐκχέω ἐπ' ἐμὲ τὴν ψυχὴν μου = προσεύχομαι. Παρβλ. Α'. Βασιλ. Α'. 15.

Ἐν τόπῳ σκηνῆς θουμαστίης = Ἡ σκηνὴ ἦτο τὸ ἱερότερον τοῦ ὄλου ναοῦ, ὅπου ἐφυλάσσοντο τὰ ἱερὰ σύμβολα τῆς θείας παρουσίας.

Στίχ. 6. Ἡ ἀνάμνησις αὕτη, ἣτις πρὸς στιγμὴν ἐγκαρδιώνει αὐτόν, γεννᾷ λύπην εἰς τὴν ψυχὴν του καὶ προσπαθεῖ νὰ τὴν παρηγορήσῃ. **Ἴνα τί περιλύπος . . .** Τὸν στίχον τοῦτον θὰ εἶχεν ὑπ' ὄψει του ὁ Σωτὴρ ἐν Γεθσημανῇ λέγων «περίλυπος ἔστιν ἡ ψυχὴ μου». Ματθ. κζ'. 38. Χριστολογικῶς. Ἐπιτιμᾷ τρόπον τινα τὴν ψυχὴν, ἵνα ἀποβῇ ἀνωτέρα ἑαυτῆς πρὸ τοῦ φυσικοῦ αἰσθήματος τῆς λύπης ἐκ τοῦ θανάτου.

Ἐλπισον ἐπὶ τὸν Θεόν. Ἡ ἐλπίς πρὸς τὸν Θεὸν καταστέλλει τὸ αἰσθημα τῆς λύπης.

Στίχ. 7. **Ἐκ γῆς Ἰορδάνου καὶ Ἐρμωνιείμ.** = Ἐκ γῆς Ἰορδάνου καὶ Ἐρμωνιείμ (μικροῦ ὄρους), ἵνα μὴ ταράσσηται.

Στίχ. 8. = **Ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται εἰς φωνὴν τῶν καταρρακτῶν σου** = Ἡ Γραφὴ ἄβυσσον ὀνομάζει τὰ πολλὰ ὕδατα, μεταφορικῶς δὲ τὰ ἔθνη καὶ τοὺς λαούς.

Τὸ ρέον ὕδωρ ἔλκει τὸ ὀπισθεν ὕδωρ εἰς ροῦν καὶ οὕτω γίνεται ἡ κίνησις καὶ ὁ ἦχος τῶν καταρρακτῶν. Χριστολογικῶς ἐνταῦθα ἐννοοῦνται οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν, οἵτινες ἐπεκαλοῦντο τὴν ψῆφον τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ. **Πάντες οἱ μετεωρισμοί σου . . .** = μετεωρισμοὺς καὶ κύματα ἐννοεῖ τὴν ἐπανάστασιν καὶ ὄργην τοῦ ταραχώδους λαοῦ. «Ἐρῶ τῷ Θεῷ· ἀντιλήπτωρ μου εἶ . . .» Πρὸβλ. Ματθ. κζ'. 46.

§ 10. Ὁ ἄκακος Ἰησοῦς ἐπὶ τὸ μαρτύριον.

(Ἡσαΐου ΝΓ'. 1-10).

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο προφητεῦει ἰδιαίτερος περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ὅστις θὰ ἴδῃ μὲν τὸν Χριστόν, ἀλλ' οὔτε θὰ Ἠλ. Π. Μηνιάτη, Ἐρμην. περικοπ. Π. Διαθήκης, ἔκδ. α' 1933 8

γνωρίση αὐτόν, οὔτε θὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν του.

Στίχ. 1. *Τις ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν ;* = Τίς ἤκουσε τοὺς λόγους μου καὶ ἐπίστευσε εἰς τὰ λεγόμενά μου ; Μὲ τὸ σχῆμα τοῦτο τῆς ἐρωτήσεως ἐννοεῖ, ὅτι τὰ ἔθνη τὰ μὴ ἰδόντα καὶ ἀκούσαντα τοὺς λόγους τοῦ προφήτου ἐπίστευσαν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Ἰουδαίους.

Ὁ βραχίων Κυρίου. — Ὁ Χριστός, ὃν ὠνόμασε ἀνωτέρω καὶ παῖδα.

Στίχ. 2. *Ἀνηγγείλαμεν κλπ...* Ἡμεῖς ἀνηγγείλαμεν εἰς τὸν Ἰσραὴλ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν διψῶσαν γῆν, ὅτι ἔρχεται ὡς παιδίον καὶ ὅτι γεννᾶται ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαὶ καὶ ἐκ τοῦ γένους Δαβίδ.

Διψῶσα γῆ = Τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος. Πρβλ. Ἰάν. Ζ' 37.

Ὡς ρίζα = Εἶναι τὸ γένος τοῦ Χριστοῦ. Πρβλ. «Ἐγὼ εἰμι ἡ ρίζα καὶ τὸ γένος τοῦ Δαβίδ» Ἀποκαλ. κβ' 16.

Οὐκ ἔστιν εἶδος... Τὸ εἶδος εἶναι ἡ ἰδέα καὶ ἡ γνῶσις ὅτι εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 3. *Ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, καὶ ἐκλείπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων* = Διότι ὁ δίκαιος ἐτέθη μετὰ τὸν δύο ληστῶν καὶ ἐθεωρήθη πολὺ χειρότερος αὐτῶν, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι θεωρήσαντες αὐτὸν ἀγύρτην καὶ λαοπλάνον ἐνέπαιζον καὶ ἐβλασφήμουν αὐτὸν «ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι... (Πρβλ. Ματθ. κζ' 40—43).

Ἀνθρώπος ἐν πληγῇ ὢν... Ὁ λόγος οὗτος ἐκφράζει τὴν μεγάλην ἀρετὴν τοῦ Σωτῆρος, ὅστις, ἀσθενῶν καὶ πάσχων, ἐγνώριζε νὰ ὑπομένῃ.

Ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον... Ἡ ἀποστροφή τοῦ προσώπου φανερώνει, ὅτι τὸ εἶδος αὐτοῦ ἐγένετο ἄτιμόν, ἀλλὰ οὐκ ἐλογίσθη τοῦτο.

Στίχ. 4. *Ἡμεῖς δὲ ἐλογισάμεθα* = Ἦτοι ἐννοήσαμεν αὐτὸν ὅτι ἔπασχεν καὶ περιεφρόνει τὰς ὑβρεῖς τῶν ἀνόμων.

Στίχ. 5. *Αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη κλ.* ἦτοι ἐπληγώθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ ἐταλαιπωρήθη διὰ τὰς ἀνομίας μας.

Παιδεῖα εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν = Παιδεύεται ὁ Χριστός, ἵνα εἰρηνεύσωμεν ἡμεῖς μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 7. *Καὶ αὐτὸς διὰ τὸ κεκαῶσθαι οὐκ ἀνοίγει τὸ*

στόμα αὐτοῦ. = "Ἦτοι κακούμενος καὶ πάσχων ἐν τῷ σταυρῷ, δὲν ἐγόγγυζε, δὲν ἤνοιγε τὸ στόμα αὐτοῦ, διότι ἐκουσίως ἔπασχε διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν ἄλλων.

Ὡς πρόβατον, κλ." Ἦτοι σφαγιαζόμενος ὡς ἄρνιον ὑπέμεινε, χωρὶς νὰ ἐκφέρῃ φωνὴν ἐναντιότητος.

Στίχ. 8. Ἐν τῇ ταπεινώσει ἢ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη = Κρίσις εἶναι ἢ ἐκ ταύτης δικαιοσύνη τοῦ Πατρὸς, ἢτοι ἐκ τῆς ταπεινώσεως ἢ δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ ἐγένετο μεγάλη, δηλαδὴ ὅσον μεγάλη ὑπῆρξεν ἢ ταπεινώσις τοῦ Χριστοῦ, τόσον κατὰ λόγον δίκαιον ἦτο μεγάλη καὶ ἢ χάρις τοῦ πατρὸς ἐπ' αὐτόν. Προβλ. Παύλου «ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπὸ κρούσει μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ».

Τὴν γενεάν... Ἦτοι τίς θὰ γράψῃ τὸν βίον καὶ θὰ διηγηθῆ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ;

§ 11. Τὸ ἔργον τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἰησοῦ.

(Ἡσαΐου *ΞΑ'*. 1—5).

Τὸ κεφάλαιον τοῦτο τοῦ προφήτου περιέχει προφητικoὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἠρμήνευσεν ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἰς τὴν Ναζαρετ κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἐν τῇ συναγωγῇ, ὡς ἱστορεῖ ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς (δ'. 16—22), ἀνοίξας τὸ βιβλίον τοῦ Ἡσαΐου καὶ ἀναγνώσας αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν περικοπὴν. «Σήμερον ἐπληρώθη ἡ Γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν».

Στίχ. 1. Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ κλ. Τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ὀμιλεῖ διὰ τοῦ προφήτου, εἶναι αὐτὸς ὁ Χριστὸς. **Ἐχρισέ με.** Τὸ Πνεῦμα ἐχρῖσε τὸν Χριστόν, ἢ δὲ ἐνέργεια τοῦ χρίσματος τούτου δίδει εἰς αὐτὸν τὸ ἀξίωμα νὰ ἐκτελέσῃ τὰ ἐξῆς ἔργα καὶ καθήκοντα :

α'. Εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς. Διὰ νὰ κηρύξω εἰς τοὺς πτωχοὺς σωτηρίας εὐαγγέλια.

Πτωχοὺς ἐννοεῖ τοὺς μαθητὰς του, τοὺς μὴ προσέχοντας εἰς τὰ γήινα ἀγαθὰ καὶ οἱ ὅποιοι ἀπέβαλον κάθε φθιορτὴν περιουσίαν.

β'. Ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ μετανοοῦντες διὰ τὰ ἁμαρτήματά των, πλούσιοι καὶ πτωχοί.

γ'. *Κηρῦσαι αἰχμαλώτοις ἄφρουν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν*. Αἰχμαλῶτοι εἶναι οἱ δεδεμένοι ὑπὸ τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας, τυφλοὶ δὲ εἶναι οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον καὶ μὴ ἐννοοῦντες.

δ'. *Καλέσαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτὸν, καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως*. Ὁ χρόνος ἐδῶ διαιρεῖται εἰς δύο, εἰς ἐνιαυτὸν δεκτὸν εἰς μετάνοιαν καὶ σωτηρίαν, ὅστις ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ, καὶ εἰς καιρὸν κρίσεως (ἀνταποδόσεως), ὅποτε δὲν θὰ εἶναι καιρὸς μετανόιας.

ε'. *Παρακαλέσαι πάντας τοὺς πενθοῦντας*. Πενθοῦντες ἐδῶ εἶναι οἱ συντετριμμένοι τὴν καρδίαν διὰ τὴν καταπάτησιν τοῦ θεοῦ νόμου καὶ διὰ τὴν καταστρόφην τῆς Ἱερουσαλήμ.

Στίχ. 3. *Δοθῆναι τοῖς πενθοῦσι* = εἰς τοὺτους θὰ δώσῃ «δόξαν ἀντὶ σποδοῦ» καὶ ἀντὶ τῶν δακρύων «ἄλειμμα εὐφροσύνης», ἥτοι χαρὰν πνευματικὴν καὶ ἀντὶ τῆς «ἀκηδίας», ἥτοι τῆς λύπης, θὰ δώσῃ «καταστολὴν δόξης», χαρὰν ἀνάλογον τοῦ βαθμοῦ τῆς λύπης.

Γενεαὶ δικαιοσύνης. Ἦτοι ὅλοι αἱ ἀνωτέρω κατηγορίαι τῶν ἀνθρώπων, δηλαδὴ πτωχοὶ κλ. θὰ ὀνομασθῶσι γενεαὶ δικαιοσύνης, ἥτοι ἐγεννήθησαν ἐκ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ἐν Χριστῷ δικαιοσύνης.

Φύτευμα Κυρίου εἰς δόξαν. Θὰ κληθῶσιν ἐπίσης καὶ φύτευμα Κυρίου εἰς δόξαν, ἥτοι ὡς φυτευθέντες ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, ἵνα μένωσιν αἰωνίως.

Ταῦτα εἶναι τὰ καθήκοντα, τὰ ὁποῖα ὁ Χριστὸς ἀπεστάλη, ἵνα ἐκτελέσῃ.

Στίχ. 4. *Ἐξαναστήσουσιν* = οἱ ἐλευθερωθέντες θὰ οἰκοδομήσωσι τὰς ἐρημωθείσας πόλεις.

καινιοῦσι = θὰ τὰς ἀνακαινίσωσι.

§ 12. Ὁ θρίαμβος τοῦ Χριστοῦ.

(*Ψαλμὸς Β'. 1—11*).

Εἰς τὸν Ψαλμὸν τοῦτον παρουσιάζεται εἰς βασιλεὺς «Χριστὸς Κυρίου», ὅστις ἐξαγγέλλει τὰς βουλὰς τοῦ Κυρίου, καὶ ἀπειλεῖται ὑπὸ στάσεως τοῦ λαοῦ. Μὲ φωνὴν μεγαλοπρεπῆ ἀποτείνεται πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας καὶ τοὺς ἐλεινολογεῖ διὰ τὸ οἰκτρὸν καὶ μάταιον ἐπιχείρημά των, ὑποδεικνύων ὅτι ἔχει βοηθὸν τὸν Θεόν.

Τὸ δραματικὸν ὕφος τοῦ ψαλμοῦ τούτου καὶ ἡ ἐναλλαγὴ σκηνογραφικῶν καὶ προσώπων, ὁ συνδυασμὸς ταραχῆς καὶ ἠρεμίας, καθιστῶσι τὸν ψαλμὸν τοῦτον ἐκφραστικὸν μεγάλων διανοημάτων καὶ ὑψηλῶν συναισθημάτων.

Ὁ ἦρωσ λοιπὸν τοῦ ψαλμοῦ τούτου, ὁ φέρων τοιαύτην ἰδεώδη φυσιογνωμίαν δὲν εἶναι ἄλλος παρὰ ὁ Ἰ. Χριστός, ὡς τοιοῦτον δὲ ἐξέλαβον καὶ ἠρμήνευσαν οἱ ἀπόστολοι (Πραξ. Α΄. 25—27, Ἑβρ. Α΄. 5 Ε΄. 5).

Στίχ. 1. *Ἰνα τί ;* = Ἐνεκα τίνος λόγου καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν ;

Ἐφρῦάξαν, Τὸ φρυάσσω κυριολεκτῆται ἐπὶ ἵππων ἀδαμάστων, προσπαθούτων ν' ἀπαλλαγῶσι τοῦ χαλινοῦ. Ἐταράχθησαν, ἐθορυβήθησαν.

Στίχ. 2. *Ἐμελέτησαν* = ἐβυσσοδόμησαν, συνώμοσαν.

Στίχ. 3. *Διαρρήξωμεν . . . καὶ ἀπορρίψωμεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν*. Εἰς τὸν στίχον τοῦτον ὁ ψαλμωδὸς ἐννοεῖ τὸ ἐπαναστατικὸν κήρυγμα τῶν στασιαστῶν.

Στίχ. 4. *Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐγγελάσεται αὐτοὺς* = Ὁ προφήτης ἀπὸ τῆς γῆς μᾶς μεταφέρει εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ προσθέτει, ὅτι ὁ ἐκεῖθεν παρακολουθῶν Θεὸς τὰς διαθέσεις τῶν ἐχθρῶν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, γελᾷ καὶ ἐλεεινολογεῖ αὐτοὺς καὶ περιφρονεῖ (μυκτηριεῖ).

Μυκτηρίζω = φουσῶ διὰ τῶν μυκτῆρων εἰς ἐκδήλωσιν περιφρονήσεως.

Στίχ. 4. *Τότε λαλήσει...* Ἦτοι ὅταν θὰ ἔλθῃ ὁ πρέπων καιρὸς, ὁπότε θὰ θέσουν εἰς ἐνέργειαν τὰ μυσαρά των σχέδια, τότε θὰ τοὺς ὑποδεχθῇ ἡ ἔκκρηξις.

Στίχ. 6. *Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ* = Ἐνεθρονίσθην ὑπ' αὐτοῦ. *Ἐπὶ Σιών ὄρος*. Ὁ ἀνατολικὸς λόφος τῆς παλαιᾶς Ἱερουσαλήμ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίχθη προχειρῶς ἡ σκηνὴ καὶ ἔπειτα ἐθεμελιώθη ὁ ναός· ποιητικῶς ἐννοεῖται ἡ ὅλη Ἱερουσαλήμ.

Στίχ. 7. *Κύριος εἶπε πρὸς με, Υἱός μου εἶ σύ*. Ἀπὸ τοῦ στίχου τούτου καὶ ἐξῆς περιέχεται τὸ ἐπίσημον διάγγελμα, τὸ ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἀναγινώσκει εἰς ἐπήκοον πάντων ὡς ἐν τρίτῃ πράξει τοῦ ψαλμικοῦ δράματος.

Ἐγὼ σήμερον γεγένηκά σε = Διὰ τούτου χαρακτηρίζε-

ται ὡς πραγματικὴ καὶ κατ' οὐσίαν ἢ υἰότης τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Πατέρα.

Στίχ. 8 *Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ καὶ δώσω σοι* = Προθύμως θά σοι δώσω.

Ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς. Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου τούτου δὲν ἀφορᾷ κανένα ἐκ τῶν βασιλέων τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους παρὰ μόνον τὸν ἰδεώδη Χριστόν, καθὼς καὶ αὐτοὶ ἀνέκαθεν οἱ Ἰουδαῖοι εἶχον ἀντιληφθῆ.

Στίχ. 8. *Ἐν ράβδῳ σιδηρᾷ* = μὲ ἀκατάλυτον δύναμιν.

Στίχ. 9. *Δουλεύσατε... ἐν φόβῳ καὶ ἀγαλλιᾶσθε... ἐν τρόμῳ* — Ὁμοια πρὸς τὰ αἰσθήματα τρόμου καὶ ἀγαλλιᾶσεως, τὰ ὅποια ἔδοκίμασαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἀνάστασιν.

Ὡς σκεύη κεραμέως συντριβεις αὐτούς. Μὲ τὰ πῆλινα κεραμικὰ σκεύη ἐξεικονίζει τὴν εὐθραυστον ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνακαινιστικὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Δηλαδή ὅπως ὁ κεραμεύς, ὅταν ἴδῃ ὅτι τὰ πλασθέντα σκεύη εἶναι ἀδόκιμα, συντριβεῖ αὐτὰ καὶ ἔπειτα τὰ ἀναπλάττει, «οὕτω καὶ σὺ (ὁ Χριστὸς) τούτων τὰ φρονήματα συντριβεις τῷ Εὐαγγελίῳ καὶ ἀναπλάσεις τῷ λουτρῷ τῆς μετανοίας» (Ζυγαβηνός).

Στίχ. 10. *Καὶ νῦν βασιλεῖς σύνετε.* Καὶ λοιπόν, ὦ βασιλεῖς, βάλετε γνῶσιν.

Παιδεύθητε — λάβετε τὰ διδάγματα διὰ τὴν κατόπιν διαγωγὴν σας.

Δράξασθε παιδείας. Ἡ ἰδία ἔννοια τοῦ παιδεύθητε μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ δράξασθε εἶναι ἐδῶ ἐπιτακτικώτερον.

Ἀπολεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας = Θὰ καταντήσητε εἰς τὴν ἀπώλειαν, διότι παρεξελίνατε ἐκ τῆς εὐθείας ὁδοῦ.

Ὅταν ἐκκαυθῆ ὁ θυμὸς αὐτοῦ = Ὅταν ἀναφλεγῆ ἡ ὀργὴ αὐτοῦ καὶ κατακαύσῃ... Πρβλ. Ἐβρ. Ι' 27.

Ὁ ψαλμῶδὸς ἔφθασεν εἰς τὸ τέλος τοῦ ἕσματος του καὶ μὴ θέλων νὰ ἀφήσῃ τὸν ἀναγνώστην μὲ τρομακτικὰς ἐντυπώσεις, τελειώνει μὲ τὸ «Μακάριοι πάντες οἱ πεποισμένοι ἐπ' αὐτῷ».

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΩΤΟΝ ΜΕΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΛΙΑΝ ΔΙΑΘΗΚΗΝ (σελίς 3).

ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΜΕΡΟΣ

Α'. ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΠΕΡΙΚΟΤΑΙ (κείμενον)

1.	Ἡ κοσμογονία τοῦ Μωϋσέως.	σελ.	14
2.	Ἡ πτώσις καὶ αἱ ὀλέθρῳαι συνέπειαι αὐτῆς.	>	18
3.	Ἡ κλήσις τοῦ Ἀβραάμ.	>	19
4.	Ὁ Μωϋσῆς καὶ οἱ Ἰσραηλίται ὑμνοῦσι τὸν Θεόν.	>	19
5.	Ἡ νομοθεσία.	>	20
6.	Ὁ Μωϋσῆς κρημνίζων τὰ εἰδωλα.	>	20
7.	Τὸ κύκνειον ἄσμα τοῦ Μωϋσέως.	>	22
8.	Ὁ ὕμνος τῆς Δεββώρας.	>	22
9.	Ὁ προφήτης Νάθαν ἐπιπλήττει τὸν Δαβίδ.	>	23
10.	Ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ Σολομῶντος.	>	23
11.	Ἡ παραίνεσις τοῦ Τωβίτ πρὸς τὸν Τωβίαν.	>	25

Β'. ΠΟΙΗΤΙΚΑΙ ΠΕΡΙΚΟΤΑΙ

1.	Ὁ ὕμνος τῆς δημιουργίας.	σελ.	26
2.	Ἡ μετάνοια τοῦ Δαβίδ.	>	28
3.	Ἡ εὐλογία τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ.	>	30
4.	Ἡ φιλεργία.	>	30
5.	Διάφοροι παροιμίαι.	>	31
6.	Ἡ ματαιότης.	>	33
7.	Ἡ φιλανθρωπία.	>	33

Γ'. ΠΡΟΦΗΤΙΚΑΙ ΠΕΡΙΚΟΤΑΙ

1.	Ἡ Καινὴ Διαθήκη.	σελ.	35
2.	Ἡ κυριαρχία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς φύσεως.	>	35
3.	Ἡ πλεονεξία.	>	36
4.	Τὰ σκοτεινὰ ἔργα καὶ ἡ ὑποκρισία.	>	36
5.	Ἡ ἀληθὴς πρὸς τὸν Θεὸν λατρεία.	>	36
6.	Ἐλεος καὶ ὄχι θυσία.	>	38
7.	Ἰκεσία τοῦ Ἱερεμίου.	>	38

Δ΄. ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΙΚΑΙ ΠΕΡΙΚΟΠΤΑΙ

§	1.	Ἡ ἐκ παρθένου γέννησις τοῦ Ἐμμανουήλ.	σελ.	41
§	2.	Ἡ εὐλογία τοῦ Ἰακώβ καὶ ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσίου.	>	41
§	3.	Ὁ ἀκριβὴς χρόνος τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.	>	41
§	4.	Ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσίου καὶ ὁ τόπος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ.	>	42
§	5.	Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.	>	42
§	6.	Ὁ Χριστὸς υἱὸς τοῦ Θεοῦ.	>	43
§	7.	Ἡ θριαμβευτικὴ εἴσοδος τοῦ Ἰησοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα.	>	43
§	8.	Τὰ δουλικὸν ἀντίτιμον τῆς προδοσίας.	>	43
§	9.	Ἡ ἀγωνία τοῦ Ἰησοῦ ἐν Γεθσημανῆ.	>	44
§	10.	Ὁ ἄκακος Ἰησοῦς ἐπὶ τὸ μαρτύριον.	>	44
§	11.	Τὸ ἔργον τῆς ἀποστολῆς ταῦ Ἰησοῦ.	>	45
§	12.	Ὁ θρίαμβος τοῦ Χριστοῦ.	>	45

ΤΡΙΤΟΝ ΜΕΡΟΣ

Α΄. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΛΑΟΥ (σελίς 47)

Β΄. ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΠΕΡΙΚΟΠΩΝ

§	1.	σελίς	51
§	2.	>	56
§	3.	>	58
§	4.	>	60
§	5.	>	62
§	6.	>	63
§	7.	>	64
§	8.	>	66
§	9.	>	68
§	10.	>	69
§	11.	>	70

Γ΄. ΠΡΟΦΗΤΕΙΑ, ΠΡΟΦΗΤΑΙ σ.89

Βοηθήματα ἐρμηνευτικὰ προφητικῶν περικοπῶν.

§	1.	σελίς	91	
§	2.	>	93	
§	3.	ἀντι 4.	>	95
§	4.	>	97	
§	5.	>	97	
§	6.	>	98	
§	7.	>	100	

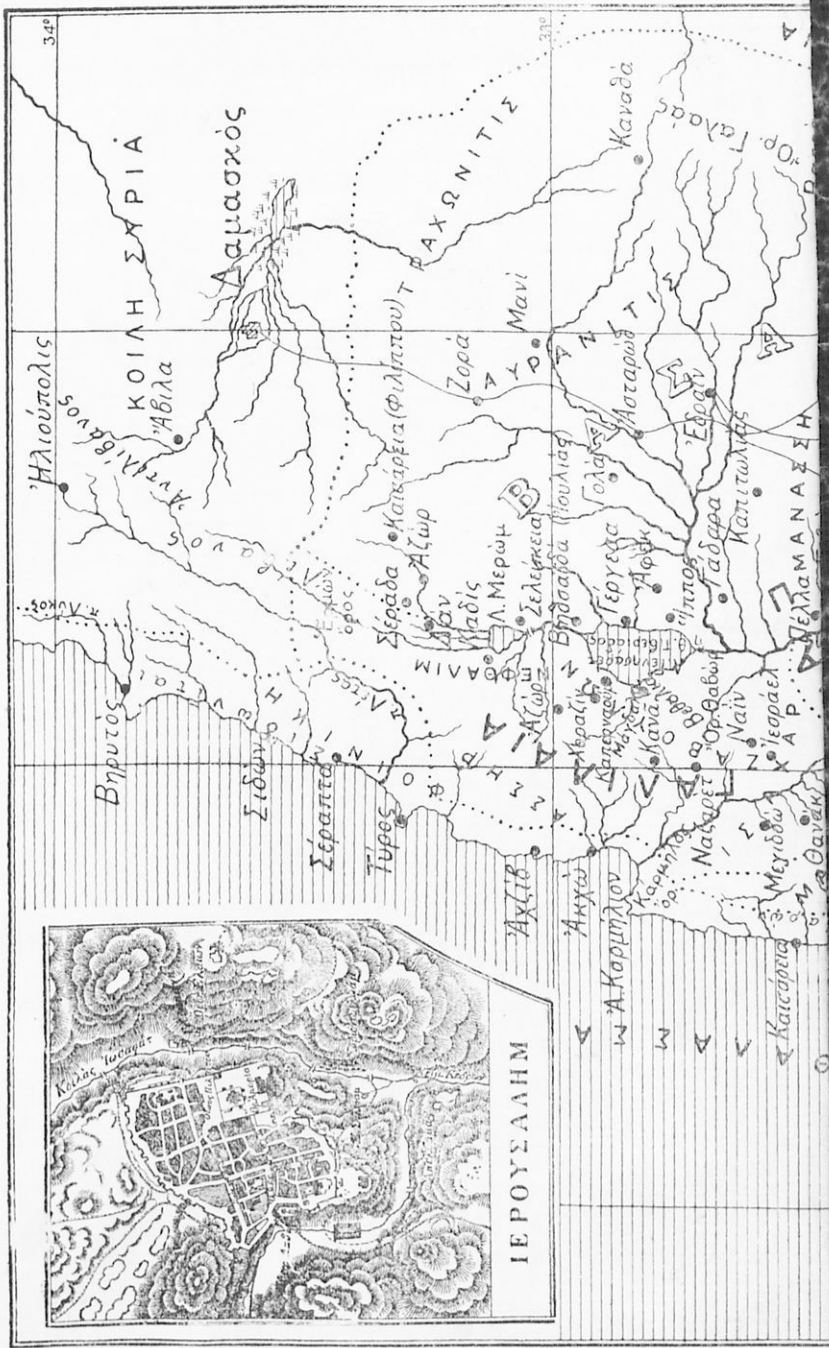
Βοηθήματα ἐρμην. Χριστολ. περικοπῶν.

§	1.	σελίς	102
§	2.	>	103
§	3.	>	104
§	4.	>	106
§	5.	>	108
§	6.	>	108
§	7.	>	110
§	8.	>	111
§	9.	>	112
§	10.	>	113
§	11.	>	115
§	12.	>	116

Β΄. ΕΒΡΑΪΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ σελ. 72

Ἐρμηνευτικὰ βοηθήματα ποιητικῶν περικοπῶν.

§	1.	σελίς	76
§	2.	>	80
§	3.	>	82
§	4.	>	83
§	5.	>	84
§	6.	>	85
§	7.	>	87

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

$$7x - 500 = -13x + 500$$

2000

Καθηδόντες Διαδραματίζονται
είναι, ειμή ένα είδος
ο θεός

π.
44
κ.
27

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

Ἡ ὀρθὴ γραφή

Σελίς	5 α) Ἀριθμῶν	»	38 § 6	»	3 ὀρθρον,
	» 8 2 περιέχον				μα
	» 14 § 1 στίχ. 6 γεννηθήτω	»	39		εἰκῶν. Θυσία (
	» 16 § 1 » 14 ἐνιαυτοῦς				λάκ—Βαλαάρ,
	» 20 § 5 » 4 εἰδῶλον,	»	41 § 2	»	στίχ. 10 προσδ
	» 20 § 5 » 6 ἐργᾶ.	»	42 § 3	»	24 σφραγ
	» 20 § 6 » 19 ὄρος	»	42 § 4	»	2 ἀπ' ἀδ
	» 22 § 7 » 12 ἦν	»	43 § 6	»	3 ἐγέννη
	» 25 § 11 » 7 φθονησάτω	»	47		Γεσέν
	» 26 § 1 » 13 ὄρη	»	52 § 1	»	2 διακρίσ
	» 30 § 3 » 9 στείραν	»	64 § 6	»	19—20 ἦν
	» 33 § 6 » 2 εἶπεν				πλάκες
	» 35 § 1 » 32 διεθέμην	»	67 § 8	»	2—3 ἔμαν
	» 36 § 4 » 15 ἐώρακεν				ἀντι ἑαυτόν.

